

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

OBČANSKÉ ZÁLOŽNY V TELČI 1867–1914

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.

Autor práce: Mgr. Bc. Vladimír Havlík

Studijní obor: Archivnictví

Ročník: 3.

2020

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Telči 20. července 2020

.....
Vladimír Havlík

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat Mgr. Lence Martínkové, Ph.D. za její cenné rady a konstruktivní připomínky během vedení této diplomové práce, za její ochotu, trpělivost a vstřícný přístup i v nedávných velice komplikovaných časech. Dále děkuji pracovníkům Státního okresního archivu v Jihlavě, zejména pak Haně Žáčkové, za pomoc při vyhledávání archivních materiálů. Velký dík patří také rodině, bez jejíž podpory by práce nemohla vzniknout.

Anotace

Diplomová práce se zabývá občanskými záložnami v Telči mezi léty 1867–1914. V práci je nejprve stručně nastíněn historický vývoj záložen v českých zemích, který je doplněn o popis norem, jež ve zkoumaném období upravovaly zakládání a správu záložen. Dále následuje charakteristika města Telč z hlediska správního začlenění, obyvatelstva, školství, kultury a hospodářství. Stěžejní kapitoly diplomové práce se jednotlivě věnují občanským záložnám v Telči, a to Vzájemné záložně, Úvěrní jednotě pro hospodářství, obchod a průmysl a Spořitelnímu ústavu, jsou v nich vedle historického vývoje zmíněných peněžních institucí představeny i jejich členské základny, finanční a veřejně prospěšné aktivity. Seznam použitých pramenů a literatury, seznam zkratk a přílohy, které obsahují hlavně jmenné seznamy členů ředitelství a výborů telčských záložen, jsou nedílnou součástí práce.

Klíčová slova

Telč, záložny, družstevní peněžnictví, Vzájemná záložna v Telči, Úvěrní jednota pro hospodářství, obchod a průmysl v Telči, Spořitelní ústav v Telči

Annotation

The diploma thesis deals with civic credit unions in Telč between the years 1867 and 1914. It outlines briefly the historical development of credit unions in the Czech lands, which is supplemented by a description of the legal standards that regulated establishment and administration of credit unions during the period of our interest. Then follows the characteristics of the city Telč in terms of administrative integration, population, education, culture and economy. The key chapters are devoted individually to civic credit unions in Telč, namely Vzájemná záložna (Mutual Credit Union), Úvěrní jednota pro hospodářství, obchod a průmysl (Credit Unity for Economy, Trade and Industry) and Spořitelní ústav (Savings Institute). There are presented historical development, membership bases, financial and public benefit activities of the mentioned financial institutions. The list of sources and bibliography, the list of abbreviations and appendices, which contain mainly nominal lists of members directorates and committees of Telč credit unions, are an integral part of the thesis.

Keywords

Telč, credit unions, cooperative banking, Mutual Credit Union in Telč, Credit Unity for Economy, Trade and Industry in Telč, Savings Institute in Telč

Obsah

1. Úvod	7
1. 1 Komentář k literatuře a pramenům	8
1. 2 Vymezení základních pojmů	13
2. Záloženské hnutí v českých zemích	16
2. 1 Vznik a rozvoj občanských záložen	16
2. 2 Normy upravující zakládání a správu občanských záložen	20
2. 2. 1 Císařský patent ze dne 26. listopadu 1852 (tzv. starý spolkový zákon)	20
2. 2. 2 Zákon o společenstvech pro napomáhání živnostem a hospodářství ze dne 9. dubna 1873	22
3. Charakteristika města Telče 1850–1914	24
3. 1 Správní začlenění.....	24
3. 2 Obyvatelstvo politického okresu Dačice a města Telče	25
3. 3 Školství a kultura	28
3. 4 Hospodářství.....	30
4. Vzájemná záložna	34
4. 1 Počátky záložny a její rozvoj na základě spolkového zákona 1867–1873	35
4. 2 Život záložny podle zákona o společenstvech 1873–1914	37
4. 2. 1 Členská základna	42
4. 2. 2 Finanční aktivity	46
4. 2. 3 Veřejně prospěšné aktivity	50
5. Úvěrní jednota pro hospodářství, obchod a průmysl	53
5. 1 Založení a počátky 1872–1887.....	53
5. 2 Německá záložna v české Telči 1887–1914	54
5. 2. 1 Členská základna	58
5. 2. 2 Finanční aktivity	59
5. 2. 3 Veřejně prospěšné aktivity	60
6. Spořitelní ústav	61
6. 1 Počátky a vývoj záložny 1877–1914	61
6. 1. 1 Členská základna	65
6. 1. 2 Finanční aktivity	68
6. 1. 3 Veřejně prospěšné aktivity	70
7. Závěr	72

Seznam pramenů a literatury	76
1. Prameny	76
1. 1 Nevydané.....	76
1. 2 Vydané	77
2. Literatura.....	79
3. Internetové zdroje	82
Seznam zkratk	84
Seznam tabulek a grafů.....	85
Seznam příloh	87

1. Úvod

„Na všech posud končinách mezi čechoslovanským, asi osmimilionovým národem, dědové, báby, tovaryšové, čeledínové, mnozí výměníci, a jiní lakomci, dukáty, tolary, dvacetníky a jiné stříbrňáky v okrouhliku, hrnci, truhličkách do země na skrytých místech zakopávají, ve sklepích, komorách zazdívají, aneb je do postelní slámy pod hlavou zahrabávají.“¹ Takto popisoval s jistou dávkou nadsázky v padesátých letech 19. století František Cyril Kampelík hospodaření lidových vrstev s přebytečnými penězi. Tímto způsobem „umrtvený“ kapitál vypadával z peněžního oběhu a nemohl se dále zhodnocovat např. úrokem z půjčky. Nepřinášel tak ani svým majitelům, ani případným zájemcům o půjčku další užitek a možný zisk. Změnu měly zajistit právě záložny, které ve svém díle propagoval i František Cyril Kampelík.

Předložená diplomová práce se zabývá občanskými záložnami se sídlem v Telči od jejich počátků až do roku 1914. K výběru tématu autora motivovala dosavadní životní zkušenost s tímto městem, která podnítila i jeho dlouhodobější zájem o Telč ve druhé polovině 19. století. Zatímco v bakalářské práci *Volby do zastupitelstva města Telč (1848–1914)*² se věnoval volbám do samosprávy města a identifikoval jeho politické elity, zde je jeho pozornost zaměřena na telčské peněžní instituce a s nimi spojené elity finanční.

Cílem diplomové práce je představit historický vývoj tří občanských záložen se sídlem v Telči (Vzájemné záložny, Úvěrní jednoty pro hospodářství, obchod a průmysl a Spořitelního ústavu) a zároveň u nich rozkrýt personální složení ředitelství i výborů, a to od jejich založení až do roku 1914, dále jejich vývoj doplnit o charakteristiku členských základen i finančních a veřejně prospěšných aktivit.

Úvodní kapitola pojmenovaná *Záloženské hnutí v českých zemích* nastiňuje historický vývoj občanských záložen od samých počátků až do vypuknutí první světové války. Nejsou zde opomenuty nejdůležitější zákonné normy, které ovlivňovaly zakládání a správu občanských záložen.

Následující kapitola nesoucí název *Charakteristika města Telč 1850–1914* se věnuje začlenění města do systému veřejné správy. Jejím obsahem je rozbor

¹ František Cyril KAMPELÍK, *Spořitelny po farských kollaturách orbě, řemeslu ze svízeli pomohou*, Hradec Králové 1861, s. 4. Dostupné z: <https://www.bibliothecaeconomica.cz/library/record/detail/609> (1. 2. 2020).

² Vladimír HAVLÍK, *Volby do zastupitelstva města Telč (1848–1914)*, Bakalářská práce FF JU, České Budějovice 2017.

obyvatelstva politického okresu Dačice a města Telč z hlediska počtu, národnostního složení a náboženského vyznání, na něž postupně navazuje představení školské, kulturní a hospodářské situace ve městě.

Stěžejní tři kapitoly diplomové práce se jednotlivě věnují občanským záložnám se sídlem v Telči, a to Vzájemné záložně, Úvěrní jednotě pro hospodářství, obchod a průmysl a Spořitelnímu ústavu. Jsou v nich vedle historického vývoje zmíněných peněžních institucí představeny i jejich členské základny, finanční a veřejně prospěšné aktivity.

Součástí práce jsou i přílohy, které hlavně obsahují podle funkčního období chronologicky řazené jmenné seznamy členů ředitelství a výborů telčských občanských záložen, dále fotografie domů, v nichž telčské úvěrní ústavy dlouhodobě sídlily, a ukázky z některých archiválií.

1. 1 Komentář k literatuře a pramenům

Za účelem vymezení základních termínů je v práci využito hesel *Spořitelny*³ a *Záložny*⁴ z *Ottova slovníku naučného* a také relevantních pojmů vysvětlených v *Lexikonu našich hospodářských dějin 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech*⁵ od Jany Geršlové a Milana Sekaniny.

Pro zkoumané období není k dispozici práce typu kolektivní monografie *Peníze nervem společnosti*,⁶ která pojednává o finanční situaci na Moravě ve 14. – 17. století. Taktéž historickému vývoji záloženského hnutí v českých zemích nebyla doposud v literatuře věnována samostatná monografie. Existují pouze starší přehledy od národohospodáře Josefa Schreyera – *Dějiny svépomocných záložen českých*⁷ a dále

³ Heslo *Spořitelny*, in: Ottův slovník naučný, XXIII, Praha 1905, s. 904–905. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:12dc46f0-13c1-11e5-a599-5ef3fc9bb22f> (5. 5. 2020).

⁴ Heslo *Záložny*, in: Ottův slovník naučný, XXVII, Praha 1908, s. 408–412. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:10f256a0-0ef2-11e5-b269-5ef3fc9bb22f> (5. 5. 2020).

⁵ Jana GERŠLOVÁ – Milan SEKANINA, *Lexikon našich hospodářských dějin 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech*, Praha 2003.

⁶ Tomáš BOROVSÝ – Bronislav CHOCHOLÁČ – Pavel PUMPR (edd.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007.

⁷ Josef SCHREYER, *Dějiny svépomocných záložen českých*, Praha 1891. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=20750> (1. 2. 2020).

od teoretika i organizátora československého družstevnictví Františka Wenzla – *Dějiny záložen a ostatního družstevního podnikání na Moravě do roku 1885*.⁸

Historie záložen bývá většinou publikována v rámci obecných hospodářských dějin, nebo jako součást vývoje celé úvěrové soustavy, tudíž společně s ostatními peněžními institucemi (banky, spořitelny). Encyklopedický souhrn o vývoji peněžnictví podává kniha s názvem *Dějiny bankovníctví v českých zemích*⁹ od Františka Vencovského a početného kolektivu spoluautorů. Dlouhodobě se záložnami zabíral především Jan Hájek, jenž je také autorem článku *Počátky a rozmach českého záloženského hnutí ve třetí čtvrtině 19. století*¹⁰ uveřejněného v časopise *Hospodářské dějiny – Economic History a kapitol (Úvěrová soustava českých zemí do roku 1914*¹¹ nebo *Záložny a spořitelny – pilíře českého peněžnictví*¹²) ve sborníku *Od úvěrních družstev k bankovním koncernům*, který editoval společně s Vratislavem Lacinou. Dále se autorsky podílel na kolektivní monografii *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*, kde uceleně představil historický vývoj peněžní a úvěrové soustavy.¹³ Vedle Jana Hájka se záložnám, v rámci hospodářských dějin Moravy,¹⁴ věnoval také Jan Janák, který už dříve publikoval články *Počátky moravských záložen a úvěrování průmyslu do roku 1873*¹⁵ a *Moravské záložny od vydání družstevního zákona v roce 1873 do roku 1880*.¹⁶

Představení nejdůležitějších právních norem, které vymezovaly zakládání a správu záložen, je provedeno především na základě samotných textů těchto zákonů¹⁷

⁸ František WENZL, *Dějiny záložen a ostatního družstevního podnikání na Moravě do roku 1885*, Praha 1937. Dostupné z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:73355a80-7274-11e9-8ed5-5ef3fc9ae867> (20. 3. 2020).

⁹ František VENCOVSKÝ a kol., *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, Praha 1999.

¹⁰ Jan HÁJEK, *Počátky a rozmach českého záloženského hnutí ve třetí čtvrtině 19. století*, *Hospodářské dějiny – Economic History* 12, 1984, s. 265–320.

¹¹ Týž, *Úvěrová soustava českých zemí do roku 1914*, in: Jan HÁJEK – Vratislav LACINA (edd.), *Od úvěrních družstev k bankovním koncernům*, Praha 1999, s. 11–70.

¹² Týž, *Záložny a spořitelny – pilíře českého peněžnictví*, in: J. HÁJEK – V. LACINA (edd.), *Od úvěrních družstev*, s. 121–158.

¹³ Týž, *Vývoj peněžní a úvěrové soustavy*, in: Ivan JAKUBEC – Zdeněk JINDRA (edd.), *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*, Praha 2006, s. 317–361.

¹⁴ Jan JANÁK, *Dějiny Moravy 3/1. Hospodářský rozmach Moravy 1740–1918*, Brno 1999.

¹⁵ Týž, *Počátky moravských záložen a úvěrování průmyslu do roku 1873*, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, C 34, 1987, s. 71–81.

¹⁶ Týž, *Moravské záložny od vydání družstevního zákona v roce 1873 do roku 1880*, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, C 35, 1988, s. 71–85.

¹⁷ *Císařský patent ze dne 26. listopadu 1852* (tzv. starý spolkový zákon), Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=21&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (5. 5. 2020); *Zákon o společenstvech pro napomáhání živnostem a hospodářství ze dne 9. dubna 1873*, Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/24044530> (5. 5. 2020) a *Zákon o revizi výdělkových*

a za využití sekundární literatury vztahující se k historii záložen uvedené již v předchozím odstavci.

Pokud jde o město Telč a jeho charakteristiku ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století, je z hlediska správního začlenění důležitá práce Štěpána Mlezivy s názvem *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*.¹⁸ Statistická data o obyvatelstvu přehledně poskytují *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*¹⁹ a *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005*.²⁰ O školství, kultuře a hospodářství lze najít základní informace v pracích *Telč 900 let (1099–1999)*,²¹ *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*²² a také v *Historickém atlasu měst české republiky*,²³ jehož jeden díl byl věnován právě Telči, nebo ve *Vlastivědě moravské*²⁴ od Jana Tiraye. Kromě těchto obecných přehledů existuje i regionální literatura, jež se zabývá jednotlivými školami,²⁵ spolky²⁶ a hospodářskými odvětvími²⁷ v Telči.

Přímo občanským záložnám se sídlem v Telči nebylo doposud v regionální literatuře věnováno příliš prostoru; ve většině případů se autoři spokojili s konstatováním, že ve městě záložny existovaly, a uvedli pouze rok jejich založení. Výjimky tvoří již zmiňovaná práce učitele Jana Tiraye, který alespoň krátce zhodnotil přínos těchto peněžních institucí pro město (především Vzájemné záložny),²⁸ a text od kněze Josefa Rampuly, jenž ve stručnosti postupně představil vlastníky všech domů

a hospodářských společenstev a jiných spolků, srov. § 1. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-asp/?Id=585&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (10. 5. 2020).

¹⁸ Štěpán MLEZIVA, *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*, Praha 2010.

¹⁹ Josef BARTOŠ – Jindřich SCHULZ – Miloš TRAPL, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960 XII*, Ostrava 1990.

²⁰ Jiřina RŮŽKOVÁ – Josef ŠKRABAL, *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 I*, Praha 2006.

²¹ Josef HRDLIČKA – Markéta HRDLIČKOVÁ – Eva MELMUKOVÁ – Jiří BLÁHA, *Telč 900 let (1099–1999)*, Telč 1999.

²² Vladimír NEKUDA a kol., *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005.

²³ Jiří BLÁHA – Miloš DRDÁCKÝ – Josef HRDLIČKA – Robert ŠIMŮNEK – Oldřich ZADRAŽIL, *Telč. Historický atlas měst České republiky*, Praha 2001.

²⁴ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913.

²⁵ František FROMEK, *Lidová malírna v Telči*, Jihlava 1912, (nestránkováno); *150 let Gymnázia Otokara Březiny v Telči 1852–2002*, České Budějovice 2002.

²⁶ *Občanská beseda v Telči 1872–1897*, Kutná Hora 1897; *100 let dobrovolného požárního sboru v Telči 1873–1973*, Telč 1973; Helena BENEŠOVÁ – Marie HAJNOVÁ, *100 let tělovýchovy v Telči 1890–1990*, Telč 1990.

²⁷ Např. Richard CILA – Bohumír SMUTNÝ, *100 let místní dráhy Kostelec – Třešť – Telč 1898–1998*, Brno 1998; Henry HAHN, *Historie poštovníctví v Telči a okolí*, České Budějovice 2003; J. JANÁK, *Dělníci, mistři a úředníci továrny na jemná sukna v Telči 1807–1861*, in: *Vlastivědný sborník Vysočiny: oddíl věd společenských IX*, Jihlava 1995.

²⁸ J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 71.

na telčském náměstí, tedy i Vzájemnou záložnu a Spořitelní ústav. Dílo Josefa Rampuly bylo poprvé edičně zpřístupněno v knize *Domy v Telči*²⁹ až v roce 1999.

Hlavním zdrojem informací o občanských záložnách v Telči se tak staly archiválie uložené ve Státním okresním archivu v Jihlavě. Ty ale bohužel nepostihují dobu, kdy záložny fungovaly na základě tzv. starého spolkového zákona, a proto je v práci k zaplnění této mezery využito převážně zpráv uveřejňovaných v tisku (hlavně z Moravské orlice,³⁰ Posla z Prahy³¹ a Brüner Zeitung³²).

Nejvíce písemností se dochovalo z činnosti Vzájemné záložny.³³ Zde jsou kompletně k dispozici protokoly z valných hromad (1874–1932),³⁴ kniha podílů (1873–

²⁹ Josef RAMPULA, *Domy v Telči*, Telč 1999.

³⁰ Moravská orlice vznikla v Brně jako orgán moravské národní strany, úvodní číslo deníku vyšlo 11. března 1863. Prvním vedoucím redaktorem se stal František Uman, který tehdy představoval kompromis mezi starší generací reprezentovanou Aloisem Pražákem a mladšími radikálními redaktory. Jaromír KUBÍČEK, *Noviny a časopisy na Moravě a ve Slezsku do roku 1918*, Brno 2001, s. 39. Původní liberální směr deníku byl poměrně brzy vystřídan konzervativně-katolickou orientací. Od devadesátých let 19. století ztrácela Moravská orlice svůj vliv a potýkala se s nedostatkem finančních prostředků. Petr BEDNAŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPOVÁ, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, Praha 2011, s. 118 a 141. Vydávání Moravské orlice bylo ukončeno až 30. dubna 1943. J. KUBÍČEK, *Noviny*, s. 212.

³¹ Posel z Prahy. Spis užitečný, zábavně poučný pro město i ves byl vydáván zpočátku desetkrát ročně (první číslo vyšlo 15. ledna 1857). Jeho zakladatelem a v prvních letech také redaktorem byl František Šimáček, který zde vystupoval pod pseudonymem Vojtěch Bělák. Heslo *Šimáček František*, in: Ottův slovník naučný, XIV, Praha 1906, s. 614. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:7dc6b490-1084-11e5-ae7e-001018b5eb5c> (5. 6. 2020). Obsahem časopisu byly kromě zábavného čtení i články, jež měly rozšířit ekonomický přehled svých čtenářů. J. HÁJEK, *Počátky*, s. 270. Posel z Prahy vycházel do roku 1861, kdy bylo jeho vydávání Františkem Šimáčkem na dva roky přerušeno. V roce 1863 začal být Posel z Prahy vydáván jako týdeník, později i s větší periodicitou (až šestkrát týdně). Od roku 1879 došlo ke změně jména na České noviny a jako politický deník vycházel Posel z Prahy pod novým názvem až do roku 1883, na jehož konci jeho vydávání František Šimáček definitivně ukončil. Heslo *Šimáček*, s. 614.

³² Brüner Zeitung byly úřední noviny financované moravským zemským sněmem. J. KUBÍČEK, *Noviny*, s. 28. Jejich předchůdcem byl týdeník Wochentlicher Intelligenz-Zettel aus dem Frag-Amt der Kayserlich-Königlichen privilegirten Lehen-Bank zu unser lieben Frauen in Brünn, který vycházel už od poloviny 18. století. Zmíněný týdeník byl několikrát přejmenován, pod názvem Brüner Zeitung začal v Brně, již jako deník, vycházet od 2. října 1848. Noviny byly následně vydávány nepřetržitě až do 31. ledna 1921. Jiří MALÍŘ, *Role periodického tisku při přechodu od honoračních stran ke stranám masovým na příkladu Moravy*, Acta Universitatis Carolinae - Studia Territorialis, r. 13, č. 1–2, s. 84.

³³ Všechny byly vedeny v češtině.

³⁴ Forma protokolů byla ustálená. Po prvním odstavci, do něhož bylo zapisováno datum konání valné hromady a konstatování o usnášeníschopnosti, následovaly jednotlivé body programu. Ve většině případů se týkaly schválení účetní zprávy, zprávy revizorů, rozdělení přebytku z hospodaření, voleb ředitelství, výboru a revizorů. Na závěr byl záznam podepsán osobami zastupujícími ředitelství, výbor a členy Vzájemné záložny. Část protokolů byla ověřena Okresním soudem v Telči. Do 17. března 1878 vedl protokoly neznámý zapisovatel, který se střídal s účetním a pozdějším starostou města Telče Václavem Povolným. Od 17. března 1878 až do konce zkoumaného období psal zápisy z valných hromad Václav Povolný, který byl v jednotlivých případech zastoupen rolníkem Františkem Paukertem (např. protokoly z 9. března 1879 a 22. dubna 1889) a hospodářským správcem velkostatku Podstatských-Lichtensteinů Adolfem Vosátkou (jen protokol z 2. května 1911). O jejich dalším působení ve Vzájemné záložně viz kapitola č. 4 a příloha č. 3. Státní okresní archiv v Jihlavě (dále jen SOkA Jihlava), Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 a 3. Ukázka z protokolů, viz fotografie č. 8 v obrazové příloze, zachycuje záznam volby ředitelství z 9. července 1893.

1947)³⁵ a téměř všechny účetní statistiky zaznamenané v bilančních knihách (1892–1938)³⁶ a výročních zprávách (1876–1941).³⁷ Součástí fondu je i pamětní kniha (1867–1942),³⁸ která byla sepsána u příležitosti 75. výročí vzniku Vzájemné záložny. Jubileum Vzájemná záložna oslavila v těžkých časech roku 1942, kdy bylo jistě důležité připomenout si a zdůraznit dlouhou historii ryze českého finančního ústavu. Z pamětní knihy je patrné, že její autor, účetní záložny Bohumil Mikovec, taktéž postrádal prameny k období mezi léty 1867–1873, a proto věnoval samotnému vzniku záložny jen nepatrný prostor.³⁹ Spisový materiál se pro vymezené období nedochoval.

U zbylých dvou peněžních ústavů je pramenná základna ke zkoumanému období velmi torzovitá. V případě Úvěrní jednoty pro hospodářství, obchod a průmysl jsou k dispozici alespoň protokoly z valných hromad (1889–1939),⁴⁰ zatímco fond Spořitelního ústavu obsahuje pouze matriku členů z let 1913–1941.⁴¹

V práci jsou dále využívány fondy Archiv města Telč,⁴² Městská spořitelna Telč s.r.o.⁴³ a Sběrka matrik Jihomoravského kraje.⁴⁴

³⁵ Formulářová kniha, do níž byli zapisováni jednotliví podílníci. Tamtéž, inv. č. 8. Ukázka záznamu z této knihy viz fotografie č. 9 v obrazové příloze.

³⁶ Obsahem byly každoroční účetní výkazy. Tamtéž, inv. č. 12 a 13.

³⁷ Vydané tiskem pro roky 1906–1908 a 1910–1914. Tamtéž, inv. č. 18 a 19.

³⁸ Tamtéž, inv. č. 11. Úvodní strana viz fotografie č. 10 v obrazové příloze.

³⁹ Také se dopustil několika nepřesností, např. datoval schválení prvních stanov spolku až do roku 1869 (pokud by tomu tak opravdu bylo, záložna by nemohla ani svoje 75. výročí založení slavit v roce 1942), přičemž první stanovy byly schváleny o dva roky dříve, srov. *Záloženské stesky*, MO 2. 3. 1871, r. 9, č. 50, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:4c9180a0-2439-11e8-8ee4-005056825209> (20. 3. 2020), dále ve vztahu k prvnímu ředitelství autor zmínil jména Františka Kianka, Aloise Petzla st. a Václava Povolného, ti byli ovšem v tomto složení členy ředitelství až v roce 1873, kdy záložna přecházela na nový zákon o společenstvech, srov. příloha č. 3.

⁴⁰ Protokoly byly vedeny v němčině, jejich forma byla obdobná jako u Vzájemné záložny. Všechny zápisy byly ověřeny Okresním soudem v Telči nebo notářem. Zapisovateli protokolů byli učitel Johann Kypta (jen 24. března 1889), Josef Bechinsky (27. října 1889 – 29. března 1903) a úředník a pozdější ředitel Okresní nemocenské pokladny v Telči Theodor Schäfer (17. dubna 1904 – 29. března 1914). O jejich dalším působení v Úvěrní jednotě viz kapitola č. 5 a příloha č. 4. SOKA Jihlava, Úvěrní jednota pro hospodářství, obchod a průmysl Telč, s. r. o. (dále jen ÚJHOPT), inv. č. 1. Ukázka z protokolů, viz fotografie č. 11 v obrazové příloze, zachycuje záznam volby ředitelství a dozorčí rady z 3. dubna 1892.

⁴¹ Formulářová kniha, do níž byli zapisováni jednotliví podílníci. SOKA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1. Ukázka záznamu z knihy viz fotografie č. 12 v obrazové příloze.

⁴² Především protokoly obecního výboru v Telči týkající se let 1850–1914. SOKA Jihlava, Archiv města (dále jen AM) Telč, inv. č. 152, 157 a 158.

⁴³ Hlavně spisy o založení, stanovy, protokoly výboru a ředitelství a účetní materiály. SOKA Jihlava, Městská spořitelna Telč s. r. o., inv. č. 1, 1a, 2, 4–7, 11, 19, 20, 23 a 25.

⁴⁴ Moravský zemský archiv (dále jen MZA), Římskokatolická církev, FÚ Nová Říše, sign. 6721 a MZA, Římskokatolická církev, FÚ Telč, sign. 6990–6992 a 6997–7000.

1. 2 Vymezení základních pojmů

Záložny a jednotlivé typy záložen

V Ottově slovníku byly záložny obecně vymezeny jako „peněžní ústavy přijímající od svých členů závodní podíly jakožto kmenové jmění a peněžité vklady od různých vkladatelů, za něž pak členové záložen ručí solidárně buď obmezeně, nebo neobmezeně, a udílející z těchto členských podílův a cizích vkladů půjčky na úvěr osobní a na hypotéky.“⁴⁵ Novější definice z Lexikonu našich hospodářských dějin zní takto: „Záložny jsou družstevní spořitelni a úvěrové ústavy, zakládané obvykle drobnějšími podnikateli s cílem soustředit finanční prostředky k zajištění výhodnějších úvěrů a tím vytvořit příznivé podmínky pro malé podnikatele, pro něž by byl běžný bankovní úvěr těžko dosažitelný.“⁴⁶ Konkrétně občanské záložny byly zakládány podle vzoru a zásad Hermanna Schulze-Delitzsche.⁴⁷ Jejich účelem byla „podpora vrstvy maloživnostníků, maloročníkův a maloobchodníků poskytováním levného, snadného a rychlého úvěru osobního na směnky a teprve v druhé řadě na hypotéky nebo na cenné papíry.“⁴⁸ Vedle svépomocných občanských záložen existovaly ještě kontribučenské záložny,⁴⁹ které se v Čechách transformovaly do okresních záložen hospodářských,⁵⁰ a dále rolnické záložny⁵¹ a záložny Raiffeisenova typu⁵² (v českém prostředí nazývané též kampeličky).⁵³

⁴⁵ Heslo *Záložny*, s. 409.

⁴⁶ J. GERŠLOVÁ – M. SEKANINA, *Lexikon*, s. 435.

⁴⁷ Hermann Schulze-Delitzsch (1808–1883) byl soudce, poslanec, národohospodář a propagátor svépomocných úvěrových spolků v Německu. O jeho životě např. Albín BRÁF, *H. Schulze-Delitzsch a záložny české*, Praha 1884, s. 5–6. Dostupné z: <https://kramerius.vse.cz/search/handle/uuid:6aaaa140-b262-11de-ac15-0013d398622b> (5. 5. 2020).

⁴⁸ Heslo *Záložny*, s. 410. Historický vývoj občanských záložen viz následující kapitola Záloženské hnutí v českých zemích.

⁴⁹ Historie kontribučenských záložen sahá až k obilním fondům, které vznikaly ještě v předjosefinském období. Do obilních fondů odváděli rolníci část své sklizně, která měla v době neúrody sloužit jako pojistka proti hrozícímu hladomoru. Po reformách Josefa II. se jejich zakládání a udržování stalo povinným, a proto začaly být hromadně budovány velké tzv. kontribučenské sýpky, kde se odvedené obilí uskladňovalo. Přebytek obilí se prodával a získané peníze se ukládaly do kontribučenských peněžních obilních fondů, z nichž se mohly platit kontribuce (daň) a vydání týkající se chudinských a zdravotních záležitostí. Obilní a peněžní obilní fondy se v šedesátých letech 19. století staly základem kontribučenských záložen. Milan HLAVAČKA a kol., *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době I*, Praha 2016, s. 234 a 326.

⁵⁰ Okresní záložny hospodářské vznikaly spojením kontribučenských záložen a jejich fondů organizovaným podle soudních okresů na základě zákona českého zemského sněmu z roku 1882. Byly zaměřeny na úvěrování zemědělství a jejich finančním centrem se po svém vzniku stala Agrární banka. Na Moravě i nadále samostatně fungovaly jednotlivé kontribučenské záložny. F. VENCOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 171.

⁵¹ Iniciátorem zakládání rolnických záložen na konci šedesátých let 19. století byl pedagog a poslanec moravského zemského sněmu Jan Rudolf Demel (1833–1905). Zatímco občanské záložny byly zakládány převážně ve městech a jejich úvěr byl poskytován především řemeslníkům a obchodníkům, rolnické

Spořitelny

Spořitelny jsou „*veřejné peněžní ústavy, zřízené k tomu účelu, aby poskytovaly příležitost k bezpečnému a příhodnému ukládání a znenáhlemu rozmnožování úspor a budily tak v obyvatelství i podporovaly ducha pracovitosti a spořivosti.*“⁵⁴ Úplně první spořitelny vznikaly na spolkovém základě, ale brzy se iniciativy chopila města a začala zakládat vlastní komunální spořitelny, za něž přebírala finanční odpovědnost.⁵⁵ Šlo o velký rozdíl oproti záložnám, protože ty „*nebyly s městskými správami propojeny institucionálně, ale spíše personálně.*“⁵⁶ Ve srovnání se záložnami se spořitelny zaměřovaly hlavně na dlouhodobý hypoteční úvěr, u kterého hrozilo menší riziko peněžních ztrát.⁵⁷

Hypoteční půjčka

Jedná se o „*dlouhodobý úvěr zajištěný zastavením nemovitosti. Umožňuje věřiteli krýt svou pohledávku exekucí prodejem zastavené nemovitosti v případě, že dlužník neplní své závazky.*“⁵⁸

Směnečná půjčka

Půjčka na „*cenný papír, jímž se určitá osoba bezpodmínečně zavazuje zaplatit oprávněnému majiteli směnky v určité době částku na směnce uvedenou.*“⁵⁹ Směnka reprezentuje krátkodobý úvěr splatný v rozmezí tří až šesti měsíců.⁶⁰

záložny vznikaly na venkově, převážně v oblasti střední Moravy, a úvěr nabízely hlavně rolníkům, jak již obecné označení těchto záložen napovídá. Občanské záložny poskytující hlavně krátkodobý úvěr nebyly pro podporu zemědělské činnosti příliš vhodné, protože zisk je v zemědělství spojen s delším časovým intervalem a také závisí na nepředvídatelných přírodních podmínkách, proto se příhodnější jevil dlouhodobý úvěr, na který se zaměřovaly právě rolnické záložny. Jejich členem se také mohl stát pouze rolník a občan s trvalým bydlištěm v obci, kde sídlila rolnická záložna. Ivo PLECHÁČEK, *K dějinám spořitelnictví v Československu*, Praha 1983, s. 11.

⁵² V českých zemích byly zakládány hlavně na venkově od druhé poloviny osmdesátých let 19. století, větší rozmach zaznamenal tento typ záložen v letech devadesátých. Ve srovnání s občanskými záložnami hospodařily s menším kapitálem a jejich členové ručili vždy neomezeně (celým svým majetkem). Poskytování úvěrů bylo založeno na sousedské znalosti finančních poměrů případných žadatelů, tím měla být zaručena větší návratnost vypůjčených peněz. Minimální náklady na provoz (téměř všichni funkcionáři pracovali bez nároku na odměnu) také napomáhaly k poskytování levného úvěru. F. VENCOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 172.

⁵³ Heslo *Záložny*, s. 410–412.

⁵⁴ Heslo *Spořitelny*, s. 904.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Karel MAIER, *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850–1938*, Praha 2005, s. 66.

⁵⁷ Heslo *Záložny*, s. 411. Tvzení potvrzuje i situace v České spořitelně srov. Jan HÁJEK – Rudolf PÍŠA, *180 let českého spořitelnictví. Česká spořitelna 1825–2005*, Praha 2005, s. 22. Podobně u Spořitelny města Telče graf č. 22. v příloze č. 2.

⁵⁸ J. GERŠLOVÁ – M. SEKANINA, *Lexikon*, s. 136.

Podíl v záložně

Vyjadřuje „míru účasti společníka na čistém obchodním jmění společnosti nebo družstva.“⁶¹

Rezervní fond záložny

Znamená „účelové seskupení prostředků sloužících ke krytí ztrát obchodní společnosti nebo k opatření, která mají překonat nepříznivý průběh hospodaření společnosti.“⁶²

⁵⁹ Tamtéž, s. 338.

⁶⁰ Jirí SEJBAL, *Základy peněžního vývoje*, Brno 1997, s. 310.

⁶¹ J. GERŠLOVÁ – M. SEKANINA, *Lexikon*, s. 279.

⁶² Tamtéž, s. 310.

2. Záloženské hnutí v českých zemích

Nedostatek vhodného podnikatelského kapitálu na území Rakouska se stal v polovině 19. století jedním z hlavních ekonomických problémů. Překonávání této situace se uskutečňovalo několika způsoby, a to „*postupnou přeměnou tradičního obchodně-bankovního kapitálu v podnikatelský kapitál, přeměnou tzv. aristokratického kapitálu v podnikatelský kapitál nebo koncentrací dosud rozptýlených nevelkých peněžních prostředků především ve formě akciového kapitálu.*“⁶³ V českém prostředí se první dva způsoby nerealizovaly, protože politické a ekonomické špičky české společnosti se v předchozím historickém vývoji pod tlakem germanizace národnostně odcizily a nově vzniklé akciové banky financovaly především železniční společnosti a velké průmyslové podniky, které se v této době nalézaly převážně ve vlastnictví německých podnikatelů.⁶⁴ I třetí možnost byla v českém prostředí výrazně pozměněna, poněvadž „*akumulace českého peněžního kapitálu cestou centralizace drobných peněžních částek se neuskutečňovala v padesátých a šedesátých letech 19. století ve formě bankovních akciových společností, ale především v podobě svépomocných úvěrových družstev tj. záložen.*“⁶⁵

2. 1 Vznik a rozvoj občanských záložen

První občanská záložna v českých zemích byla otevřena roku 1858 ve Vlašimi.⁶⁶ Vedle zkušeností obuvnického mistra Jana Pláteníka posloužily jako inspirace zdejším zakladatelům Hospodářské noviny⁶⁷ a také Posel z Prahy, kterého založil a redigoval František Šimáček, jenž prosazoval myšlenku, že se národ může prosadit v politice i kultuře, ale musí být nejprve ekonomicky silný. V článku *Záložní kasy*⁶⁸ představil populárně naučným stylem fungování a výhody záložen v Německu, kde byly v padesátých letech hojně zakládány pod vlivem myšlenek národohospodáře Hermanna Schulze-Delitzsche.⁶⁹ Iniciativa Františka Šimáčka po založení vlašimské záložny

⁶³ J. HÁJEK, *Úvěrová soustava*, s. 21.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž, s. 21–22.

⁶⁶ J. SCHREYER, *Dějiny* s. 361.

⁶⁷ *Malá úvěrní pokladnice*, Hospodářské noviny 1856, r. 7, č. 48, s. 411. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/ntk/uuid/uuid:6c6ec5dd-9851-11e5-9244-001b63bd97ba> (1. 2. 2020). Redaktorem novin byl v této době MUDr. Filip Stanislav Kodým.

⁶⁸ *Záložní kasy. Ústav k pomoci stavu pracovnímu, čili cesta k nabytí zámožnosti*, Posel z Prahy 1. 5. 1857, r. 1, č. 4, s. 311–318. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/9470047> (1. 2. 2020).

⁶⁹ F. VENCOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 105–106.

značně narostla a na stránkách jeho novin se objevil nejen dopis od vlašimských zakladatelů,⁷⁰ ale i první pokus o soupis všech doposud existujících záložen⁷¹ a vzorové stanovy.⁷² Posel z Prahy se i v následujících letech stal zastáncem a šířitelem záloženské myšlenky.⁷³

Mezi významné propagátory záloženského hnutí bezesporu patřil již v úvodu citovaný lékař a vlastenec František Cyril Kampelík (1805–1872), který ve svém díle *Spořitelny po farských kollaturách orbě, řemeslu ze svízely pomohou* načrtl přednosti a hlavní úkoly záložen (střádání malého rozptýleného kapitálu,⁷⁴ poskytování levného úvěru malovýrobcům⁷⁵).⁷⁶ Spisek vyšel roku 1861, avšak měl být podle autora sepsán už roku 1856, kdy jej prý František Cyril Kampelík poskytl Františku Šimáčkovi k publikování, ale ten jeho obsah v novinách nakonec neotiskl.⁷⁷

Po vlašimské záložně následovalo v Čechách otevření této instituce v Čáslavi a Písku (1859), dále v Holicích, Heřmanově Městci, Nymburce a Sadské (1860).

První úvěrní spolek na Moravě byl otevřen v Přerově roku 1861. Dále následovaly záložny v Příboru (1862), Holešově, Hranicích, Kojetíně, Velkém Meziříčí, Prostějově, Slavkově a Vyškově (1863).⁷⁸ Přehled o početním růstu českých záložen v Čechách a na Moravě poskytuje graf č. 1 na následující straně, z něhož je patrné, že vývoj na Moravě byl oproti Čechám mírně opožděný: zatímco v Čechách dosáhl početní růst vrcholu v roce 1862, tak na Moravě v této době vznikaly teprve první ústavy. Nejvyššího počtu nově otevřených záložen bylo na Moravě dosaženo až v roce 1870. S tímto vývojem korespondují i dva vrcholy celkového početního růstu, a to menší dosažený právě na počátku šedesátých let, tvořený prakticky jenom českými záložnami,

⁷⁰ *Z Vlašimi*, Posel z Prahy 30. 5. 1858, r. 2, č. 5, s. 415–416. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/9495521> (1. 2. 2020).

⁷¹ *Záložní či výpomocné kasy. Důležité ústavy k zvelebení, sesílení a povznesení stavu živnostních*, Posel z Prahy 20. 9. 1858, r. 2, č. 8, s. 179–181. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/9497171> (1. 2. 2020).

⁷² Tamtéž, s. 179 a 182–190.

⁷³ J. HÁJEK, *Počátky*, s. 277–278.

⁷⁴ „...úvěrné kasy (záložny) jsou znamenité ústavy, jenž dobré příležitosti poskytují, by se malé kapitály, sumičky peněz, sbíhající jednotlivě a k velkým závodům, dílům velmi prospěšně dělnými průmyslníky obrátěny byly.“ F. C. KAMPELÍK, *Spořitelny*, s. 7.

⁷⁵ „Živnostníci a rolníci věduce o studni, kde se peníze stýkají, a mohouce sobě lacinější kapitál (tj. za mírnější úroky) vypůjčiti, a zas po dílcích ho splácti, budou podnikavější, zprávnější, průmyslnější, živnost svou opravující a zvelebující.“ Tamtéž, s. 16.

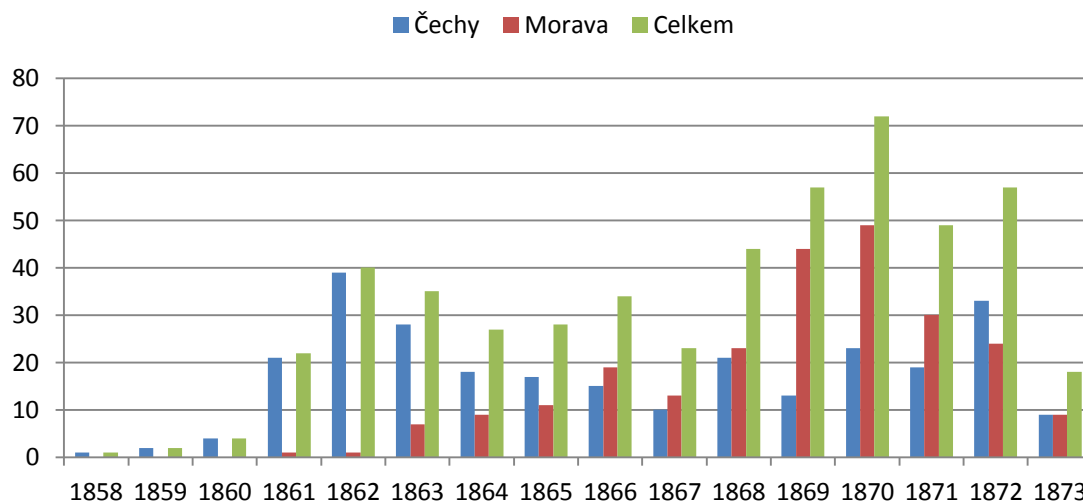
⁷⁶ J. HÁJEK, *Záložny*, s. 124–125.

⁷⁷ Týž, *F. C. Kampelík – zakladatel drobného zemědělského peněžnictví? (Druhý život polozapomenutého obrozence)*, in: Blanka Rašticová (ed.), *Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století*. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 11), Uherské Hradiště 2006, s. 68.

⁷⁸ J. SCHREYER, *Dějiny*, s. 361 a 370.

a téměř dvojnásobný z počátku sedmdesátých let, který se skládal převážně z moravských záložen.⁷⁹

Graf č. 1: Početní růst českých záložen v Čechách a na Moravě 1858–1873⁸⁰

Současně s českými záložnami byly zakládány v českých zemích samozřejmě i záložny německé, a to převážně v pohraničních oblastech s velkou převahou obyvatel hlásících se k německé národnosti. Avšak jejich počet zdaleka nedosahoval výše národnostně českých záložen.⁸¹

První občanské záložny, včetně té vlašimské, získávaly peníze pouze od svých členů a také jenom jim půjčovaly. Zaměřovaly se především na poskytování krátkodobého úvěru (typický znak pro hospodaření záložen i v pozdějších letech), protože ten umožňoval rychlou cirkulaci kapitálu, takže i menší částky peněz ve správě úvěrních spolků dokázaly pomoci většímu množství žadatelů.⁸² Časem se ale ukázalo, že financování občanských záložen z vlastních zdrojů nedokáže pokrýt poptávku po volném kapitálu, a proto v polovině šedesátých let úvěrní spolky postupně přikročily k výpůjčkám od cizích majitelů peněz, což byla původní koncepce, kterou dříve prezentoval František Šimáček v Poslu z Prahy. Záloženské spolky se v principu staly zprostředkovatelem mezi žadateli a majiteli peněz. To s sebou přineslo i požadavek na zvětšování jejich rezervních fondů, aby záložny poskytly dostatečnou garanci a staly se solventními partnery pro případné investory.⁸³

⁷⁹ J. HÁJEK, *Počátky*, s. 287.

⁸⁰ Údaje čerpány z Tamtéž, s. 286.

⁸¹ Týž, *Úvěřová soustava*, s. 22.

⁸² I. PLECHÁČEK, *K dějinám*, s. 9.

⁸³ F. VENCOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 180.

Rychlý nárůst počtu záložen se promítl i do množství finančních prostředků, se kterými hospodařily. Po prvním roce fungování tj. koncem roku 1858 disponovala vlašimská záložna s více než 5 000 K.⁸⁴ V září 1865, na prvním všeobecném sjezdu záložen, byl jejich kapitál odhadnut na 5 milionů korun a o tři roky později již na 25,6 milionů korun.⁸⁵ Představu o výši kapitálu deseti největších českých záložen poskytuje příloha č. 1.

Největší záložny na Moravě obecně nedosahovaly takového jmění jako jejich protějšky v Čechách. Výjimku tvořilo několik rolnických záložen, především Ústřední rolnická záložna v Olomouci, která v polovině sedmdesátých let disponovala kapitálem přes dva miliony korun. Největší občanskou záložnou byl Úvěrní spolek Záložna v Kroměříži, který figuroval v moravském žebříčku až na čtvrtém místě.⁸⁶

Na prvním všeobecném sjezdu záložen se projednávalo i zřízení centrální instituce pro tyto ústavy. Hovořilo se o vzniku ústřední záložny, ale tento návrh nakonec neprošel. Nicméně záložna v Hradci Králové samostatně, nezávisle na Praze, myšlenku později realizovala, a to v podobě obchodní banky pojmenované Záložní úvěrní ústav, která se tak počátkem října 1868 stala nejstarší národnostně českou obchodní bankou. Účastníci sjezdu se posléze shodli na ustavení obchodní akciové banky, které zároveň dali název Živnostenská banka. Založení akciové banky nebylo snadným úkolem, ale vše dospělo ke zdárnému konci a Živnostenská banka mohla od března 1869 zahájit svoji činnost.⁸⁷

V sedmdesátých letech 19. století na záložny dolehla hospodářská krize, která započala krachem vídeňské burzy v květnu 1873. Mimo jiné se krize projevila v Čechách i na Moravě zánikem celé řady záložen, z nichž nejvíce ukončilo svoji činnost v rozmezí let 1878 a 1879.⁸⁸ Lidé v čase ekonomické nejistoty začali dávat

⁸⁴ V literatuře je uvedena rakouská/zlatníková měna (2500 zlatých rakouského čísla) zavedená povinně do účetní praxe od roku 1859 a zrušená až k 1. lednu 1900. V roce 1892 byla nově zavedena korunová měna s poměrem 1:2 k měně rakouské/zlatníkové (jeden zlatý = dvě koruny). Mezi léty 1892–1900 tedy souběžně platily oba měnové systémy, následně jen měna korunová. Srov. J. SEJBAL, *Základy*, s. 317–324. V pramenech využívaných v práci byla důsledně rakouská/zlatníková měna uváděna až do roku 1900, kdy ji nahradila měna korunová (výjimku tvoří zápis z valné hromady Úvěrní jednoty z 25. března 1900, ve kterém byly částky zapsány v již tehdy zrušené rakouské/zlatníkové měně). Pro přehlednost a možnost snadnějšího porovnání je v celé diplomové práci rakouská/zlatníková měna ve všech případech převáděna na měnu korunovou.

⁸⁵ J. HÁJEK, *Záložny*, s. 132.

⁸⁶ J. JANÁK, *Dějiny*, s. 281.

⁸⁷ J. HÁJEK, *Záložny*, s. 134.

⁸⁸ Týž, *Počátky*, s. 298.

přednost spořitelnám, kde se sice vložené peníze méně zhodnocovaly, naproti tomu ale bylo jejich uložení téměř bezrizikové.⁸⁹

Po překonání krize ze sedmdesátých let pokračoval vývoj občanských záložen bez větších problémů až do konce 19. století. Vedle stabilního početního nárůstu se výrazně zvětšovaly kapitálové rozdíly mezi jednotlivými peněžními ústavami. Největší záložny se nalézaly v Praze a v úrodných oblastech středních Čech, přičemž jimi obhospodařovaný kapitál často překračoval peněžní částky spravované tehdejšími akciovými bankami.⁹⁰

Na počátku 20. století propukla celosvětově ekonomická krize, která měla vliv i na hospodářskou situaci v Rakousku-Uhersku.⁹¹ Současně záložny v této době prožívaly i jistou vnitřní krizi, která se projevila úpadkem několika z nich. Asi největší skandál propukl roku 1902 kolem odhalené defraudace ve Svatováclavské záložně v Praze. Pro záložnu měla zpronevěra fatální důsledky, protože ji dovedla až k soudně řízenému úpadku. Neslavně v této době skončila také záložna v Třeboni a v Mělníce. O nelichotivých kauzách hojně informoval periodický tisk a tím se mezi lidmi rychle šířila i nedůvěra v záloženské ústavy.⁹²

V posledních deseti letech před světovou válkou vystřídala krizi v Rakousku-Uhersku rozsáhlá hospodářská konjunktura, která v kladném směru ovlivnila i ekonomickou situaci všech peněžních ústavů včetně záložen.⁹³

2. 2 Normy upravující zakládání a správu občanských záložen

Pro občanské záložny byly s ohledem na jejich zakládání a správu rozhodující hlavně dvě zákonné normy, a to *císařský patent ze dne 26. listopadu 1852* (tzv. starý spolkový zákon) a *zákon o společenstvech pro napomáhání živnostem a hospodářství ze dne 9. dubna 1873* doplněný dne 10. června 1903 zákonem *o revizi výdělkových společenstev a jiných spolků*.

2. 2. 1 Císařský patent ze dne 26. listopadu 1852 (tzv. starý spolkový zákon)

Úvěrní ústavy (s pojmem záložna se v císařském patentu nepracovalo) byly na základě tzv. starého spolkového zákona schvalovány místodržitelstvím země,

⁸⁹ Týž, *Vývoj*, s. 341.

⁹⁰ Tamtéž, s. 344–345.

⁹¹ Tamtéž, s. 347.

⁹² F. VENCOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 148–149.

⁹³ J. HÁJEK, *Vývoj*, s. 347–348.

ve které měl peněžní ústav své sídlo. Pokud chtěla záložna zahájit svoji činnost, musely být součástí žádosti o povolení i vypracované stanovy spolku.⁹⁴ Státní správě bylo dále umožněno dle § 22 patentu „*nahlédati do hospodaření každého spolku, hleděti k tomu, aby šetřeno bylo ustanovení nařízeních při schválení spolku anebo předpisy všeobecnými.*“⁹⁵ Státní správa tedy byla pověřena kontrolní činností, kromě toho také schvalovala veškeré další změny stanov. Úvěrním ústavům patent přikazoval zřídit ředitelství a výbor, také měly za povinnost zveřejňovat výsledky svého hospodaření. Poněkud překvapující je fakt, že patent vůbec neupravoval vztah mezi spolkem a jeho členy, blíže nevymezoval jejich práva a povinnosti. Rovněž byl zmíněn pouze dobrovolný konec spolku, jak by se mělo postupovat při nedobrovolném úpadku, nebylo v patentu blíže specifikováno.⁹⁶

Díky tomu, že záložny fungovaly na základě tohoto patentu, byly osvobozeny jako spolky dobročinné a nevýdělečné od daní a rozličných poplatků. Situace se změnila vydáním ministerského nařízení ze dne 6. května 1865, které uvalilo na záložny poplatkovou povinnost. Komplikované spory s finančními úřady následně provázely záložny až do vydání nového zákona o společenstvech.⁹⁷ Také dozor svěřený výhradně do kompetence státní správy mohl být a skutečně byl zneužit v několika moravských městech,⁹⁸ o čemž psal už Josef Schreyer: „...*k rozpuštění spolku snadno se záminka najde, jak se to pak na Moravě ukázalo, kde vláda politickou oposici potlačiti chtěla materielním zničením svých odpůrců. Že rozpuštění záložny něco jiného je nežli rozpuštění zpěváckého nebo čtenářského spolku a že to zhoubné následky pro členy míti může, na to se tenkrátě pomýšleti nemohlo.*“⁹⁹

Podle tzv. starého spolkového zákona byly občanské záložny zakládány až do roku 1873, kdy došlo k vydání nového zákona o společenstvech.

⁹⁴ *Císařský patent*, srov. § 2, 4, 6, 7 a 8.

⁹⁵ *Tamtéž*, § 22.

⁹⁶ *Tamtéž*, srov. § 13, 21, 23.

⁹⁷ F. VENCOVSKÝ a kol., *Dějiny*, s. 108.

⁹⁸ Rozpuštěny byly, po jmenování zemského místodržitele Filipa svobodného pána Webera z Ebendorfu v roce 1872 a za jeho přímé účasti, české záložny v Prostějově, Třebíči, Lošticích, Vyškově a Kroměříži. „*Zneužito bylo moci úřední k účelnému a zákeřnému oslabení, ne-li zničení českého národního a hospodářského života.*“ F. WENZL, *Dějiny*, s. 211.

⁹⁹ J. SCHREYER, *Dějiny*, s. 59.

2. 2. 2 Zákon o společenstvech pro napomáhání živnostem a hospodářství ze dne 9. dubna 1873

Zákon o společenstvech byl přijat 17. května 1873 a v platnost vstoupil dne 1. července 1873. Záložny díky tomuto zákonu přešly na stabilnější právní základ a především se vymanily z přímého vlivu politických úřadů, protože jejich povolení bylo nově spojeno se zápisem do společenstevního rejstříku, který vedly sborové soudy první stolice (krajinské soudy).¹⁰⁰ Zákon už také řešil způsob ručení členů společenství, mohly být zakládány záložny s ručením neomezeným (členové ručili veškerým svým majetkem) a s ručením omezeným (členové ručili svými podíly a další sumou podílům minimálně rovnou).¹⁰¹

V zákoně bylo dále jasně definováno, jaké náležitosti by měla obsahovat společenstevní smlouva. Zákon záložnám nařizoval vést knihu podílů, která byla veřejnosti volně přístupná k nahlédnutí.¹⁰² Přesně upravoval vymezení působnosti jednotlivých orgánů samosprávy společenství tj. představenstva,¹⁰³ dohlédací rady (kontrolní výbor)¹⁰⁴ a valného shromáždění.¹⁰⁵ Podrobně řešil dobrovolné a hlavně nedobrovolné rozpuštění (konkurz) společenství a jeho následnou likvidaci.¹⁰⁶

Zákon o společenstvech byl 10. června 1903 doplněn zákonem *o revizi výdělkových společenstev a jiných spolků*, který záložnám nařizoval, minimálně jedenkrát za dva roky, povinnou kontrolu od odborného a nezávislého revizora.¹⁰⁷ Většina národnostně

¹⁰⁰ J. JANÁK, *Dějiny*, s. 281.

¹⁰¹ *Zákon o společenstvech*, srov. § 2, 53 a 76.

¹⁰² Tamtéž, srov. § 5 a 14.

¹⁰³ Představenstvo (ředitelství) bylo volené ze středu všech členů společenství a zastupovalo ho před soudem i mimo soud. Skládalo se minimálně z jednoho, nebo více členů, kteří vykonávali svoji funkci buď bez nároku na odměnu, nebo za úplat. V zákoně byly dále vyjmenovány základní práva a povinnosti členů představenstva. Tamtéž, srov. § 15–23.

¹⁰⁴ Dohlédací výbor (ve Vzájemné záložně jen výbor, v Úvěrní jednotě dozorcí rada) nemusel být podle zákona povinně zřizován, pokud jeho vznik nebyl přímo uveden ve společenstevní smlouvě dané instituce. Jestliže byl zřízen, mohly do něj být zvoleny pouze osoby z řad členů společenství vyjma členů již vybraných do představenstva. Dohlédací výbor kontroloval veškeré záležitosti týkající se hospodaření a správy společenství. Zároveň mohl v odůvodněných případech odvolat členy představenstva. Tamtéž, srov. § 24–26.

¹⁰⁵ Valné shromáždění svolávalo představenstvo způsobem uvedeným ve společenstevní smlouvě. Z jednotlivých valných shromáždění se musely vést v knize protokolů zápisy, které byly kdykoliv přístupné k nahlédnutí všem členům společenství. Představenstvo bylo povinno řídit se závěry odhlasovanými na valném shromáždění. Tamtéž, srov. § 27–35.

¹⁰⁶ Tamtéž, srov. § 36–52.

¹⁰⁷ *Zákon o revizi*, srov. § 1.

českých občanských záložen byla soustředěna v Jednotě záložen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, která zajišťovala i jejich revizi.¹⁰⁸

O tom, že zákon o společenstvech i zákon o revizi byly již kvalitně připravené a v praxi životaschopné normy, jistě svědčí i fakt, že jsou v Rakousku platné dodnes.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Heslo *Záložny*, s. 411. Což platilo i pro Vzájemnou záložnu a Spořitelní ústav v Telči. Německá Úvěrní jednota podléhala revizi Zentral-Verbandes der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften in Brünn neboli Svazu německých zemědělských družstev v Brně, viz dále kapitoly 4, 5 a 6.

¹⁰⁹ Tomáš DVOŘÁK, *Družstevní právo*, Praha 2006, s. 4.

3. Charakteristika města Telč 1850–1914

3. 1 Správní začlenění

Telč byla po celou vymezenou dobu součástí Markrabství moravského. Mezi léty 1850–1855 příslušela do Brněnského kraje, jenž byl dále rozdělen na jednotlivé politické okresy. Pro Telč byl nadřazenou správní jednotkou politický okres Dačice, který zahrnoval soudní okresy Dačice, Jemnice a Telč. Telč se v tomto období tedy stala sídlem okresního soudu a také berního úřadu, které zde sídlily po celé zkoumané období.¹¹⁰

V letech 1855–1868 v Telči fungoval smíšený okresní úřad s politickou a soudní pravomocí, který byl nově začleněn do obnoveného Jihlavského kraje.¹¹¹

Po reorganizaci správy na základě prosincové ústavy z roku 1867, kdy byly kraje a okresní smíšené úřady zrušeny, došlo k opětovnému odloučení soudní a politické správy a ke znovuzavedení oddělených úředních orgánů v politických a soudních okresech. Tento stav trval od roku 1868 až do roku 1920.¹¹² Telč se jako centrum soudního okresu navrátila pod pravomoc Okresního hejtmanství v Dačicích,¹¹³ jež bylo dále nadřazeno dačickému a jemnickému soudnímu okresu. Tato struktura platila do roku 1896, kdy byl jemnický soudní okres vyčleněn do nově vzniklého politického okresu Moravské Budějovice.¹¹⁴ Větší změnou pro soudní okres Telč byl vznik nového slavonického a třeštského soudního okresu v roce 1911, kdy od něj bylo odtrženo devět obcí jmenovitě Bezděkov, Horní Dubenky, Jihlávka, Lovětín, Pavlov, Panenská Rosička, Růžena, Stajiště a Třeštice.¹¹⁵ Tím, že v Telči nevznikl politický okresní úřad, ztratilo město částečně na svém někdejší významu (dlouho bylo centrem velkého a významného dominia) a došlo ke stagnaci v jeho rozvoji. Nezájem tehdejší samosprávy města nebo mínění, že nově zformovaný systém nebude dlouhodobě platný, stejně jako tomu bylo u předchozích dvou, mohly být důvodem, proč zde byl zřízen opět jenom okresní soud.¹¹⁶

¹¹⁰ Š. MLEZIVA, *Retrospektivní přehled*, s. 70, 235, 359, 464 a 639.

¹¹¹ Tamtéž, s. 78, 235, 406 a 505.

¹¹² Tamtéž, s. 26–27.

¹¹³ V. NEKUDA a kol., *Dačicko*, s. 809.

¹¹⁴ J. BARTOŠ – J. SCHULZ – M. TRAPL, *Historický místopis*, s. 115.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 195–196.

¹¹⁶ Oldřich ZADRAŽIL, *Město Telč a státní správa*, in: Jubilejní pátá zpráva Muzejního spolku v Telči, Telč 1997, s. 22.

3. 2 Obyvatelstvo politického okresu Dačice a města Telče

Politický okres Dačice se roku 1854 skládal ze 148 obcí (z toho soudní okres Dačice čítal 40 obcí, Jemnice 43 a soudní okres Telč 65). V následujících letech došlo k osamostatnění celé řady menších vesnic, a proto počet obcí k roku 1870 narostl. Soudní okres Dačice jich tehdy obsahoval 55, Jemnice 44 a Telč 84. „*Počtem obcí patřil politický okres Dačice k největším na Moravě.*“¹¹⁷

Co se týče počtu obyvatel, byl pro politický okres Dačice příznačný jeho pokles (viz tabulka č. 1). Počáteční růst vystřídal výrazný propad mezi léty 1890 a 1900, který byl způsoben vyčleněním soudního okresu Jemnice, jež se uskutečnilo roku 1896. V telčském soudním okrese počáteční růst vystřídala stagnace mezi léty 1880–1910, kdy počet obyvatel kolísal v řádu několika set. Pokles počtu obyvatel po roce 1910 lze vysvětlit nejen administrativními změnami, roku 1911 byl zřízen soudní okres Slavonice a nový soudní okres Třešť, k němuž byla připojena celá řada obcí dosud náležejících k soudnímu okresu Telč,¹¹⁸ ale i důsledky světové války. Soudní okres Telč byl po celou dobu nejlidnatějším soudním okresem v politickém okrese Dačice.

Tabulka č. 1: Počet obyvatel politického okresu Dačice a jeho soudních okresů¹¹⁹

rok	politický okres Dačice	soudní okres Dačice	soudní okres Jemnice	soudní okres Telč	soudní okres Slavonice
1869	64 904	21 020	15 263	28 621	–
1880	66 243	21 375	15 494	29 374	–
1890 ¹²⁰	66 007	21 156	15 413	29 438	–
1900	50 233	21 161	–	29 062	–
1910	50 259	20 643	–	29 616	–
1921	48 548	12 774	–	26 078	9 696

Do roku 1880 se počet obyvatel v Telči zvětšoval (viz tabulka č. 2 na následující straně), téhož roku dosáhl celkového maxima ve sledovaném období, a to 5 116 obyvatel. Ve všech následujících sčítáních zaznamenala Telč pokles počtu obyvatel až na 4 354, což bylo minimum dosažené v roce 1921. Telč byla po celé sledované období nejlidnatějším městem politického okresu Dačice.¹²¹

¹¹⁷ J. BARTOŠ – J. SCHULZ – M. TRAPL, *Historický místopis*, s. 195–196.

¹¹⁸ Seznam těchto obcí viz text na předchozí straně.

¹¹⁹ Vypracováno na základě Tamtéž, s. 197.

¹²⁰ Doplněno dle Š. MLEZIVA, *Retrospektivní přehled*, s. 95.

¹²¹ Pro představu je uveden stav k roku 1900, kdy měly Dačice 2 802, Slavonice 2 553 a Telč 4 618 obyvatel. J. BARTOŠ – J. SCHULZ – M. TRAPL, *Historický místopis*, s. 209, 236 a 256.

Tabulka č. 2: Počet obyvatel města Telče¹²²

rok	Vnitřní město	Podolí	Staré Město	Štěpnice	Telč – celkem
1869	1 238	968	1 354	996	4 556
1880	5 116	–	–	–	5 116
1890	1 337	1 099	1 451	1 027	4 914
1900	1 086	1 136	1 443	953	4 618
1910	1 005	1 194	1 311	971	4 481
1921	4 354	–	–	–	4 354

Z hlediska národnostního složení (viz tabulka č. 3) byl politický okres Dačice složen z výhradně českého telčského soudního okresu (největší zastoupení německé menšiny činilo 1,5 % v roce 1880) a dačického soudního okresu s významnou německou menšinou (největší zastoupení německé menšiny 37,5 % v roce 1880), avšak po vyčlenění převážně německého slavnického soudního okresu (německá národnost tvořila 72,7 % v roce 1921) z dačického v roce 1911 můžeme hovořit již o výlučně českém dačickém soudním okrese (německá menšina zde měla v roce 1921 zastoupení pouze 1,3 %).

Tabulka č. 3: Národnostní složení politického okresu Dačice a jeho soudních okresů¹²³

územní celek	národnost	1880	1900	1910	1921
politický okres Dačice	česká	52 276	42 772	42 701	48 548
	německá	13 893	7 498	7 455	7 249
	cizí	73	78	103	780
	jiné	1	0	0	65
soudní okres Dačice	česká	13 337	13 710	13 246	12 145
	německá	8 026	7 422	7 358	158
	cizí	12	29	39	93
	jiné	0	0	0	9
soudní okres Telč	česká	28 919	29 187	29 455	25 795
	německá	417	76	97	54
	cizí	37	49	64	192
	jiné	1	0	0	37
soudní okres Slavonice	česká	–	–	–	2 145
	německá	–	–	–	7 037
	cizí	–	–	–	495
	jiné	–	–	–	19

¹²² Vypracováno na základě J. RŮŽKOVÁ – J. ŠKRABAL, *Historický lexikon*, s. 568.

¹²³ Tamtéž, s. 197–198.

Telč byla výhradně českým městem (viz tabulka č. 4), nejvyšší procentní zastoupení měla německá menšina roku 1880, a to 5,7 %. V dalších dvou cenzech došlo k poklesu počtu obyvatel hlásících se k německé národnosti na 0,8 %, u poválečného sčítání pouze na 0,6 %.

Tabulka č. 4: Národnostní složení obyvatel města Telče ¹²⁴

<i>národnost</i>	<i>1880</i>	<i>1900</i>	<i>1910</i>	<i>1921</i>
česká	4 813	4 561	4 420	4 225
německá	291	38	37	28
jiné	12	19	24	101

Pokud jde o duchovní oblast (viz tabulka č. 5), převažovalo v dačickém politickém okrese římskokatolické vyznání (94,1–92,8 %). Na druhém místě zde byli zastoupeni obyvatelé hlásící se k evangelické víře (6,1–4,4 %). Židovská víra uzavírá výčet jako třetí v pořadí (1,5–0,7 %). Z telčského soudního okresu jsou k dispozici data pouze z roku 1900, kdy se hlásilo k římskokatolické víře 95,6 %, k evangelické 3,5 % a židovské pouze 0,9 % ze všech obyvatel. Přímou v Telči se v roce 1900 přihlásilo k římskokatolické víře 4 425 (95,8 %), k židovské 154 (3,3 %), k evangelické 38 (0,8 %) obyvatel a k jiné pouze jediný příslušník.¹²⁵

Tabulka č. 5: Náboženské vyznání obyvatel politického okresu Dačice a jeho soudních okresů¹²⁶

<i>územní celek</i>	<i>vyznání</i>	<i>1880</i>	<i>1900</i>	<i>1921</i>
politický okres Dačice	katolické	62 308	46 812	45 019
	evangelické	2 927	3 050	2 679
	židovské	1 008	485	325
soudní okres Dačice	katolické	–	18 967	–
	evangelické	–	1 973	–
	židovské	–	221	–
soudní okres Telč	katolické	–	29 187	–
	evangelické	–	1 077	–
	židovské	–	264	–

¹²⁴ Vypracováno na základě J. BARTOŠ – J. SCHULZ – M. TRAPL, *Historický místopis*, s. 256.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Vypracováno na základě Tamtéž, s. 198.

3. 3 Školství a kultura

Školství a spolkový život v Telči zaznamenaly v 19. století nebývalý rozkvět. Hlavní škola, která vznikla po zrušení jezuitského řádu a jeho místního gymnázia jako trojtřídní, byla roku 1842 rozšířena o další třídu, při této její čtvrté třídě se o deset let později ustavilo jednotřídní nižší reálné gymnázium.¹²⁷ Po zrušení hlavní školy se místo ní v roce 1869 reorganizovala čtyřtřídní chlapecká obecná škola, pátá třída přibyla o dvacet let později. K chlapecké obecné škole byla roku 1894 přičleněna živnostenská pokračovací škola.¹²⁸

Jak již bylo naznačeno výše, jednotřídní nižší reálné gymnázium v Telči bylo založeno roku 1852. Ve školním roce 1858/1859 bylo dále rozšířeno na dvoutřídní. Za přelomový okamžik lze označit rok 1862, kdy Zemské místodržitelství v Brně schválilo žádost o povolení češtiny jako hlavního vyučovacího jazyka, protože tímto rozhodnutím se stala telčská nižší reálka první střední školou na jihozápadní Moravě, která mohla primárně vyučovat v českém jazyce. Správa školy přešla od roku 1866 na město. Protože financování školy značně přetěžovalo městský rozpočet, hledala obec východisko ve snaze převést reálné gymnázium pod záštitu moravské zemské správy. Zemský sněm nakonec souhlasil a od 5. října 1871 můžeme hovořit o Zemské nižší reálce v Telči. Město se však muselo zavázat, že na své náklady zajistí pro školu vhodné vyučovací prostory. Svému slibu dostalo, po dlouhých průtazích způsobených nedostatkem finančních prostředků, až 8. června 1874, kdy se započalo se stavbou nové budovy na Podolí. V téže době probíhalo jednání o rozšíření nižší reálky na vyšší, čehož městští zastupitelé dosáhli 15. října 1874, kdy zemský sněm žádosti vyhověl. Ve školním roce 1876/1877 byl ústav rozšířen na sedmitřídní a byly zde vykonány první maturitní zkoušky. Ke školní budově přibyla roku 1901 ještě přístavba. Poslední velká předválečná změna se udála 1. září 1912: od tohoto dne se telčská reálka stala opět státním ústavem.¹²⁹

Dívčí školství v Telči zaznamenalo rozvoj zvláště za Jana Kypty, který se do Telče přestěhoval roku 1848. Během jeho působení se dívčí dvojtřídní obecná škola postupně rozšířila na čtyřtřídní. Na konci osmdesátých let byla škola již šestitřídní. Díky iniciativě Národní jednoty pro jihozápadní Moravu došlo roku 1889 k založení dívčí

¹²⁷ J. BLÁHA – M. DRDÁCKÝ – J. HRDLIČKA – R. ŠIMŮNEK – O. ZADRAŽIL, *Telč*, (nestránkováno).

¹²⁸ J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 136.

¹²⁹ *150 let*, s. 18–24.

měšťanské školy, jež se stala úplnou roku 1891. Rozvoj dívčího školství však s sebou přinesl problém v podobě nedostatku vyučovacích prostor. Městský výbor neutěšený stav vyřešil roku 1892 nákupem budovy bývalých jezuitských kolejí na telčském náměstí, kam byla dívčí obecná i měšťanská škola o rok později přesunuta. Po nákladné přestavbě se do budovy roku 1907 přestěhovala i obecná škola chlapecká.¹³⁰

Ve městě vznikaly vedle veřejných i soukromé školy. Jednou z nich byla Lidová malírna založená jako dvoutřídní místním odborem Národní jednoty pro jihozápadní Moravu roku 1908. O zaměstnání absolventů se mělo postarat Družstvo lidové malírní (1911).¹³¹ Dalším soukromým ústavem, jenž v Telči působil v letech 1860–1897, byla židovská německá jednotřídní škola, kterou podporovali majetnější členové místní židovské náboženské obce.¹³²

Profesoři a učitelé na výše popsaných školách se jako vzdělaní lidé stávali kulturními hybateli a zakládajícími osobnostmi mnoha spolků v Telči.¹³³ Učitelský spolek (1869) založili telčští vyučující pouze dva roky poté, kdy byla ustanovena Beseda učitelská v Praze. Dále z jejich podnětu vznikly roku 1886 Národní jednota pro jihozápadní Moravu a také městské muzeum.¹³⁴ Národní jednota podporovala ekonomický a politický život v kraji. Skládala se z pěti odborů, a to národního, knihovního, školského, živnostenského a národohospodářského. Už z jejich názvů jsou patrné konkrétní oblasti, na něž se jednota zaměřovala. O založení jednoty se zasloužili zvláště Leander Čech, literárně činný profesor němčiny a češtiny na reálce, a advokát JUDr. Josef Sobotka. Bohužel pro Telč Národní jednota záhy přesídlila do Brna (1891) a ve městě zbyla jenom její pobočka.¹³⁵ Městské muzeum založil a za pozdější asistence profesora Jana Beringera také spravoval profesor Jaroslav Janoušek, který se od svého příchodu do Telče (1883) zabíral uspořádáním městského archivu a hledáním vhodných prostor pro jeho umístění. Tyto jeho aktivity nakonec vedly k otevření muzea

¹³⁰ J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 144.

¹³¹ F. FROMEK, *Lidová malírna*, (nestránkováno).

¹³² J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 146.

¹³³ Vzorovým příkladem mohou být ředitelé reálné školy Jan Mládek, za jehož působení byl založen Spolek k podporování chudých žáků na Zemské vyšší reálce v Telči (1872), a Karel Jaroslav Maška, významný archeolog, iniciátor založení Muzejního spolku v Telči (1897), oba byli po mnoho let členy obecního výboru, řady spolků a také výborů místních finančních institucí viz Příloha č. 3 a 6.

¹³⁴ Eva MELMUKOVÁ, *Historická úloha Telče v procesu národního obrození*, in: *Vlastivědný sborník Vysočiny: oddíl věd společenských VI.*, Jihlava 1988, s. 48.

¹³⁵ J. HRDLÍČKA – M. HRDLÍČKOVÁ – E. MELMUKOVÁ – J. BLÁHA, *Telč*, s. 38–39.

na radnici, ale jak se sbírka rozrůstala, přestávaly dosavadní místnosti stačit, a tak muzeum muselo být přesunuto do městem zakoupené bývalé jezuitské koleje.¹³⁶

Na konci roku 1871 byly sepsány a schváleny stanovy Občanské besedy. Členskou základnu, dle pamětního spisu vydaného u příležitosti pětadvacátého výročí spolku, tvořili všichni profesori, mnozí učitelé, místní duchovní, většina zámeckých a státních úředníků, někteří měšťané a zástupy majetných i nemajetných občanů. Spolek si předplatil celou řadu novin, zařídil si vlastní knihovnu, pořádal vzdělávací přednášky, divadelní představení a zábavy. Z iniciativy spolku byla v Telči založena pobočka Ústřední Matice školské (1883) a Okrašlovací a zvelebovací spolek (1896).¹³⁷ Konkurentem české Občanské besedy byl německý spolek Casino (1874), kde se scházeli důstojníci telčské posádky, Němci a německy smýšlející měšťané.¹³⁸ Odliv mladších členů spolku jistě nastal po založení Zábavného a vzdělávacího spolku Omladina v roce 1887.¹³⁹

Ochranu před požáry v Telči zajišťoval dobrovolný hasičský spolek, který byl založen roku 1871, ale záhy se rozštěpil na německý Freiwillige Feuerwehr a českou Tělocvičnou a hasičskou jednotu Sokol.¹⁴⁰ Roku 1890 se český spolek rozdělil na Sbor dobrovolných hasičů a Tělocvičnou jednotu Sokol, která z důvodu absence vhodné tělocvičny iniciovala založení Družstva pro zřízení tělocvičny (1900).¹⁴¹ Sbor dobrovolných hasičů se o tři roky později přejmenoval na Městskou dobrovolnou jednotu hasičskou v Telči.¹⁴²

3. 4 Hospodářství

Zatímco se situace ve školství a kultuře vyvíjela velice příznivě, v hospodářské oblasti tomu bylo právě naopak. V Telči a nejbližších obcích ve druhé polovině 19. století převažovala hlavně zemědělská výroba. Významný byl především místní velkostatek v držení hrabat z rodu Podstatzky-Lichtenstein. Roku 1900 obhospodařoval velkostatek pole a lesy o celkové výměře 5 312 ha.¹⁴³

¹³⁶ E. MELMUKOVÁ, *Historická úloha*, s. 48–49.

¹³⁷ *Občanská beseda*, s. 8–16.

¹³⁸ J. RAMPULA, *Domy*, s. 285.

¹³⁹ J. HRDLIČKA – M. HRDLIČKOVÁ – E. MELMUKOVÁ – J. BLÁHA, *Telč*, s. 40.

¹⁴⁰ *100 let*, s. 23.

¹⁴¹ H. BENEŠOVÁ – M. HAJNOVÁ, *100 let*, s. 2–3.

¹⁴² *100 let*, s. 23.

¹⁴³ J. BARTOŠ – J. SCHULZ – M. TRAPL, *Historický místopis*, s. 257.

Z větších průmyslových podniků fungovala na Starém Městě továrna na jemná sukna, kterou roku 1807 založil židovský podnikatel Jakub Lang. V padesátých letech 19. století se nacházel podnik ve vlastnictví rodiny Biedermannů a také ve vážných provozních problémech, kdy byla několikrát přerušena výroba. Firma byla u krajského soudu, na žádost Simona Biedermanna a jeho společníků, zrušena na počátku roku 1861.¹⁴⁴ Krize textilního průmyslu v Telči byla způsobena nedostatkem vody a rozptýleností jednotlivých provozoven, která značně prodražovala jeho chod.¹⁴⁵ Zrušenou továrnu zakoupil Aron Löwi, který pocházel z Humpolce, a roku 1863 přesunul výrobu z Telče do nedalekého Krahulčí, kde v dřívějším továrním objektu obnovil produkci vlněného zboží z mykané příze.¹⁴⁶ Tečkou za existencí textilní továrny v samotné Telči byl požár v devadesátých letech 19. století, který zničil opuštěné tovární budovy. Ušetřena zůstala pouze vila majitelů firmy bratrů Ludwiga a Eduarda Löwi (tehdy již Lannerů).¹⁴⁷

Po zrušení továrny na jemná sukna se stala největším průmyslovým závodem v Telči strojírna založená roku 1858 místním rodákem Josefem Vystrčillem st. Specializovala se na výrobu lihovarnického vybavení, zemědělských strojů a později i hasičských stříkaček. V počátcích sídlil podnik v domě č. 83 u Horní brány, ale kvůli nedostatečnému prostoru se přesunul roku 1881 na Podolí do domu č. 50, ke kterému bylo o pět let později přikoupeno ještě sousední stavení.¹⁴⁸ Firma v této době zaměstnávala přes dvacet dělníků. Josef Vystrčil st. přijal roku 1884 za společníka svého syna Josefa Vystrčila ml. a od tohoto data nesl podnik název „Josef Vystrčil a syn, kotlářství, kovolitectví a stavba strojů“.¹⁴⁹

V Telči však v téže době fungovaly i další menší továrny. Jednou z nich byl podnik Matěje Stockera na výrobu záclon, žaluzií a dřevěných rolet, kterou si zřídil za podpory svého tchána Karla Ryšánka.¹⁵⁰ Za zmínku stojí i továrna bratrů Matěje a Jana Tomáškových na výrobu vlněných šátků.¹⁵¹ Samotné město vlastnilo cihelnu, pro niž byla na počátku devadesátých let vystavěna nová budova a zmodernizována

¹⁴⁴ J. JANÁK, *Dělníci*, s. 133.

¹⁴⁵ J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 66.

¹⁴⁶ J. JANÁK, *Dělníci*, s. 133.

¹⁴⁷ J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 66.

¹⁴⁸ J. BLÁHA – M. DRDÁCKÝ – J. HRDLIČKA – R. ŠIMŮNEK – O. ZADRAŽIL, *Telč*. (nestránkováno).

¹⁴⁹ Bohumír SMUTNÝ, *Kdo byl kdo na jihozápadní Moravě. Dačicko, Jemnicko, Slavonicko, Telčsko*, Dačice 2000, s. 161–162.

¹⁵⁰ J. RAMPULA, *Domy*, s. 122.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 302.

technologie výroby zavedením kruhové pece.¹⁵² Vedle těchto podniků provozovala v Telči svoji živnost celá řada menších řemeslníků a obchodníků.¹⁵³

Industrializace se v Telči a okolí nemohla naplno rozvinout, protože jí scházela jeden důležitý předpoklad, a to napojení na železniční síť. Ačkoli bylo na Moravský zemský sněm zasláno mnoho naléhavých výzev žádajících nápravu, ten začal situaci řešit až na začátku osmdesátých let 19. století.¹⁵⁴ Nedostatek kapitálu celý zamýšlený projekt značně zpomaloval, a tak stavba mohla být započata až v září 1897. Z telčských občanů se o stavbu zasazovali JUDr. Josef Sobotka a Václav Povolný. První jmenovaný se stal téhož roku předsedou nově vzniklé Akciové společnosti místní dráhy Kostelec–Telč. Trať do Telče byla dokončena 13. srpna 1898 a toho dne byl na ní také zahájen běžný provoz. Následně se pracovalo na prodloužení železnice až do Slavonic přes Dačice, ale tato část trasy byla otevřena až 7. září 1902. Poslední úsek mezi Slavonicemi a rakouským Waldviertelem byl zprovozněn 21. června 1903, od kteréhožto data lze hovořit o plnohodnotném napojení Telče na železniční síť.¹⁵⁵

Doručování zpráv zajišťoval v Telči poštovní úřad, až do roku 1849 třikrát do týdne přinášel a odnášel poštovní zásilky na trase Telč–Stonařov pěší posel.¹⁵⁶ V následujících letech pěšího posla nahradila povozná pošta do Jihlavy a Želetavy, která byla rozšířena roku 1860 ještě o spojení do Dačic.¹⁵⁷ Po otevření železniční tratě, která byla vybavena ambulantními poštovními úřady, se doručování pošty výrazně urychlilo.¹⁵⁸ Telegraf byl na lince Brno – Telč – České Budějovice zaveden roku 1910.¹⁵⁹

Projektem, který měl pomoci s vylepšením hospodářské a životní úrovně, byla elektrifikace města. Městská elektrárna byla založena v roce 1914, ale první turbíny

¹⁵² SOKA Jihlava, AM Telč, Kronika z let 1923–1945 (neuspořádáno), s. 36.

¹⁵³ Živnosti v Telči k roku 1911: 1 barvíř, 4 bednáři, 2 cukráři, 1 drogist, 3 hodináři, 2 hokynáři, 4 holiči, 12 hostinských, 1 kavárník, 2 kamnáři, 3 klempíři, 2 kloboučníci, 1 knihař, 1 knihkupec, 3 koláři, 1 kominík, 4 kováři, 2 košíkáři, 1 kožešník, 15 krejčích a švadlen, 1 krupař, 2 malíři, 3 mlynáři, 1 modistka, 1 nálevce piva a kořalky, 62 obchodníků s různým zbožím, 9 obuvníků, 10 pekařů, 3 pokrývači, 10 prodejců různého zboží, 1 provazník, 1 punčochář, 12 řezníků, 3 sedláři, 2 klenáři, 1 majitel zprostředkovací kanceláře, 2 tesaři, 1 tkadlec, 10 truhlářů, 1 uzenář, 5 zámečnicků, 1 zedník. V. NEKUDA a kol., *Dačicko*, s. 810.

¹⁵⁴ R. CILA – B. SMUTNÝ, *100 let*, s. 3.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 14–20.

¹⁵⁶ H. HAHN, *Historie*, s. 7.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 15.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 23.

¹⁵⁹ J. BLÁHA – M. DRDÁCKÝ – J. HRDLIČKA – R. ŠIMŮNEK – O. ZADRAŽIL, *Telč*, (nestránkováno).

na parní pohon byly umístěny do továrny Josefa Vystrčila ml. Teprve následně byla vystavěna roku 1916 zvláštní budova a přikoupeny další zdroje elektrické energie.¹⁶⁰

Mezi společenství, která se snažila aktivně podporovat ekonomický rozvoj v kraji, můžeme zařadit Okresní hospodářský spolek (1864), Hospodářský spolek (1879) a samozřejmě také občanské záložny.

¹⁶⁰ SOKA Jihlava, AM Telč, Kronika z let 1923–1945 (neuspořádáno), s. 40.

4. Vzájemná záložna

První náznak o potřebě záložny v Telči se objevil v tisku již na počátku roku 1864.¹⁶¹ Ze stejného zdroje je známo, že byl v této době ve městě a jeho okolí hojně odebírán Posel z Prahy,¹⁶² a tak jistě i v tomto případě, podobně jako u první Občanské záložny ve Vlašimi, působil, co se záloženské myšlenky týče, jako významný zdroj informací a inspirace pro místní obyvatele. Při příležitosti otevření městského divadla v srpnu 1865 znovu ožila i otázka vzniku záložny, kdy se hledala osobnost, která by se chopila iniciativy při jejím zakládání.¹⁶³

Konkrétní kroky směřující k založení peněžního ústavu nakonec učinil až Loterní spolek v Telči, na jehož generální schůzi, konané počátkem roku 1866,¹⁶⁴ se členové rozhodli rozeslat pozvánky určené možným zájemcům o členství v rodící se záložně a věnovat jí do začátku z majetku spolku 8000 K. Dále se měly vypracovat stanovy a prozatímní výbor záložny se měl zasadit o jejich schválení příslušnými úřady.¹⁶⁵ Kdo byl konkrétně členem prozatímního výboru, článek bohužel neobsahuje, avšak Jan Tiray vyjmenoval osobnosti, které se měly o záložnu zasloužit. Šlo o tehdejšího starostu Telče Františka Kianka, c. k. berního radu Edvarda Bloudka, obchodníka Aloise Petzla st., kotlářského mistra Josefa Vystrčila st., barvířského mistra Jana Gregoriadese a městského kaplana Františka Bystřického.¹⁶⁶ Povědomí o vznikajícím ústavu pomáhal rozšířit mezi obyvatelstvo Okresní hospodářský spolek. Na jeho valné hromadě, uskutečněné v prostorách telčské radnice 21. února 1867, se kromě jiného projednávala i otázka úvěrování menších hospodářů. Jednatel tohoto spolku a pozdější předseda Vzájemné záložny, městský kaplan František Bystřický, doporučoval pro krátkodobý

¹⁶¹ *Z Telče (poměry města a vùkolních obcí)*, Moravská orlice (dále jen MO) 1. 1. 1864, r. 2, č. 1, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:e24545c0-2149-11e8-8ee4-005056825209> (20. 3. 2020).

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ *Z Telče (poměry města, divadlo, školy, záložna)*, MO 9. 8. 1865, r. 3, č. 180, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:44a1eee0-223e-11e8-8ee4-005056825209> (20. 3. 2020).

¹⁶⁴ Založení Vzájemné záložny vztahoval k roku 1866 i Josef Schreyer, srov. J. SCHREYER, *Dějiny*, s. 371. Tento údaj do své publikace převzal také František Wenzl, srov. F. WENZL, *Dějiny*, s. 269. Sama záložna později uváděla ve svých tištěných účetních závěrkách rok vzniku 1867, srov. SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 19, (poprvé Účetní závěrka 1918 a následující), zde však ve smyslu konání ustanovující schůze záložny a zahájení samotného provozu, což potvrzuje i pamětní kniha tohoto peněžního ústavu, srov. Tamtéž, inv. č. 11, (nestránkováno), viz fotografie č. 10 v obrazové příloze.

¹⁶⁵ *Z Telče (gymnázia a rovnoprávnost, záložna)*, MO 11. 3. 1866, r. 4, č. 57, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:35251b70-2281-11e8-8ee4-005056825209> (20. 3. 2020).

¹⁶⁶ J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 71.

úvěr využívat nabídky ze vznikajícího peněžního ústavu.¹⁶⁷ Stanovy záložny byly místodržitelstvím schváleny 7. března 1867¹⁶⁸ a s tím také padla poslední překážka bránící jejímu otevření. Vzájemná záložna se tak stala první občanskou záložnou v Telči.

4. 1 Počátky záložny a její rozvoj na základě spolkového zákona 1867–1873

Vzájemná záložna na samém počátku sídlila v budově městské radnice, na jejímž štítě byla umístěna informační tabule se jménem peněžního spolku, která už svým provedením ve slovanských barvách dávala jasně najevo, že se jednalo o ryze český ústav. Úřadovalo se pouze jeden den v týdnu, a to v úterý pouze odpoledne. Krátce po svém vzniku měla záložna, podle informací zasílaných do novin, spravovat kapitál o výši 58 000 K, a čítala 130 členů řádných a 120 přispívajících.¹⁶⁹ Na konci července 1867 vzrostla celková hodnota příjmů na 96 000 K,¹⁷⁰ ovšem za další dva měsíce dosahovala už 130 000 K.¹⁷¹ V květnu 1868, po prvním roce existence záložny, činil její příjem už 251 000 K, přičemž se po celou dobu dařilo většinu získaných peněz zase obratem půjčovat.¹⁷²

Na valné hromadě uskutečněné 1. prosince 1867 si členové zvolili nové hodnostáře,¹⁷³ takže do funkce předsedy byl opětovně zvolen městský kaplan František Bystřický, místopředsedou se stal učitel reálné školy Josef Maršál, jednatelem a účetním starosta města Telče František Kianek, pokladníkem obchodník Alois Petzl st.¹⁷⁴ a kontrolorem mydlářský mistr František Zwach.¹⁷⁵

V prvním roce fungování se záložně podařilo vybudovat početnou členskou základnu, s čímž souvisí i rychlý růst kapitálu, který ústav spravoval. Z dlouhodobého

¹⁶⁷ *Hospodářství*, MO 10. 3. 1867, r. 5, č. 58, s. 5. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:a7e96370-2301-11e8-8485-5ef3fc9ae867> (20. 3. 2020).

¹⁶⁸ *Záloženské stesky*, MO 2. 3. 1871, r. 9, č. 50, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:4c9180a0-2439-11e8-8ee4-005056825209> (20. 3. 2020).

¹⁶⁹ *Stanovy záložny telecké*, MO 18. 5. 1867, r. 5, č. 115, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:8c483b00-2306-11e8-8ee4-005056825209> (20. 3. 2020).

¹⁷⁰ *Záložna v Telči*, MO 28. 7. 1867, r. 5, č. 171, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:06141800-230c-11e8-8cd8-5ef3fc9bb22f> (20. 3. 2020).

¹⁷¹ *Záložny moravské*, MO 7. 11. 1867, r. 5, č. 256, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:87253960-2311-11e8-8ee4-005056825209> (20. 3. 2020).

¹⁷² *Záložny moravské*, MO 9. 7. 1968, r. 6, č. 156, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:fe3cfc0-236c-11e8-8cd8-5ef3fc9bb22f> (20. 3. 2020).

¹⁷³ Personální obsazení Vzájemné záložny mezi léty 1867–1914 viz příloha č. 3.

¹⁷⁴ Do této funkce byl nepřetržitě volen i v následujících letech až do 9. června 1901 tzn. i v době, kdy zastával starostenský úřad města Telč (1880–1895).

¹⁷⁵ *Z Telče (záložna)*, MO 11. 12. 1867, r. 5, č. 285, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:690a5b30-2312-11e8-8ee4-005056825209> (20. 3. 2020).

hlediska byla pro úspěšný rozvoj nově zakládaných záložen důležitá úzká vazba na samosprávu města,¹⁷⁶ a právě tento předpoklad byl v telčském peněžním ústavu naplněn, neboť František Kianek vykonával funkci starosty, jak již bylo zmíněno výše, zatímco Alois Petzl st. a František Zwach byli městští radní.¹⁷⁷

Na valné hromadě spolku konané 28. prosince 1868 byl schválen nákup deseti akcií Živnostenské banky o celkové hodnotě 4 000 K, dále bylo umožněno, aby se až třetina veškerých vkladů mohla půjčovat na dlouhodobější hypoteční úvěr s 6% úrokem.¹⁷⁸ Vzájemně záložně se dařilo tak dobře, že se loterní spolek, který stál u jejího zrodu, na svém valném shromáždění, konaném také koncem roku 1868, rozhodl svoji činnost ukončit a zároveň doporučoval svým bývalým členům peníze navrácené z pokladny právě zrušeného spolku vkládat do záložny.¹⁷⁹

Objem transakcí začal rychle narůstat, a tak se záložna v roce 1871 rozhodla zaměstnat zvláštního účetního s ročním platem 1 000 K.¹⁸⁰ Tato nabídka přilákala z nedaleké Třeště Václava Povolného, ve kterém záložna v následujících letech našla nejen kvalitního úředníka, ale i budoucího ředitele kontroly a kanceláře.¹⁸¹ Díky svým úspěchům ve finanční sféře dosáhl ve městě takové popularity, že se dokonce stal v letech 1895–1902 starostou Telče.¹⁸² Velkou změnou bylo i přestěhování kanceláře záložny a jejího zázemí z radnice do vlastního domu č. 40 na náměstí, který záložna zakoupila 7. června 1872 od rodiny Šašecích.¹⁸³ Záložně však komplikovalo existenci nedostatečné právní vymezení v podobě tehdejšího spolkového zákona. Kvůli tomu často bývala vystavena řadě zbytečných peněžitých trestů, protože každý úředník státní finanční správy, který kontroloval chod úvěrního spolku, měl jiný standard práce a vyžadoval různé postupy. Zároveň záložna nebyla spokojena s neustálým vypisováním dalších nových poplatků, které podle ní neměly dostatečné zákonné

¹⁷⁶ J. JANÁK, *Počátky*, s. 75.

¹⁷⁷ V. HAVLÍK, *Volby*, s. 26.

¹⁷⁸ *Záložna Vzájemná v Telči*, MO 10. 1. 1869, r. 7, č. 7, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:ce86ae90-237c-11e8-8485-5ef3fc9ae867> (21. 3. 2020).

¹⁷⁹ *Loterní spolek*, MO 6. 12. 1868, r. 6, č. 283, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:fa5146e0-2370-11e8-bdb0-005056827e51> (21. 3. 2020).

¹⁸⁰ *Záložna v Telči*, MO 28. 10. 1871, r. 9, č. 247, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:4fc457c0-243e-11e8-8485-5ef3fc9ae867> (21. 3. 2020).

¹⁸¹ Viz příloha č. 3.

¹⁸² V. HAVLÍK, *Volby*, s. 40–44.

¹⁸³ J. RAMPULA, *Domy*, s. 184.

odůvodnění. Proto už v roce 1871 jako jedna z mnohých žádala, aby byl pro záložny konečně přijat spravedlivý zákon a aby už nebyly vydány napospas libovůli úředníků.¹⁸⁴

Nelze se tedy divit, že se Vzájemná záložna snažila ihned po vydání nového zákona o společenstvech z 3. dubna 1873 začít fungovat co nejdříve podle do něj vtělených zásad. Už v červenci 1873 měla připravenou změnu stanov, která byla schválena na mimořádné valné hromadě 3. srpna 1873.¹⁸⁵ Následně byly nové stanovy zaslány Krajinškému soudu v Jihlavě, který je 12. srpna 1873 potvrdil a zanesl do rejstříku firem.¹⁸⁶ Telčská Vzájemná záložna se tak stala společenstvím s ručením omezeným, navíc jako druhá v pořadí na Moravě. Předstihla ji pouze Vzájemná záložna v Třešti, jejíž vklad do rejstříku byl proveden už 1. srpna 1873, avšak nutno dodat, že tato záložna roku 1888 zanikla.¹⁸⁷ Podle nově schválených stanov mělo být předmětem podnikání záložny „*podporování živnosti a hospodářství členů poskytováním úvěru a v nabádání k spořivosti.*“¹⁸⁸

4. 2 Život záložny podle zákona o společenstvech 1873–1914

Ze zápisů z valných hromad¹⁸⁹ vyplývá, že po přechodu na nový zákon o společenstvech, zažívala zpočátku záložna složitější období. Jednak se musela vyrovnávat s konkurenční německou záložnou, která zahájila svoji činnost 1. srpna 1872,¹⁹⁰ a také s různými „*hanebnými a zlomyslnými pověstmi, které takového způsobu jsou, že mohou spolek v očích obecnstva sužovati a o úvěr přivést, ačkoliv žádného*

¹⁸⁴ *Záloženské stesky*, MO 2. 3. 1871, r. 9, č. 50, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:4c9180a0-2439-11e8-8ee4-005056825209> (21. 3. 2020) a *Záloženské stesky*, MO 19. 4. 1871, r. 9, č. 89, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:1dd68050-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (21. 3. 2020).

¹⁸⁵ *Pozvání k mimořádné valné hromadě*, MO 27. 7. 1873, r. 11, č. 171, s. 5. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:3f6a0a80-245e-11e8-8485-5ef3fc9ae867> (21. 3. 2020).

¹⁸⁶ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 30. 8. 1873, r. 1873, s. 523. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:81ff74a0-0beb-11e4-90aa-005056825209> (21. 3. 2020).

¹⁸⁷ F. WENZL, *Dějiny*, s. 273 a 296–297.

¹⁸⁸ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 30. 8. 1873, r. 1873, s. 523. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:81ff74a0-0beb-11e4-90aa-005056825209> (21. 3. 2020).

¹⁸⁹ Samosprávu záložny vykonávalo podle stanov ředitelství, výbor a valná hromada členů. Ředitelství a výbor volila na tři roky ze svého středu valná hromada, která musela být svolávána minimálně jednou ročně. Oznámení o konání valné hromady se dělo vyvěšením programu u vchodu do záložny a také jeho zveřejněním v některých novinách (převážně bylo využíváno Moravské orlice a Lidových novin, v jednotlivých případech Dyje, Pozoru, Českých novin, Orla, Orlice a Jihlavských listů). Výbor působil jako dozorčí rada. Na valné hromadě se také schvalovaly změny navržené ředitelstvím, rozpočet, odměny a dary, srov. SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 13 (Společenská smlouva Vzájemné záložny v Telči).

¹⁹⁰ Okolnosti založení Úvěrní jednoty viz s. 52–53.

*základu nemají... touto agitací bylo záložně vypovězeno 10 000 korun.*¹⁹¹ Na nastalou situaci reagoval během valné hromady předseda výboru záložny, čerstvě zvolený starosta města Telče, advokát JUDr. Josef Sobotka, který souhlasil s návrhem pokladníka Aloise Petzla st., aby bylo ředitelství zplnomocněno „*vypovědět u lidí nejistých potažmo v placení nepořádných kapitály do výše 30 000 K.*“¹⁹² Tím mělo dojít k větší stabilizaci finančních poměrů v záložně.¹⁹³

První volby do ředitelství záložny zachycené v protokolech proběhly 30. srpna 1874. Do funkce vrchního ředitele byl zvolen advokátní koncipient JUDr. Julius Kofránek. Za pokladníka si členové záložny opět vybrali obchodníka Aloise Petzla st. a ředitelem kontroly se stal Václav Povolný,¹⁹⁴ dosavadní účetní záložny.¹⁹⁵

Vzájemná záložna zakoupila 8. března 1876 ve veřejné dražbě dům č. 46 na telčském náměstí za 14 020 K. Původním majitelem byl jirchář Jan Kerdl, který se ovšem dostal do finančních problémů (jen Vzájemné záložně tehdy dlužil 8 000 K). Peněžní ústav vlastnil tuto nemovitost až do 27. března 1887, kdy ji za 14 000 K prodal Antonii Drvotové.¹⁹⁶

Situace kolem druhých voleb, které měly proběhnout 7. října 1877, byla mnohem komplikovanější než u předešlých. Na valné hromadě se „*při volbě přílišný rozhovor strhnul, takže se nikterak vykonati nemohla, prohlásil předseda* (JUDr. Josef Sobotka) *valnou hromadu za skončenou s tím, že se k tomu nová valná hromada svolá, aby se volby vykonati mohly.*“¹⁹⁷ Důvody oné bouřlivé diskuze byly patrně dva. Prvním důvodem bylo, že se dosavadní vrchní ředitel záložny JUDr. Julius Kofránek rozhodl ve volbách nekandidovat, protože měl v plánu otevřít si vlastní advokátní kancelář v Třebíči, k čemuž došlo ještě téhož měsíce.¹⁹⁸ Druhým důvodem, pro záložnu jistě závažnějším, bylo rozšíření informace o tom, že se předseda výboru Vzájemné záložny JUDr. Josef Sobotka chystal v Telči založit další občanskou záložnu, a sice Spořitelní

¹⁹¹ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol z 27. září 1874).

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Problémy s nesplácením půjček ovšem přetrvávaly i v dalších letech, viz s. 48.

¹⁹⁴ Na této pozici setrval až do 10. dubna 1881, kdy byl zvolen do nově zavedené funkce ředitele kanceláře.

¹⁹⁵ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol z 30. srpna 1874).

¹⁹⁶ J. RAMPULA, *Domy*, s. 214–215.

¹⁹⁷ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol ze 7. října 1877).

¹⁹⁸ Jiří MALÍŘ a kol., *Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918*, Brno 2012, s. 348.

ústav.¹⁹⁹ Volba ředitelství se nakonec uskutečnila až 17. března 1878, kdy došlo v personálním obsazení k očekávané změně na pozici vrchního ředitele, jímž se nově stal hospodářský správce velkostatku Podstatských-Lichtensteinů Adolf Vosátka, který pak v této funkci setrval v následujících čtyřiaadvaceti letech. Výbor záložny si ze svého středu vybral nového předsedu, kotlářského mistra Josefa Vystrčila st., jenž na tomto postu vystřídal JUDr. Josefa Sobotku. V následujících letech funkci ve volbách opakovaně obhájil a zůstal v ní až do své smrti 3. srpna 1894.²⁰⁰

V roce 1881 Vzájemná záložna překročila k rozšíření ředitelství z původních tří členů (vrchní ředitel, pokladník, ředitel kontroly) na pět a to tak, že byla znovu obnovena funkce náměstka vrchního ředitele,²⁰¹ do níž byl zvolen sklenářský mistr Karel Ryšánek. Vykonával ji pak nepřetržitě až do své smrti 3. března 1904. Novou pozicí byl i ředitel kanceláře, do které členové záložny dosadili účetního a dosavadního ředitele kontroly Václava Povolného,²⁰² jenž ve funkci setrval nejméně do konce zkoumaného období. Ředitelem kontroly se místo Václava Povolného stal jeho tchán berní rada Eduard Bloudek. V témže roce 1881 došlo ve stanovách také k upřesnění hospodářského účelu společenství. Nově bylo zdůrazněno, že se „*poskytování úvěru obmezuje výhradně na vlastní členy, nečlenům se nepůjčuje.*“²⁰³ Poslední důležitá změna se týkala hospodaření s přebytkem, který byl do té doby z větší části vyplácen členům záložny jako dividenda. Nyní ho měl peněžní ústav ukládat do svého rezervního fondu, a to měl činit tak dlouho, dokud by zmíněný fond nedosáhl výše 100 000 K. Současně ale mohla valná hromada až polovinu z ročního přebytku věnovat k obecně prospěšným účelům, „*zejména školským, ve prospěch řemesla, průmyslu a obchodu.*“²⁰⁴ Po dosažení stanovené výše rezervního fondu měl být přebytek k prospěšným účelům přerozdělován celý.²⁰⁵ To byla vítaná zpráva nejen pro zdejší školy a spolky, ale i pro všechny obyvatele města Telče a jeho okolí.²⁰⁶

¹⁹⁹ Okolnosti založení Spořitelního ústavu viz s. 60–61 a jeho hospodářské dopady na Vzájemnou záložnu viz s. 47–48.

²⁰⁰ SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol ze 17. března 1878).

²⁰¹ Náměstek býval volen ve spolkových dobách záložny, viz příloha č. 3. Pak z pramenů mizí a v protokolech se poprvé objevuje až v souvislosti s volbami konanými 10. dubna 1881.

²⁰² SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol z 10. dubna 1881).

²⁰³ Tamtéž, (protokol z 28. srpna 1881).

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ O darech Vzájemné záložny viz s. 50–52.

Ani proces zakládání Spořitelny města Telče, ani její samotné otevření, které se konalo dne 1. července 1886,²⁰⁷ se do záloženských protokolů z valných hromad nijak nepromítly, protože Vzájemná záložna a Spořitelna města Telče si už z principu příliš nekonkurovaly, tak jako tomu bylo s Úvěrní jednotou a Spořitelním ústavem.²⁰⁸ Hlavním iniciátorem založení městské spořitelny byl Josef Vystrčil st.,²⁰⁹ který byl také obecním výborem zvolen do spořitelního výboru,²¹⁰ a krátce na to se stal i prvním předsedou ředitelství spořitelny.²¹¹ Zajímavé je, že v téže době působil, jak už bylo výše zmíněno, i na pozici předsedy výboru Vzájemné záložny. Paralela s JUDr. Josefem Sobotkou a zakládáním Spořitelního ústavu se zde více než nabízí, rozdílne ovšem bylo, že Josef Vystrčil st. svoji činnost ve Vzájemné záložně neukončil, tak jako JUDr. Josef Sobotka, a obě funkce zastával současně až do své smrti. Pokud bychom porovnávali personální obsazení Vzájemné záložny a městské spořitelny i v dalších letech,²¹² zjistíme, že jejich provázanost tu existovala především díky starostům města Telče.²¹³

Peněžní ústav prodal 4. května 1889 dům č. 40 na náměstí, který vlastnil od roku 1872, manželům Hynkovi²¹⁴ a Františce Markovým za 16 800 K.²¹⁵ V budově si však ústav vymínil místnosti pro svoji kancelář, takže i nadále sídlil na této adrese.²¹⁶ O něco později, a sice 26. června 1895, Vzájemná záložna zakoupila v exekuci dům č. 25 stojící v centru města za 8 000 K. Tato exekuce byla vedena proti obchodníkovi Bohdanu Petzlovi, staršímu synovi pokladníka záložny Aloise Petzla st., přičemž záložna byla

²⁰⁷ SOKA Jihlava, Městská spořitelna Telč s. r. o., inv. č. 1a (protokol z 5. června 1886).

²⁰⁸ O tom více viz s. 47–48.

²⁰⁹ SOKA Jihlava, Městská spořitelna Telč s. r. o., inv. č. 20, (Dvacetipětileté trvání Spořitelny města Telče 1886–1910), s. 1.

²¹⁰ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 157 (protokol z 3 června 1886).

²¹¹ SOKA Jihlava, Městská spořitelna Telč s. r. o., inv. č. 1a (protokol z 5. června 1886).

²¹² Viz příloha č. 3 a příloha č. 6.

²¹³ Ve funkci starosty města Telče se postupně vystřídali tři členové ředitelství Vzájemné záložny, a to Alois Petzl st., Václav Povolný a Matěj Stocker. V průběhu funkčního období prvně jmenovaného byla založena Městská spořitelna v Telči. Podle jejích tehdy platných stanov se stával telčský starosta automaticky členem ředitelství městské spořitelny. To platilo až do 7. prosince 1907, kdy výbor městské spořitelny navrhl provést změnu stanov v tom smyslu, že má být zvolen jiný člen ředitelství, pokud by se starosta nechtěl stát z jakéhokoliv důvodu jeho členem anebo kdyby současně působil v jiném místním peněžním ústavu jako funkcionář. Po schválení nových stanov této možnosti prvně využil Matěj Stocker, který 21. dubna 1909 opustil ředitelství městské spořitelny a nadále zůstal pouze členem jejího výboru. Srov. § 33 stanov SOKA Jihlava, Městská spořitelna Telč s. r. o., inv. č. 25 a inv. č. 2 (protokol ze 7. prosince 1907).

²¹⁴ Marek Hynek si v přízemí domu zařídil hostinskou a řeznickou živnost, jak také dokládá fotografie č. 1 v obrazové příloze. Byl také členem výboru záložny a 5. června 1904 se stal náměstkem ředitele, viz dále.

²¹⁵ J. RAMPULA, *Domy*, s. 184.

²¹⁶ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 11, (nestránkováno).

jeho hlavním věřitelem. Dům byl 21. března 1901 prodán Anně Smejkalové, manželce mlynáře v Černíči, obci ležící na půli cesty mezi Telčí a Dačicemi.²¹⁷

V devadesátých letech 19. století zažívala záložna stabilní období. Jediné změny, jež byly vynuceny úmrtím, se uskutečnily v personálním obsazení ředitele kontroly a předsedy výboru. Zemřelého Eduarda Bloudka nahradil ve funkci ředitele kontroly 9. července 1893 továrník Josef Vystrčil ml. Od té doby tedy v záložně působili současně Josef Vystrčil st. i jeho syn Josef Vystrčil ml., což však vydrželo pouze krátce, protože Josef Vystrčil st. v roce 1894 zemřel. Na post předsedy výboru byl nově zvolen pekařský mistr František Drdácký, který tuto funkci vykonával až do své smrti 15. února 1909.²¹⁸ Velkou investicí byl nákup akcií plánované dráhy Kostelec–Telč o celkové hodnotě 30 000 K.²¹⁹

V prvním desetiletí nového století byly změny v záložně mnohem častější, a to nejenom v obsazení ředitelství. Hned 9. června 1901 se stal ředitelem pokladny továrník Matěj Stocker. Dosavadnímu pokladníkovi Aloisi Petzlovi, který byl jedním z iniciátorů vzniku záložny a tento post zastával po celou dobu její dosavadní existence, bylo schváleno, počínaje následujícím rokem, roční výslužné 1000 K²²⁰ a také mu záložna platila náhradu za byt ve výši 400 K,²²¹ protože dům č. 25, v němž Alois Petzl žil, byl záložnou téhož roku prodán, jak již bylo zmíněno výše. Roku 1902 došlo k výměně mezi Adolfem Vosátkou a Josefem Vystrčilem ml., což znamená, že novým vrchním ředitelem se stal od 24. srpna 1903 Josef Vystrčil ml. a ředitelem kontroly Adolf Vosátka. Také za zemřelého Karla Ryšánka byl 5. června 1904 do pozice náměstka ředitele zvolen řeznický mistr Hynek Marek, který funkci vykonával až do konce zkoumaného období.²²²

Novinkou v činnosti Vzájemné záložny bylo, že se stala v roce 1903 členem Jednoty založen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, a tudíž podléhala její revizi,²²³ která poprvé proběhla v průběhu téhož roku.²²⁴ Velmi podstatnou událostí se stala

²¹⁷ J.RAMPULA, *Domy*, s. 118.

²¹⁸ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2.

²¹⁹ Tamtéž, inv. č. 12 (poprvé Účetní výkaz za rok 1896).

²²⁰ Tamtéž, inv. č. 2 (protokol z 9. června 1891).

²²¹ Tamtéž, inv. č. 12 (Účetní výkaz za rok 1901).

²²² Viz příloha č. 3.

²²³ *Seznam členů Jednoty založen*, MO 11. 1. 1903, r. 41, č. 8, s. 7. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:90f20610-04e0-11df-93e4-000d606f5dc6> (28. 3. 2020).

²²⁴ Revizorem byl Karel Bébr a její výsledky byly prezentovány na valné hromadě 5. června 1904. SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol z 5. června 1904).

investice z 12. května 1908, kdy záložna zakoupila od Stavebního družstva v Telči dům č. 7 na náměstí (hotel U Černého orla)²²⁵ za 39 600 K.²²⁶ Mezi léty 1908–1909 prošla budova velkou přestavbou realizovanou stavitelem Podzimkem z Třeště, po které se v přízemí nacházely dvě restaurační místnosti s kuchyní a výčepem, v prvním patře kanceláře záložny, sál s jevištěm a spolkovou místností a ve druhém patře deset pokojů pro hosty.²²⁷ Aby záložna mohla ve svém domě provozovat hostinskou činnost, musel být ve stanovách rozšířen paragraf vymezující hospodářský účel společenství. Ke schválení úpravy došlo na schůzi 24. července 1913 a nově bylo „*společenstvo oprávněno míti ve vlastním domě čís. p. 7 v Telči hostinskou koncesi a provozovati ji schopným nájemcem na jeho vlastní účet a zodpovědnost. Nájemce tento musí býti členem záložny.*“²²⁸ Záložna se v následujících letech přesunula do nových prostor a zároveň hotel s restaurací pronajala Jaroslavu Vitverovi.²²⁹

Obsazení ředitelství záložny také zaznamenalo v předválečných letech několik změn. Místo zemřelého Františka Drdáckého si výbor za svého předsedu vybral rolníka Antonína Petru. Vrchním ředitelem byl valnou hromadou zvolen 9. května 1911 dosavadní pokladník Matěj Stocker a na uprázdněné místo pokladníka nastoupil rolník František Havlík.²³⁰ Ovšem tato situace asi spolku úplně nevyhovovala, a proto došlo 28. dubna 1914 k výměně funkcí mezi Františkem Havlíkem a Adolfem Vosátkou. Pokladníkem se tedy stal Adolf Vosátka, zatímco pozici ředitele kontroly zaujal František Havlík.

4. 2. 1 Členská základna

Mezi důležité ukazatele, které blíže charakterizují Vzájemnou záložnu, především z hlediska jejího sociálního zakotvení, nepochybně patří i početní stav členské základny (viz graf č. 2 na následující straně).

²²⁵ Stavební družstvo v Telči ho získalo nákupem o rok dříve (12. června 1907) za 39 600 K od Marie Bloudkové, vdovy po berním radovi Eduardu Bloudkovi. J. RAMPULA, *Domy*, s. 33. Budova je zachycena na fotografii č. 4 v obrazové příloze.

²²⁶ J. RAMPULA, *Domy*, s. 33.

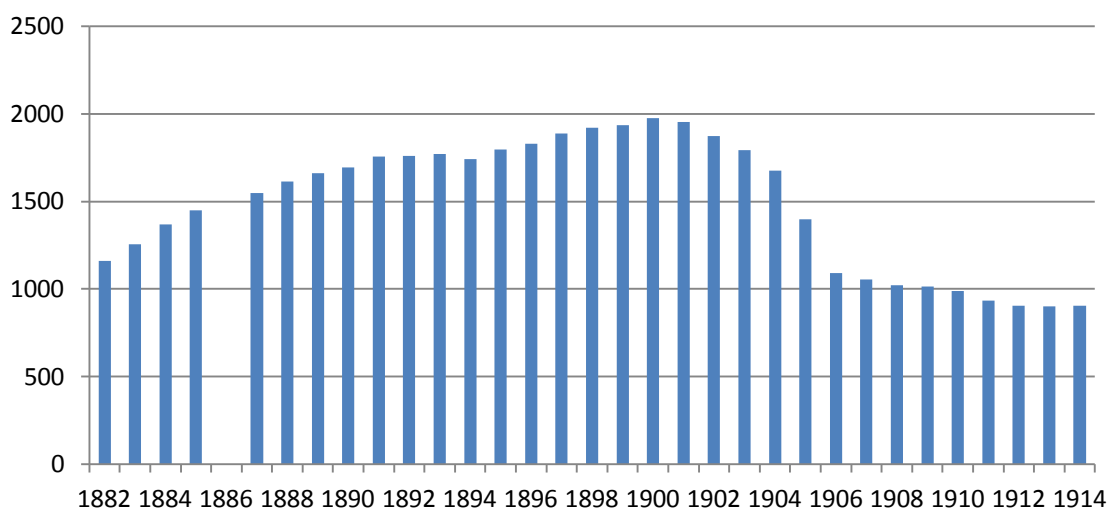
²²⁷ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 11, (nestránkováno).

²²⁸ Tamtéž, inv. č. 3 (protokol z 24. července 1913).

²²⁹ Tamtéž, inv. č. 11, (nestránkováno).

²³⁰ Tamtéž, inv. č. 3 (protokol z 9. května 1911).

Graf č. 2: Vývoj počtu členů Vzájemné záložny 1882–1914²³¹

Počet členů lze v dochovaných pramenech průběžně sledovat až od roku 1882, i když podle zákona měla záložna tuto statistiku vést a byla povinna ji uveřejňovat také ve svých výročních zprávách.²³² Údaj k roku 1886 se nepodařilo dohledat. Z grafu je patrné, že poměrně rychlý počáteční růst členské základny mezi léty 1882–1891 vystřídala stagnace v období 1891–1895, a tu pak nahradil pozvolný nárůst trvající až do roku 1900, kdy záložna dosáhla největšího počtu svých členů (1974 osob). Pak přicházel neustálý pokles až do roku 1913, v němž záložna dosáhla minima ve zkoumaném období (901 osob). Skokový úbytek zachycený v grafu mezi léty 1904 až 1906 byl způsoben tzv. aktualizací peněžního ústavu, která zde proběhla. Roku 1904 vystoupilo 231 členů, v následujícím roce 306 a roku 1906 ještě 335 členů (51 členů ukončilo své členství a dalších 284 bylo vyloučeno).

Z knihy podílů²³³ Vzájemné záložny vycházejí grafy č. 3–6 na následujících stranách. V grafu č. 3 jsou zaznamenány roky přístupu všech aktivních členů, kteří vlastnili v průběhu roku 1913 podíl v záložně; celkem se jednalo o 910 osob.²³⁴ Z této statistiky vyplývá, že v roce 1881 a 1904 musela v záložně probíhat aktualizace členských podílů, proto se počet přístupu podílníků v těchto letech značně vymyká.

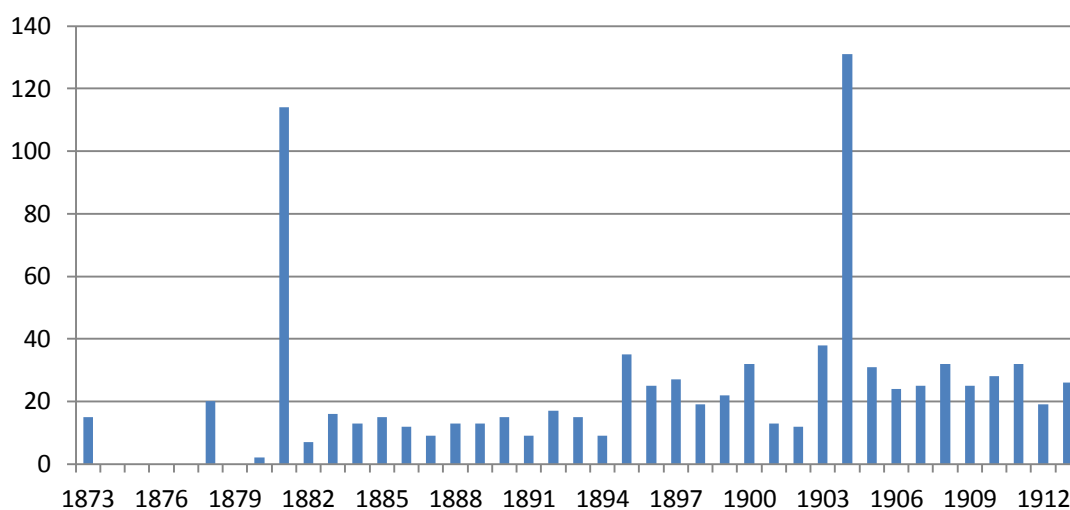
²³¹ Údaje čerpány ze SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 18 a 19.

²³² Srov. § 22 *zákona o společenstvech*. Lze se domnívat, že vzhledem k tzv. aktualizaci údajů o členech v roce 1881, viz následující graf č. 3, neměla záložna o počtu svých aktivních podílníků dokonalý přehled, a proto tuto statistiku v předchozích letech ve svých bilancích neuváděla.

²³³ Založení knihy podílů není bohužel datováno, ale z logiky zápisů vyplývá, že byla sestavena někdy mezi léty 1910 a 1911.

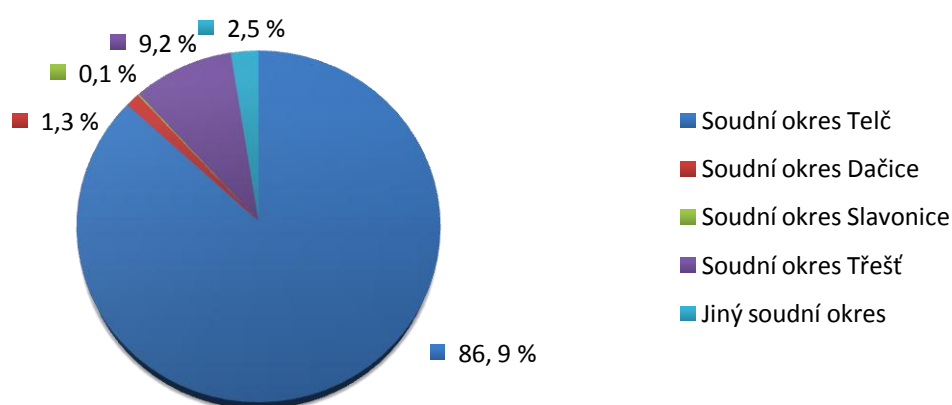
²³⁴ Podílníci, kteří v průběhu roku 1913 vystoupili, jsou do následujících grafů tj. č. 3–6 taktéž zahrnuti.

Graf č. 3: Doba přístupu aktivních členů Vzájemné záložny z roku 1913²³⁵

Bydliště podílníků Vzájemné záložny z roku 1913 rozdělené podle soudních okresů znázorňuje graf č. 4.²³⁶ Z něj je na první pohled patrné, že drtivá většina členů (86,9 %) pocházela z telčského soudního okresu. V soudním okrese Dačice bydlelo pouze 1,3 % podílníků a v soudním okrese Slavonice jen 0,1 % členů. Z ostatních soudních okresů mimo politický okres Dačice tu byl nejvíce zastoupen soudní okres Třešť, a to 9,2 %. Zde je ale nutno dodat, že až na několik jednotlivců pocházela většina těchto členů z obcí, které byly v roce 1911 odtrženy od soudního okresu Telč a přičleněny právě k třešťskému soudnímu okresu. Na ostatní soudní okresy připadlo jen 2,5 %.

Graf č. 4: Bydliště aktivních podílníků Vzájemné záložny z roku 1913 podle soudních okresů²³⁷

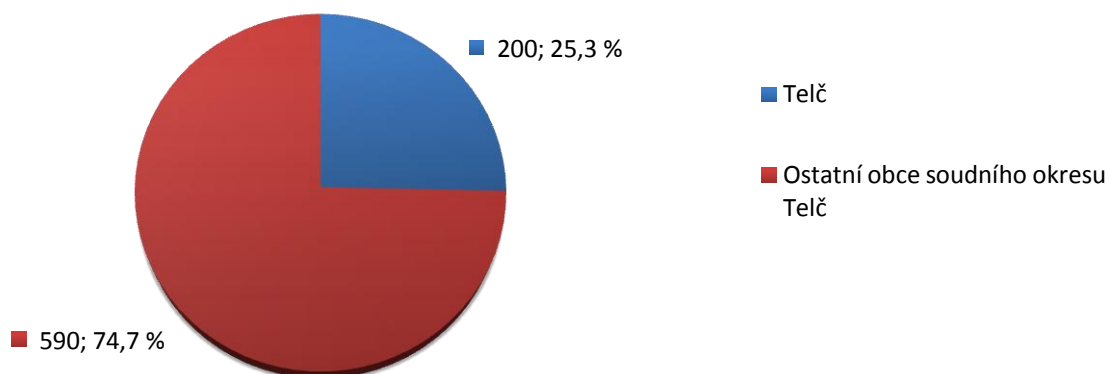

²³⁵ Údaje čerpány ze SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 8.

²³⁶ Správní příslušnost jednotlivých obcí k soudním okresům byla sestavována na základě stavu, který panoval na konci roku 1913.

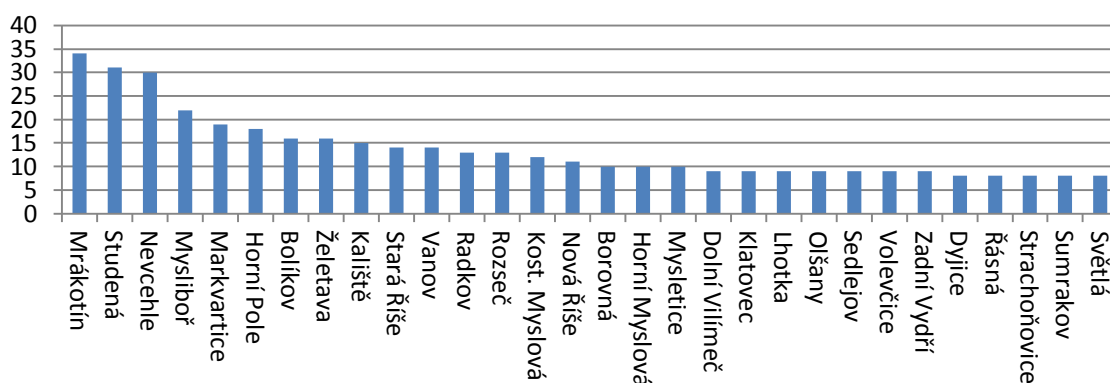
²³⁷ Údaje čerpány ze SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 8.

Graf č. 5: Bydliště aktivních podílníků Vzájemné záložny z roku 1913 v soudním okrese Telč²³⁸

Bydliště podílníků v soudním okrese Telč blíže charakterizují grafy č. 5 a 6. Čtvrtina členů Vzájemné záložny z telčského soudního okresu pocházela přímo z Telče (200 osob), zbylé tři čtvrtiny pak uváděly jako své bydliště některou z okolních obcí soudního okresu (590 osob). Zajímavostí je, že ze 75 obcí telčského soudního okresu bylo zastoupeno alespoň jedním podílníkem 74 obcí, výjimkou byla obec Částkovice (nedaleko od Mrákotína), ve které se v roce 1913 nenalézal ani jeden podílník Vzájemné záložny.

Graf č. 6: Třicet obcí telčského soudního okresu s největším početním zastoupením aktivních podílníků Vzájemné záložny z roku 1913 po Telči²³⁹

První místo v početním zastoupení podílníků Vzájemné záložny z hlediska bydliště tedy zaujímalo město Telč (200 osob). V grafu č. 6 výše je uvedeno v sestupném pořadí dalších třicet obcí náležejících do telčského soudního okresu, ve kterých bydlelo nejvíce podílníků záložny.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Tamtéž.

Socioprofesionální analýza podílníků Vzájemné záložny není na základě knihy podílů dost dobře uskutečnitelná. Záložnu především zajímalo, zda má podílník v případě půjčky čím ručit a k tomu se vázala většinou i informace o stavu podílníka zapisovaná do této knihy. Například u Matěje Stockera, který vlastnil od roku 1892 čtyřicet podílů, je pouze uvedeno, že byl majitelem domu,²⁴⁰ třebaže dříve pracoval jako lesní příručí a v době nákupu podílů zakládal továrnu na výrobu záclon, žaluzií a dřevěných rolet.²⁴¹ Tato informace nebyla evidentně upravena ani v době zápisu do dochované knihy podílů (asi z roku 1910 nebo 1911), protože to už byl Matěj Stocker úspěšným továrníkem, starostou Telče a současně i významným pokladníkem Vzájemné záložny.²⁴²

Mezi podílníky patřilo od 9. července 1906 také samo město Telč²⁴³ a taktéž místní židovská náboženská obec, která ke členství přistoupila dokonce ještě o dva roky dříve než místní samospráva.²⁴⁴ Dále zde vlastnila podíl např. Záložna svatováclavská v Humpolci²⁴⁵ a Ústřední banka českých spořitelů v Praze.²⁴⁶ Ze společensky významných osobností měl ve Vzájemné záložně podíl např. c. k. okresní hejtman v Dačicích JUDr. Viktor rytíř Fröhlich z Fröhlichthalu²⁴⁷ anebo nakladatel Emil Šolc.²⁴⁸

4. 2. 2 Finanční aktivity

Jedním z důležitých indikátorů hospodaření Vzájemné záložny, a zejména „finančního zdraví“ této instituce, byla výše vkladů. Podle společenstevní smlouvy mohly do záložny ukládat peníze i osoby, které nebyly členy společenství.²⁴⁹ Celková výše vkladů ve Vzájemné záložně je zachycena v grafu č. 7 na následující straně.

²⁴⁰ SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 8 (č. zápisu 499).

²⁴¹ J. Rampula, *Domy*, s. 122.

²⁴² Viz příloha č. 3.

²⁴³ SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 8 (č. zápisu 960).

²⁴⁴ Tamtéž, (č. zápisu 901).

²⁴⁵ Tamtéž, (č. zápisu 436).

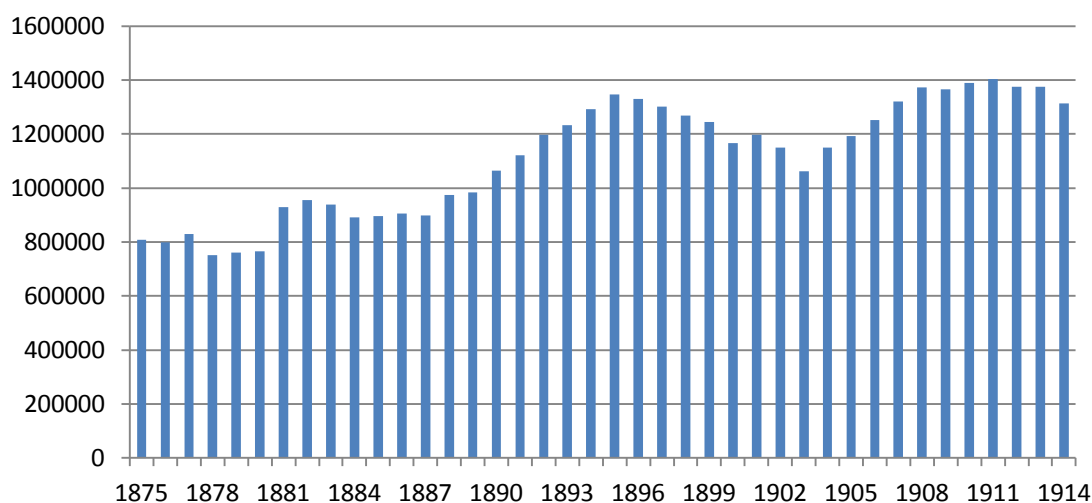
²⁴⁶ Tamtéž, (č. zápisu 1053).

²⁴⁷ Tamtéž, (č. zápisu 1105). Viz fotografie č. 9 v obrazové příloze.

²⁴⁸ Tamtéž, (č. zápisu 883).

²⁴⁹ Srov. § 4 stanov společenstevní smlouvy. SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 13 (Společenstevní smlouva Vzájemné záložny v Telči).

Graf č. 7: Bilance vkladů ve Vzájemné záložně 1875–1914 (v korunách)²⁵⁰

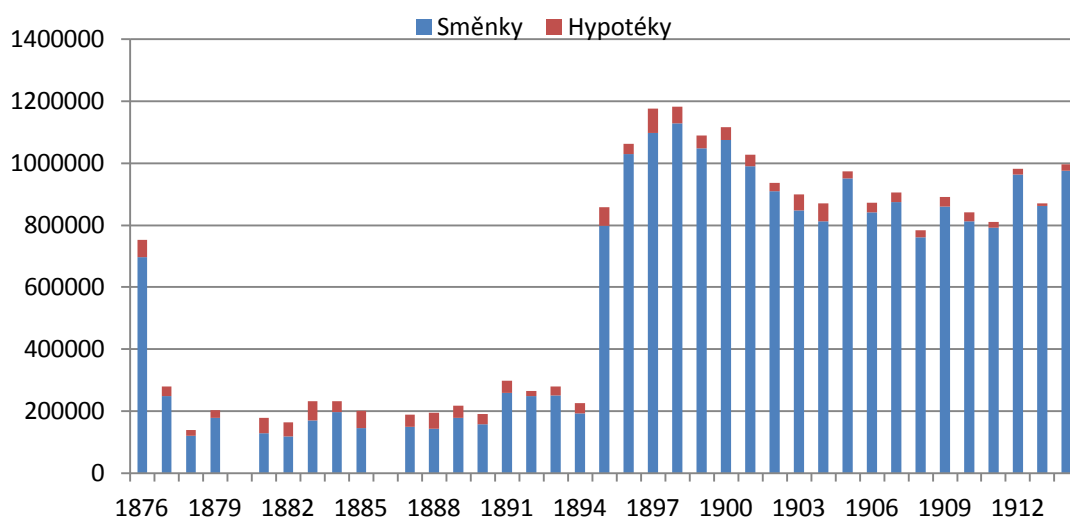
Z grafu můžeme vysledovat čtyři etapy vývoje výše vkladů ve Vzájemné záložně (1875–1887, 1888–1895, 1896–1903, 1904–1914). Mezi léty 1875–1887 měla bilance vkladů kolísavý charakter, který byl ovlivněn založením Spořitelního ústavu na konci roku 1877 a Spořitelny města Telče v roce 1886. Založení Spořitelního ústavu mělo za následek propad výše vkladů o 80 000 K a stagnaci v následujících třech letech. Očekávání nové městské spořitelny a její samotné založení zřejmě způsobilo zastavení růstu a stagnaci v letech 1884–1887. I přes existenci ostatních peněžních ústavů²⁵¹ v Telči dokázala Vzájemná záložna vkladatele nalákat, čehož důkazem je poměrně strmý nárůst výše vkladů mezi léty 1887–1895, kdy byl dosažen první z vrcholů křivky (hodnota vkladů tehdy činila 1 347 000 K). Následný propad lze vysvětlit celosvětovou hospodářskou krizí, která vyvrcholila v letech 1900–1903 a zasáhla do značné míry i Rakousko-Uhersko. Po překonání krize došlo v monarchii k velké desetileté konjunktúře,²⁵² ta se jasně promítla i do nárůstu vkladů Vzájemné záložny, který trval až do roku 1911. Tehdy záložna také dosáhla maximální hodnoty vkladů za celé zkoumané období, která činila úctyhodných 1 404 000 K. V posledních předválečných letech nastal mírný pokles, přičemž bilance za rok 1914 již byla ovlivněna vypuknutím světové války.

²⁵⁰ Údaje čerpány ze SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 12, 13, 18 a 19.

²⁵¹ Zvláště pak Městské spořitelny v Telči, která po svém založení v roce 1886 zaznamenala velmi rychlý nárůst počtu vkladatelů a hodnoty výše vkladů, jak to dokládá graf č. 20 a 21 v příloze č. 2.

²⁵² J. HÁJEK, *Vývoj*, s. 347.

Graf č. 8: Bilance ročních půjček ve Vzájemné záložně 1876–1914 (v korunách)²⁵³

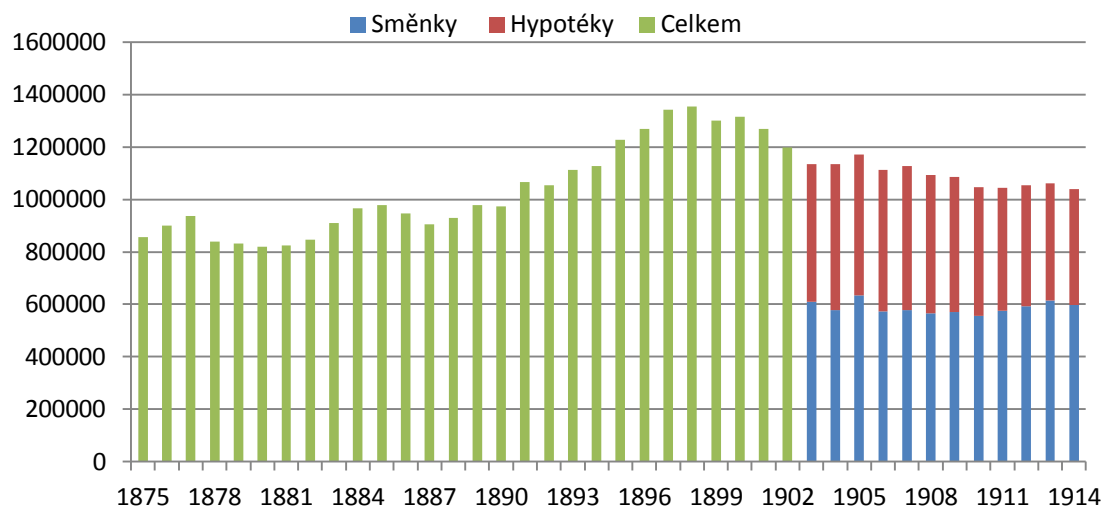
Záložna půjčovala pouze svým členům, bilance objemu těchto půjček v jednotlivých letech je zaznamenána v grafu č. 8. Z něj je patrné, že se záložna zaměřovala především na krátkodobé směnečné půjčky, zatímco dlouhodobější hypoteční půjčky zaujímaly jen malou část každoročně poskytovaných úvěrů. To ostatně platilo pro občanské záložny obecně, zatímco spořitelny se soustředily na dlouhodobé hypoteční úvěry.²⁵⁴ Proto se také neprojevil pokles půjček po založení Městské spořitelny v Telči roku 1886, na rozdíl od vzniku Spořitelního ústavu v roce 1877, v pořadí již třetí občanské záložny v Telči. Vzájemná záložna tehdy půjčila pouhých 140 000 K, což bylo absolutní minimum. Nápadné jsou velmi nízké hodnoty u ročních půjček mezi léty 1877–1894. Pokud porovnáme graf č. 8 s grafem č. 9 na následující straně, který znázorňuje sumu nesplacených půjček ke konci kalendářního roku, zjistíme, že měla záložna v tomto období velké problémy se splácením vypůjčených peněz z předcházejících let. Ačkoliv každoročně v těchto letech půjčovala průměrně 200 000 K, bilance nesplacených půjček se pohybovala v rozmezí 800 000 K až 1 000 000 K. Svých peněz se Vzájemná záložna domohla až roku 1895, kdy jí podle účetních záznamů bylo navraceno téměř 745 000 K.²⁵⁵ S navracenými financemi mohla záložna opět aktivně operovat, to se promítlo do skokového nárůstu roční půjčky ve stejném roce. Nejvíce kapitálu (1 183 000 K) záložna zapůjčila v roce 1898, což koresponduje i s maximální výší nesplacených úvěrů v grafu č. 9.

²⁵³ Údaje čerpány ze SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 12, 13, 18 a 19.

²⁵⁴ Heslo *Záložny*, s. 411.

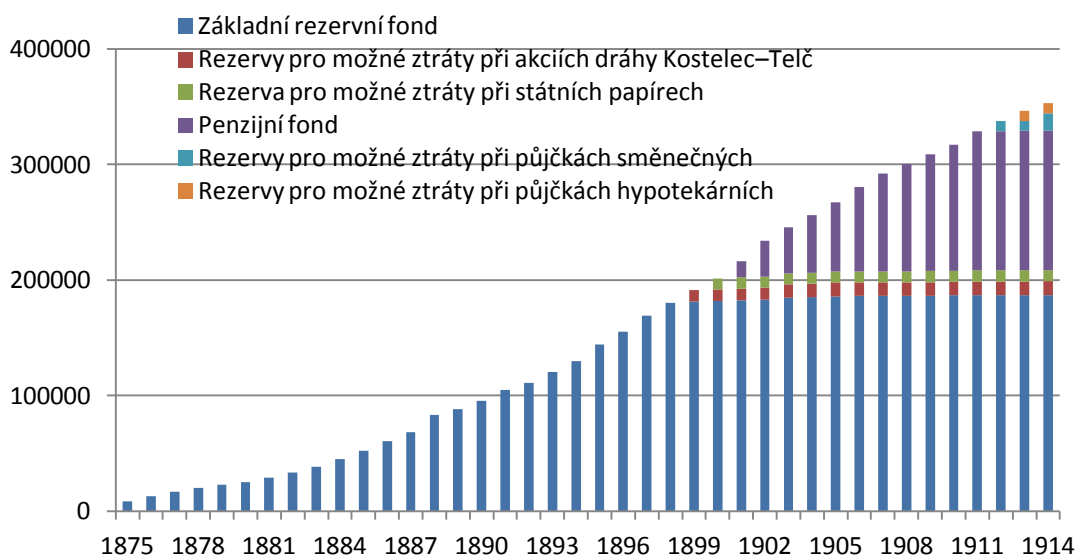
²⁵⁵ SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 12 (účty Vzájemné záložny v Telči za rok 1895). Co bylo příčinou takového hromadného navracení peněz, není z dochovaných pramenů jasné.

Graf č. 9: Bilance nesplacených půjček ve Vzájemné záložny 1875–1914 (v korunách)²⁵⁶

Rezervní fond Vzájemné záložny rostl konstantně bez výrazných výkyvů, jak můžeme vidět z grafu č. 10. Základní rezervní fond po dosažení 180 000 K v roce 1898 byl dále udržován na této částce. Vzájemná záložna v následujících letech navyšovala rezervní fond pomocí financování penzijního fondu a dílčích rezerv, které byly rozděleny podle typu vlastního podnikání. Po nákupu akcií dráhy Kostelec–Telč pro ně záložna zavedla rezervu pro jejich možné ztráty (1899). Dále byly rezervy

Graf č. 10: Bilance rezervního fondu Vzájemné záložny 1875–1914 (v korunách)²⁵⁷

²⁵⁶ Údaje čerpány ze SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 12, 13, 18 a 19.

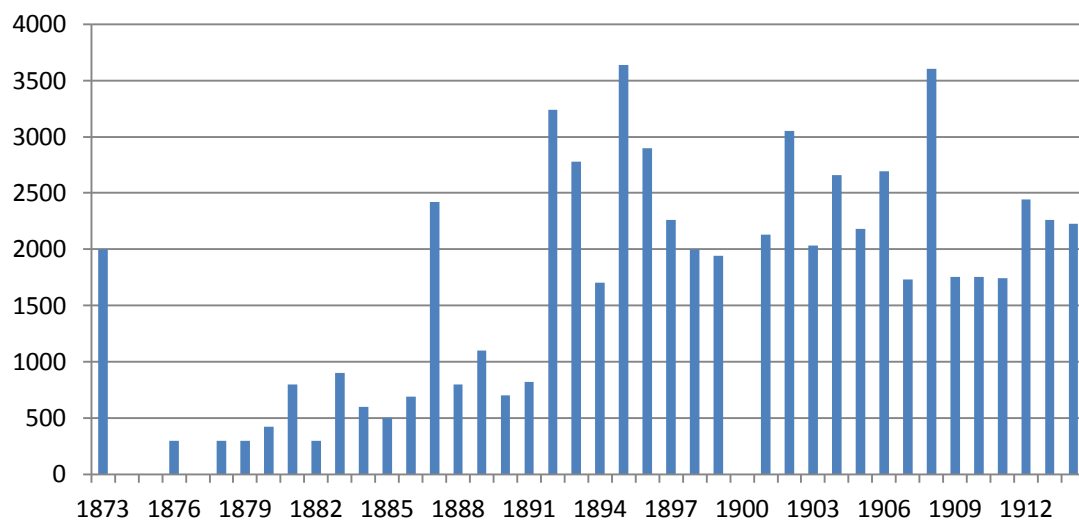
²⁵⁷ Tamtéž.

pro možné ztráty zavedeny při státních papírech (1900), při půjčkách směnečných (1912) a půjčkách hypotekárních (1914). Do penzijního fondu Vzájemná záložna ukládala peníze mezi léty 1901 až 1911.

4. 2. 3 Veřejně prospěšné aktivity

Na valných hromadách záložny byly schvalovány peněžní dary, které směřovaly především do školství, spolkům a do rozvoje města. Jan Tiray na základě záznamů Václava Povolného uváděl, že Vzájemná záložna do roku 1912 darovala na nejrůznější účely obnos přes 90 000 K.²⁵⁸ Po součtu všech darovaných částek, které byly zachyceny v protokolech z valných hromad, dosáhla jejich celková hodnota k témuž roku necelých 63 000 K.²⁵⁹ Neznamená to však, že by peněžní částka uvedená ve Vlastivědě moravské byla chybná, spíše naopak. Rozdíl 27 000 K lze vysvětlit tím, že v protokolech není zachyceno období mezi léty 1867–1872, a hlavně v počátcích jejich vedení působí z hlediska záznamů o darech velmi torzovitě (v letech 1874, 1875, 1877 a 1900 údaje zcela chybí). Přehled o výši ročních darů Vzájemné záložny, jak byly zaznamenány do protokolů, podává graf č. 11 níže.

Graf č. 11: Výše peněžitých darů Vzájemné záložny (v korunách)²⁶⁰

Z grafu č. 11 vyplývá, že přelomovým rokem, alespoň co se týče výše darů, byl rok 1892. Do této doby se roční darované částky pohybovaly v rozmezí

²⁵⁸ J. TIRAY, *Vlastivěda*, s. 71.

²⁵⁹ SOKA Jihlava, *Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 a 3.*

²⁶⁰ Tamtéž.

300 K až 1100 K.²⁶¹ Od roku 1892 objem darovaných peněz nikdy neklesl pod hranici 1900 K, přičemž nejvyšší darovaný roční obnos činil 3640 K v roce 1895. Vývoj zachycený grafem souvisel s tím, že v roce 1891 rezervní fond záložny překročil hodnotu 100 000 K,²⁶² a tak padla podmínka dohody z roku 1881, která bránila tomu, aby záložna mohla svůj hospodářský přebytek darovat na veřejně prospěšné účely celý.²⁶³

Vzájemná záložna pravidelně směřovala svoje příspěvky zejména do školství a do podpory vzdělávání. Zemské vyšší reálce v Telči v průběhu celého zkoumaného období darovala na učební pomůcky celkem 3500 K, Spolku pro podporu chudých studujících Zemské vyšší reálky v Telči 5600 K, Živnostenské pokračovací škole v Telči 1800 K, Ústřední matici školské v Praze 3100 K, spolku Radhošť 1020 K, městskému muzeu a Muzejnímu spolku v Telči 650 K. Na přestavbu bývalých jezuitských kolejí darovala do roku 1914 městu 6550 K a na přístavbu Zemské vyšší reálky v Telči dokonce 11 200 K.²⁶⁴

Vzájemná záložna se stala jedním ze zakládajících členů Národní jednoty pro jihozápadní Moravu v roce 1886, což s sebou přinášelo i povinnost placení členských příspěvků. Pamatovala i na ochranu před požáry a podporu sportovních aktivit, protože Sboru dobrovolných hasičů a Tělocvičné jednotě Sokol v Telči z hospodářských přebytků vyčlenila 4190 K.²⁶⁵ Záložna také uvolnila 400 K na stavbu Národního divadla v Praze.²⁶⁶

Účast záložny na rozvoji města byla nezanedbatelná. Kromě již zmíněných stavebních aktivit města Telče se dále finančně spolupodílela na výstavbě kanalizace, na dláždění telčského náměstí a chodníků (v podloubí měšťanských domů,

²⁶¹ Výjimky tvoří roky 1873 a 1887. Rok 1873 byl nestandardní už přechodem záložny na nový zákon a v roce 1887 Vzájemná záložna financovala celou stavbu studny na telčském náměstí, na níž vynaložila 1800 K.

²⁶² Viz graf č. 10 na s. 49.

²⁶³ SOkA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol z 28. srpna 1881).

²⁶⁴ Kromě těchto příspěvků Vzájemná záložna svými menšími dary v Telči podpořila např. Čtenářský spolek, Hospodářský spolek, Jednotu sv. Josefa a Spolek sv. Vincence de Paula. Přispěla i na hospodářskou průmyslovou výstavu v Telči uskutečněnou v roce 1888, opravu kostela sv. Jakuba v Telči, opravu varhan v kostele Matky Boží v Telči a na přenosné knihovny zřizované Zábavným a vzdělávacím spolkem Omladina. Tamtéž, inv. č. 2 a 3.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ *Z Telče*, MO 16. 9. 1881, r. 19, č. 210, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2257c23e-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (20. 4. 2020).

k Matce Boží a vlakovému nádraží), na zavedení telefonu a na dalších projektech, jako byla například snaha o zřízení nemocnice a sirotčince v Telči.²⁶⁷

²⁶⁷ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 a 3.

5. Úvěrní jednota pro hospodářství, obchod a průmysl

Jako druhá v pořadí byla v Telči otevřena roku 1872 záložna německá nesoucí název „Creditverein für Ackerbau, Handel und Gewerbe in Teltsch“. O činnosti tohoto ústavu, zvláště v počátcích, víme kvůli torzovitosti pramenů, jak již bylo v úvodu naznačeno, velmi málo. Až do roku 1889 se musíme spoléhat pouze na zprávy z dobového tisku, teprve od tohoto roku jsou k dispozici alespoň protokoly z valných hromad.

5.1 Založení a počátky 1872–1887

Své služby začala Úvěrní jednota dle článku s názvem *Peněžní německé manipulace na Moravě*, který byl uveřejněn v Poslu z Prahy, nabízet od 1. srpna 1872. Tato nová situace v něm byla, jak již pejorativně laděný titulek napovídá, ostře reflektována. Úvěrní jednota zde byla přejmenována na „židovskou úvěrní jednotu“ a označena za „židovskou filiálku“, před níž by se měl mít každý národně uvědomělý člověk na pozoru.²⁶⁸ Autor článku zde patrně narážel na továrnickou rodinu Arona Löwiho, jehož potomci (dva synové a vnuk) se v pozdějších letech pravidelně objevovali na různých postech v rámci záložny, a také na několik dalších telčských židovských obchodníků.²⁶⁹

Přímou reakcí na předchozí zprávu byl článek publikovaný v Moravské orlici, který označoval jako hlavní iniciátory založení Úvěrní jednoty obchodníka²⁷⁰ Františka Klimeše, obchodníka Karla Kalliwodu, notáře JUDr. Josefa Hoffmanna, lékárníka Josefa Jelínka, kupce Šašecího a barvíře Šašecího. Sídlo záložny dopisovatel situoval do domu²⁷¹ Karla Kalliwody, kde měl být v okně vystaven český nápis „Zde se půjčujou peníze.“²⁷² Konkrétně o Karlu Kalliwodovi víme, že rok před založením německé záložny působil a získával zkušenosti ve Vzájemné záložně, a tam také až do roku 1876 vymáhal za své služby finanční odměnu, jež mu byla nakonec schválena na valné hromadě ve výši 380 K.²⁷³ JUDr. Josef Hoffmann vedle

²⁶⁸ *Peněžní německé manipulace na Moravě*, Posel z Prahy 7. 8. 1872, r. 3, č. 187, s. 2. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/4634198> (8. 1. 2020).

²⁶⁹ Viz příloha č. 4.

²⁷⁰ Uvádí J. RAMPULA, *Domy*, s. 302.

²⁷¹ Karl Kalliwoda s manželkou vlastnil od 23. října 1862 dům na náměstí č. 65. Tamtéž, s. 314. Současná podoba je zachycena v obrazové příloze na fotografii č. 5.

²⁷² *Kredit-Verein v Telči*, MO 15. 8. 1872, r. 10, č. 147, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:8deed3b0-2446-11e8-8ee4-005056825209> (8. 1. 2020).

²⁷³ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol z 27. února 1976).

své notářské praxe zastupoval v počátcích Kontribučenskou záložnu Telč–Studená, která byla založena už roku 1865.²⁷⁴ Úvěrní jednotu založila, pravděpodobně jako protiváhu k české Vzájemné záložně, místní menšina hlásící se k německé národnosti, která se v této době prosazovala i v obecní samosprávě.²⁷⁵

Úvěrní jednota vznikla ještě podle tzv. starého spolkového zákona. Zatímco Vzájemná záložna, jak bylo již v předchozí kapitole uvedeno, přešla na nový zákon o společenstvech velmi brzy, u Úvěrní jednoty tomu bylo přesně naopak. Změna stanov byla schválena na valné hromadě až 16. června 1887 a jejich zápis do společenstevního rejstříku byl proveden Krajinským soudem v Jihlavě k datu 8. července 1887,²⁷⁶ což bylo i ve srovnání s ostatními moravskými záložnami poměrně pozdě.²⁷⁷

5. 2 Německá záložna v české Telči 1887–1914

Podle schválené společenstevní smlouvy měla záložna „*dávati členům i nečlenům zúročitelné zálohy a přijímati a zúrokovati peníze hotové, jakož i cenné papíry.*“²⁷⁸ Ručení Úvěrní jednoty bylo omezené. Valné hromady měly být ohlašovány vyvěšením programu v místnostech záložny a oběžníky.²⁷⁹ Sídlo Úvěrní jednoty se až do července 1923 nalézalo v prvním poschodí domu č. 122 na náměstí v Telči,²⁸⁰ o který se dělila do roku 1918 s německým hasičským spolkem Freiwillige Feuerwehr, a po jeho zrušení s českým hasičským sborem.²⁸¹

²⁷⁴ Zpráva o činnosti výboru kontribučenské záložny Telecko-Studenské v Horní Myslové, MO 9. 7. 1865, r. 3, č. 154, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:a26a1640-2236-11e8-8485-5ef3fc9ae867> (20. 3. 2020).

²⁷⁵ V. HAVLÍK, *Volby*, s. 27–28.

²⁷⁶ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 22. července 1887, r. 1887, č. 164, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:51b939e0-419a-11e4-8f33-5ef3fc9ae867> (20. 3. 2020).

²⁷⁷ Srov. J. JANÁK, *Moravské záložny*, s. 72.

²⁷⁸ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 22. července 1887, r. 1887, č. 164, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:51b939e0-419a-11e4-8f33-5ef3fc9ae867> (1. 5. 2020).

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Dům vznikl na místě bývalých masných krámů, které obecní výbor, tehdy ještě s převahou německy smýšlejících členů, nechal v roce 1870 zbořit. V následujícím roce bylo na uvolněném prostoru vystavěno tzv. Hasičské skladiště. Hasičský dům propůjčil obecní výbor podle smlouvy z 20. července 1872 (zaknihované až 18. března 1887) německému hasičskému sboru. Po celou dobu se tedy nemovitost nalézala ve vlastnictví města. J. RAMPULA, *Domy*, s. 352. Budova svým vzhledem (brána a okna v gotickém stylu) nezapadala do architektonického rázu telčského náměstí (dnešní podoba po nedávné rekonstrukci, zachycená v obrazové příloze na fotografii č. 6, se snaží napodobit právě stav z prvních let Hasičského domu), toho si kriticky všímali už současníci výstavby, srov. *Z okolí Telče (Všelicos)*, MO 21. 6. 1873, r. 11, č. 141, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:1f878b42-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (1. 5. 2020).

²⁸¹ Hasiči Telč, *Vzpomínka na minulost*, Dostupné z: <https://hasicitelc.webnode.cz/> (1. 5. 2020).

V prvním ředitelství, po přechodu Úvěrní jednoty na nový zákon o společenstvech, zasedli obchodník a poštovník²⁸² Karl Kalliwoda jako vrchní ředitel, učitel Johann Kypta jako účetní a sekretář, hodinářský mistr Josef Kučera jako pokladník a učitel Eduard Křivánek jako kontrolor a revizor.²⁸³

Původně schválená společenstevní smlouva nevydržela beze změny příliš dlouho, protože na valné hromadě konané 27. října 1889 se projednávala korekce několika paragrafů stanov. Asi nejdůležitější schválenou změnou bylo, že záložna nadále poskytovala půjčky pouze svým členům. Také se změnil způsob oznámení valných hromad, které se už nemělo nadále uskutečňovat prostřednictvím oběžníků, ale uveřejněním v některých novinách.²⁸⁴ Dále došlo k úpravě článku, který se týkal ručení členů v případě majetkového úpadku nebo likvidace. Byla v něm vypuštěna záložnou stanovená částka 400 K, za kterou měl navíc vedle svých podílů ručit každý člen Úvěrní jednoty.²⁸⁵ Valná hromada odsouhlasila úpravu stanov u celkem jedenácti článků, které Krajský soud v Jihlavě 24. prosince 1889 nově zanesl do registru společenstev.²⁸⁶ Taková rozsáhlá úprava stanov svědčí o tom, že záložně chyběl v době příprav původní společenstevní smlouvy z roku 1887 zkušený právník, protože JUDr. Josef Hoffmann, který byl dříve s Úvěrní jednotou spojován, 28. ledna 1885 zemřel.²⁸⁷

Úvěrní jednota a některé osoby s ní spojené, zvláště pak její vrchní ředitel Karl Kalliwoda,²⁸⁸ čelily ve zkoumaném období silnému tlaku ze strany českých národovců. Vrcholem byl článek uveřejněný 5. srpna 1894 v Lidových novinách, do nichž přispívali především moravští mladočeši,²⁸⁹ kde byl Karl Kalliwoda označen za „*generalisima všeho němectví*“ a Úvěrní ústav vypodobněn jako zkrachovaná,

²⁸² Karl Kalliwoda se stal poštovníkem na přelomu roku 1874/1875 a byl jím až do své smrti v roce 1897. H. HAHN, *Historie*, s. 40.

²⁸³ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 22. července 1887, r. 1887, č. 164, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:51b939e0-419a-11e4-8f33-5ef3fc9ae867> (1. 5. 2020).

²⁸⁴ Úvěrní jednota využívala výlučně noviny Mährischer Grenzbote, pouze v jediném případě se obrátila na Jihlavské listy, srov. SOKA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1.

²⁸⁵ Tamtéž, (protokol z 27. října 1889).

²⁸⁶ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 3. 1. 1890, r. 1890, č. 2, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:aa132c20-49bc-11e4-a450-5ef3fc9bb22f> (1. 5. 2020).

²⁸⁷ MZA, Římskokatolická církev, FÚ Telč, sign. 7000, s. 19. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/8531/?strana=19> (1. 5. 2020).

²⁸⁸ Např. *K poměrům v Telči*, MO 22. 5. 1880, r. 18, č. 116, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:21d0decb-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (2. 5. 2020); *Nechce brát české desítky*, MO 17. 5. 1881, r. 19, č. 112, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:222e8fa1-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (2. 5. 2020);

²⁸⁹ P. BEDNAŘÍK – J. JIRÁK – B. KÖPPOVÁ, *Dějiny*, s. 141.

neprosperující a nedůvěryhodná peněžní instituce.²⁹⁰ Reakce ředitelství Úvěrní jednoty na tento dehonestující článek byla nekompromisní, protože podalo žalobu na redaktora Lidových novin Emila Čermáka, který nesl odpovědnost za jeho uveřejnění. Soudní proces probíhal u Okresního soudu v Brně. Záložnu zastupoval JUDr. Karel Reissig a obžalovaného Emila Čermáka hájil JUDr. Adolf Stránský,²⁹¹ který v době sporu Lidové noviny řídil a od roku 1898 byl dokonce jejich majitelem.²⁹² Emil Čermák byl odsouzen k peněžitému trestu 60 K, které měl poskytnout chudým v Brně, a k náhradě 44 K, nebo v případě nezaplacení k šestidennímu vězení. Současně soud uložil Lidovým novinám povinnost zdarma otisknout na první straně jeho rozsudek.²⁹³

Na valné hromadě záložny 27. března 1900 se projednávala a byla schválena další změna stanov, která upravovala oficiální název peněžního ústavu. Doposud užívané německé jméno Creditverein für Ackerbau, Handel und Gewerbe in Teltsch bylo doplněno o odpovídající český překlad Úvěrní jednota pro hospodářství, obchod a průmysl v Telči.²⁹⁴ Rozšíření názvu jistě proběhlo pod nátlakem atmosféry, která v Telči tehdy panovala. V předchozích letech totiž obecní výbor požadoval, aby byly na úřadech ve městě nápisy pouze v češtině.²⁹⁵ Také když se blížilo dokončení výstavby železniční trati,²⁹⁶ rozhořel se spor o jméno zastávky v Telči. Nadřízené úřady za velké nelibosti obecního výboru a obyvatel přikázaly, aby stanice nesla současně český i německý název, tedy Telč i Teltsch. Situace byla tak napjatá, že na protest nedošlo k uspořádání slavnostního otevření železnice v srpnu 1898. Vzhledem k padesátému výročí od nástupu Františka Josefa I. na trůn se očekávala v této souvislosti velká oslava.²⁹⁷ Úvěrní jednota se musela, co se týče názvu, přizpůsobit, protože jinak by jí hrozila větší společenská izolace, která by ústavu přinesla jenom finanční ztráty. Otázkou zůstává, jestli by německá záložna na změnu přistoupila, pokud by v této době ještě žil Karl Kalliwoda.

²⁹⁰ *Z Telče (Důvěrné slovíčko)*, Lidové noviny 5. 8. 1894, r. 2, č. 176, s. 9. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:56443f08-435f-11dd-b505-00145e5790ea> (2. 5. 2020).

²⁹¹ *Rozsudek*, Lidové noviny 26. 1. 1895, r. 3, č. 22, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5623be2d-435f-11dd-b505-00145e5790ea> (2. 5. 2020).

²⁹² P. BEDNAŘÍK – J. JIRÁK – B. KÖPPOVÁ, *Dějiny*, s. 141.

²⁹³ *Rozsudek*, Lidové noviny 26. 1. 1895, r. 3, č. 22, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5623be2d-435f-11dd-b505-00145e5790ea> (2. 5. 2020).

²⁹⁴ SOKA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1 (protokol z 27. března 1900).

²⁹⁵ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 157 (protokol z 23. března 1898).

²⁹⁶ Úvěrní jednota se rozhodla investovat do akcií místní dráhy Kostelec–Telč v roce 1896. Celkem zakoupila následujícího roku akcie v hodnotě 2 000 K. SOKA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1 (protokol z 29. března 1896 a 28. března 1897).

²⁹⁷ R. CILA – B. SMUTNÝ, *100 let*, s. 15–16.

Jak ze zápisů v protokolech z valných hromad vyplývá, Úvěrní jednota podléhala revizi Zentral-Verbandes der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften in Brünn neboli Svazu německých zemědělských družstev v Brně. Poprvé se záznam o tom, že byl podílníkům přečten výsledek vykonané kontroly, objevil v rámci zápisu o valné hromadě uskutečněné dne 24. března 1907.²⁹⁸

V Úvěrní jednotě byli ve vymezeném období zvoleni celkem čtyři vrchní ředitelé.²⁹⁹ Prvním z nich byl již zmiňovaný Karl Kalliwoda, který funkci vykonával až do své podivné smrti 26. června 1897.³⁰⁰ Po jeho úmrtí provizorně zastával funkci vrchního ředitele až do 27. března 1898 dlouholetý náměstek a pokladník Josef Kučera. Podílníci záložny si v tento den za svého nového vrchního ředitele vybrali továrníka a dlouholetého předsedu dozorčí rady Úvěrní jednoty Ludwiga Lannera.³⁰¹ Jenomže Ludwig Lanner na svůj post krátce po zvolení rezignoval, a tak byl na mimořádné valné hromadě 24. července 1898 do čela záložny dosazen obchodník Eduard Stein,³⁰² který ve funkci setrval, až na dobu mezi 24. březnem 1901 a 29. březnem 1903, kdy ho vystřídal jeho bratr, taktéž obchodník, Sigmund Stein,³⁰³ do konce zkoumaného období.³⁰⁴

Od přechodu na nový zákon o společenstvech až do konce roku 1914 měla záložna pouze jednoho náměstka a pokladníka, a to hodinářského mistra Josefa Kučeru. Funkci účetního a sekretáře vykonávali postupně dva učitelé. Prvním z nich byl Johann Kypta, který ji zastával od 8. července 1887 do 3. dubna 1892, kdy ho nahradil Eduard Křivánek, který do té doby působil na postu kontrolora a revizora. Novým kontrolorem

²⁹⁸ SOKA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1 (protokol z 24. března 1907).

²⁹⁹ Volba ředitelství a dozorčí rady probíhala každoročně na valných hromadách členů Úvěrní jednoty.

³⁰⁰ Utopil se z neznámých příčin v jednom z telčských rybníků. V tisku se spekulovalo také o sebevraždě kvůli trudnomyslnosti. *Selbstmord oder Unfall*, BZ 1. 7. 1897, r. 1897, č. 147, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:8e84c240-6db9-11e4-9d98-005056825209> (2. 5. 2020). V matrice byla zapsána příčina úmrtí slovy „*utopení ve stavu nepřičetném*.“ MZA, Římskokatolická církev, FÚ Telč, sign. 7000, s. 5. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/11621/?strana=5> (2. 5. 2020). Členové Úvěrní jednoty uctili památku zemřelého vrchního ředitele v průběhu následující valné hromady dne 27. března 1898. SOKA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1 (protokol z 27. března 1898). Čeští vlastenci na Karla Kalliwodu “vzpomínali“ ještě rok po jeho smrti. *Zvláštnosti našich měst*, Jihlavské listy 16. 7. 1898, r. 6, č. 33, s. 4–5. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:3afc3b9a-d101-11e6-86c8-90b11c419e63> (3. 5. 2020).

³⁰¹ Více o Ludwigu Lannerovi viz Geni.com, *Ludwig Lanner*, Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Ludwig-Lanner/6000000009421682685> (3. 5. 2020).

³⁰² Více o Eduardu Steinovi viz Geni.com, *Abraham Eduard Stein*, Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Abraham-Stein/6000000002096980146> (3. 5. 2020).

³⁰³ Více o Sigmundu Steinovi viz Geni.com, *Sigmund Stein*, Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Sigmund-Stein/6000000012710961637> (3. 5. 2020).

³⁰⁴ Viz příloha č. 4.

se tak stal řídící učitel Anton Erban, jehož vystřídal 17. dubna 1904 úředník a pozdější ředitel Okresní nemocenské pokladny v Telči Theodor Schäfer.³⁰⁵

Prvním v protokolech zachyceným předsedou dozorčí rady byl továrník Ludwig Lanner. V době, kdy krátce zastával post vrchního ředitele, ho nahradil na pozici předsedy jeho bratr továrník Eduard Lanner.³⁰⁶ Po rezignaci na post vrchního ředitele Úvěrní jednoty byl Ludwig Lanner opět zvolen předsedou její dozorčí rady a zde setrval až do 29. března 1903, kdy ho opět vystřídal jeho bratr Eduard Lanner.³⁰⁷ Při následující valné hromadě konané 17. dubna 1904 se stal předsedou obchodník Sigmund Stein. Tím účast rodiny Lannerů v dozorčí radě Úvěrní jednoty ve zkoumaném období skončila.³⁰⁸

5. 2. 1 Členská základna

Přehled o počtu členů Úvěrní jednoty v letech 1894–1914 poskytuje graf č. 12 na následující straně. Z něj lze vyčíst poměrně stabilní vývoj členské základny mezi léty 1894–1900, s jediným větším výkyvem z let 1897 a 1898, kdy došlo k poklesu o 56 podílníků, jenž mohl být ovlivněn smrtí jednoho ze zakladatelů a dlouholetého vrchního ředitele Karla Kalliwody. Po roce 1900 následoval pokles až do roku 1902, kdy bylo dosaženo v dochovaných statistikách minimálního počtu 450 podílníků. Tento úbytek dosavadních členů a menší zájem u potencionálních klientů mohla zapříčinit světová krize, která také postihla Rakousko-Uhersko a vrcholila zde právě v těchto letech.³⁰⁹ Mezi léty 1903–1906 zaznamenala Úvěrní jednotka nárůst počtu členů, který mohl být způsoben událostmi v ostatních telčských občanských záložnách. Ve Vzájemné záložně proběhla v letech 1904–1906 tvz. aktualizace členských podílů a ve Spořitelním ústavu zemřel v roce 1906 jeho zakladatel a dlouholetý ředitel JUDr. Josef Sobotka. Obě události vyvolaly odliv členů z těchto peněžních institucí,³¹⁰ z nichž někteří mohli následně vstoupit do Úvěrní jednoty. V průběhu roku 1907 došlo k poklesu o 58 podílníků na celkový počet 517 členů, který se v následujících letech již výrazně

³⁰⁵ Viz příloha č. 4.

³⁰⁶ Více o Eduardu Lannerovi viz Geni.com, *Eduard Lanner*, Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Eduard-Lanner/6000000066165242833> (3. 5. 2020).

³⁰⁷ Ludwigu Lannerovi vyslovili podílníci velké poděkování za mnoholetou podporu a účast v Úvěrní jednotě. SOKA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1 (protokol z 29. března 1903).

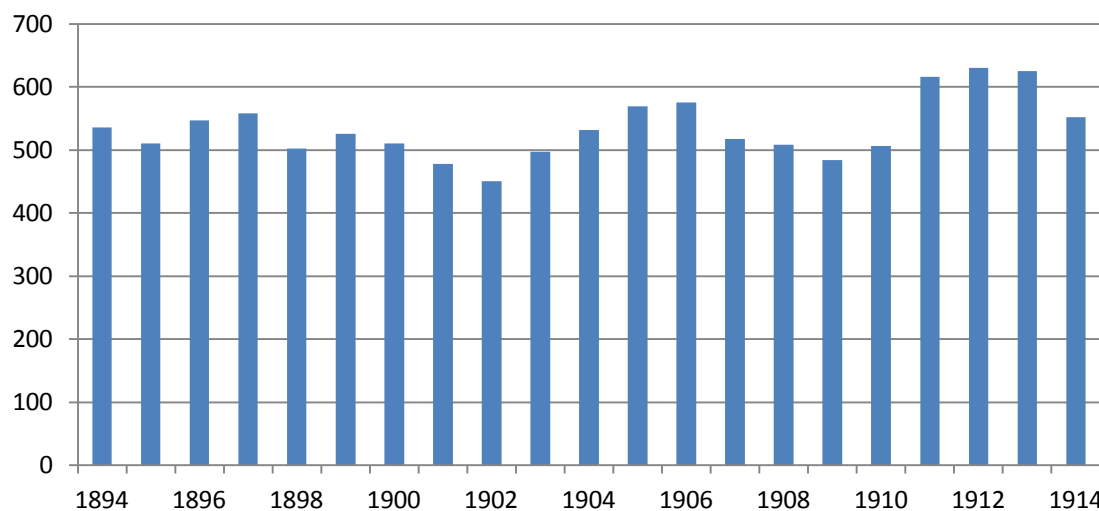
³⁰⁸ Společně se svým strýcem totiž dál nepokračoval ani Ernst Lanner, který byl taktéž členem dozorčí rady. Viz příloha č. 4.

³⁰⁹ J. HÁJEK, *Vývoj*, s. 347.

³¹⁰ Viz grafy č. 2, 3 a 13.

neměnil. Celkového maxima podílníků ve zkoumaném období dosáhla Úvěrní jednota v roce 1912, kdy na jeho konci čítala 630 členů. Maximum bylo výsledkem nárůstu v posledních předválečných letech 1911–1913. Statistika z roku 1914 už byla ovlivněna vypuknutím světové války.

Graf č. 12: Vývoj počtu členů Úvěrní jednoty 1894–1914³¹¹

Kvůli torzovitosti pramenů (chybí matrika členů) nelze provést bližší analýzu členské základny Úvěrní jednoty.

5. 2. 2 Finanční aktivity

Úvěrní jednota vyplácela po celou dobu svým členům z čistého zisku předchozího roku dividendu, která byla v roce 1892 stanovena na 0,8 K z jednoho podílu.³¹² V dalším roce záložna snížila tuto částku na 0,3 K.³¹³ V následujících letech došlo k růstu dividendy, a to v roce 1894 na 0,4 K³¹⁴ a v roce 1897 na 0,5 K.³¹⁵ Poté následoval v roce 1898 návrat zpět na 0,4 K z jednoho podílu.³¹⁶ Krize z let 1900–1903 se na jejím konci projevila také ve snížení dividendy na pouhých 0,25 K,³¹⁷ kterážto částka byla vyplácena podílníkům každoročně až do konce zkoumaného období.³¹⁸

³¹¹ Údaje čerpány ze SOkA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1.

³¹² Tamtéž, (protokol z 3. dubna 1892).

³¹³ Tamtéž, (protokol z 19. března 1893).

³¹⁴ Tamtéž, (protokol z 18. března 1894).

³¹⁵ Tamtéž, (protokol z 28. března 1897).

³¹⁶ Tamtéž, (protokol z 27. března 1898).

³¹⁷ Tamtéž, (protokol z 27. března 1903).

³¹⁸ Tamtéž, (protokoly od 17. dubna 1904 do 6. června 1915).

Pokud jde o ostatní finanční aktivity Úvěrní jednoty, podařilo se dohledat pouze údaje z konce roku 1904. Záložna tehdy dosahovala hodnoty vkladů 400 000 K.³¹⁹ Celková částka půjček činila 421 063 K; z toho půjčky na směnky tvořily 237 294 K a na hypoteční úvěry 183 769 K. Ve svém rezervním fondu měla Úvěrní jednota uloženo 40 998 K. Nemovitosti záložna v tomto roce nevlastnila žádné.³²⁰

5. 2. 3 Veřejně prospěšné aktivity

Do protokolů z valných hromad této občanské záložny nebyly dary zapisovány, výjimku tvořil pouze dar 10 K pro Spolek sv. Vincence de Paula z roku 1910.³²¹ Z jiných informačních zdrojů mimo archiv této finanční instituce se podařilo nalézt pravidelné příspěvky Spolku pro podporu chudých studujících Zemské vyšší reálky v Telči.³²² Měšťanské dívčí škole v Telči darovala záložna také menší obnos.³²³ Dále Úvěrní ústav podporoval přenosné knihovny zřizované v okolních obcích Zábavným a vzdělávacím spolkem Omladina.³²⁴

Vzhledem k tomu, že Úvěrní jednota vyplácela z čistého zisku dividendy svým podílníkům a po zaplacení všech kolků a odměn (ředitelství a revizorům) ukládala zůstatek do rezervního fondu,³²⁵ už jí na financování veřejně prospěšných aktivit nezbyvalo mnoho prostředků.

³¹⁹ *Ústavy ukládací na Moravě koncem roku 1904*, MO 30. 9. 1906, r. 44, č. 222, s. 14. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5e692b00-0b3f-11df-9dd5-000d606f5dc6> (5. 5. 2020).

³²⁰ František ŘIVNÁČ, *Český kompas 1906: informační kniha o peněžních ústavech, pojišťovnách, dopravních a průmyslových podnicích, družstvech živnostenských a zemědělských v zemích českých*, Praha 1906, s. 370. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:3136c8c0-3c34-11e8-b001-5ef3fc9bb22f> (5. 5. 2020).

³²¹ SOKA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1 (protokol z 3. dubna 1910).

³²² *Výroční zpráva Zemské vyšší reálky v Telči*, r. 1893–1914. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:25a9e270-4b9d-11e9-918e-5ef3fc9ae867> (5. 5. 2020).

³²³ *Zpráva za první tříletí školy*, Měšťanská škola pro dívky v Telči 1892, r. 1890–1892, č. 1889–1892, s. 15. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9c5e2ed0-2609-11e9-90cf-5ef3fc9bb22f> (15. 4. 2020).

³²⁴ *Zábavní a vzdělávací spolek „Omladina“ v Telči*, Jihlavské listy 16. 7. 1898, r. 6, č. 33, s. 5. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:3afc3b9b-d101-11e6-86c8-90b11c419e63> (20. 4. 2020) a *Z Telče (zprávy knihovní o přenosných knihovnách)*, MO 15. 11. 1899, r. 37, č. 260, s. 7. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2cad7b39-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (5. 5. 2020).

³²⁵ SOKA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1.

6. Spořitelní ústav

Vznik Spořitelního ústavu na konci roku 1877 úzce souvisel s několikaletým neúspěšným snažením obce o založení městské spořitelny. Obecní výbor začal uvažovat o zřízení městské spořitelny již v roce 1870 a na svém zasedání svěřil její realizaci do rukou městského představenstva.³²⁶ V polovině následujícího roku byly vypracovány stanovy a vše vypadalo tehdy bezproblémově.³²⁷ Městu se však nepodařilo zajistit dostatečný finanční obnos, kterým by mohlo za zamýšlenou městskou spořitelnu ručit. Městský rozpočet totiž v roce 1874 značně zatížila stavba budovy pro zemskou tehdy ještě nižší reálku; situace byla tak špatná, že si na obecní pozemky a dům č. 47 situovaný na náměstí, které byly původně obecním výborem určeny jako součást garančního fondu plánované městské spořitelny, obec sjednala s Hypoteční bankou Markrabství moravského půjčku ve výši 40 000 K.³²⁸ Obecní zastupitelé se následně snažili garanční fond zajistit státními úpisy,³²⁹ ale k založení městské spořitelny v těchto letech nakonec nedošlo.

Bezvýchodnou situaci se pokusil vyřešit tehdejší starosta obce JUDr. Josef Sobotka tím, že inicioval založení další občanské záložny. Název vzniknuvší záložny i její finanční aktivity, jak bude ještě dále představeno, svědčily o tom, že se měl ústav pokusit alespoň částečně suplovat chybějící městskou spořitelnu. Samotná obec Telč však nebyla se záložnou, co se týče její správy, spojena a neručila tedy ani za její hospodaření, ani za případné ztráty.

6. 1 Počátky a vývoj záložny 1877–1914

Stanovy spolku byly 3. listopadu 1877 schváleny a zaslány Krajiniskému soudu v Jihlavě, který je 7. prosince 1877 zanesl do společenstevního rejstříku firem. Předmětem podnikání Spořitelního ústavu podle této společenstevní smlouvy mělo být *„poskytovatí svým členům úvěr ve všech dovolených možných a obvyklých způsobech bankovních, a oběh peněz mezi svými členy zprostředkovatí.“*³³⁰ Od předchozích dvou

³²⁶ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 152 (protokol z 10. listopadu 1870).

³²⁷ Tamtéž, (protokol z 27. srpna 1871).

³²⁸ SOkA Jihlava, Spořitelna města Telč s. r. o., inv. č. 1 (dopis adresovaný Moravskému zemskému výboru v Brně z 3. března 1885). Ještě v roce 1885, když se znovu začalo projednávat otevření městské spořitelny, nebyly tyto nemovitosti do jejího garančního fondu použity. SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 157 (protokol z 2. března 1885).

³²⁹ SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 152 (protokol z 29. března 1875 a 24. září 1876).

³³⁰ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 19. 12. 1877, r. 1877, č. 290, s. 1507. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:e9c8a2b0-2355-11e4-8413-5ef3fc9ae867> (1. 4. 2020).

telčských občanských záložen se Spořitelní ústav lišil svým ručením, které bylo v jeho případě neomezené.³³¹ Své služby začala záložna veřejnosti nabízet od počátku roku 1878.³³²

Prvním ředitelem této záložny byl podle očekávání zvolen tehdejší starosta Telče a advokát JUDr. Josef Sobotka, jeho náměstkem se stal továrník Matěj Tomášek a pokladníkem soukenický mistr Jakub Křížek.³³³ Matěj Tomášek i Jakub Křížek byli v této době taktéž členy samosprávy města Telče, oba byli městští radní.³³⁴

Vztahy se Vzájemnou záložnou byly alespoň z počátku velmi napjaté. Představitelé doposud jediné české občanské záložny v Telči ve Spořitelním ústavu viděli pouze konkurenční ústav, celkem oprávněně vzhledem k vzniklým finančním ztrátám, a nesouhlasili s jeho založením.³³⁵ Vznik Spořitelního ústavu byl i s odstupem více než patnácti let na stránkách Lidových novin vnímán s rozpaky,³³⁶ ústav byl obviňován především z toho, že po založení Městské spořitelny v Telči bránil jejímu rychlejšímu rozvoji.³³⁷ Založení Spořitelního ústavu nakonec mohlo být i důvodem k nezvolení JUDr. Josefa Sobotky starostou Telče v roce 1880, kdy si obecní výbor vybral za svého nového starostu Aloise Petzla st., jednoho ze zakladatelů Vzájemné záložny a jejího pokladníka.³³⁸

Kde měl sídlo Spořitelní ústav ve svých počátcích, není z pramenů úplně jasné. Je možné, že jeho agendu vyřizoval JUDr. Josef Sobotka ve své advokátní kanceláři, nebo mohl ústav sídlit v uvolněných prostorách po Vzájemné záložně na radnici, protože valné hromady peněžního ústavu se v prvních letech odbyvaly právě v místnostech radnice.³³⁹ Od 20. prosince 1883 vlastnil Spořitelní ústav dům č. 62

³³¹ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 19. 12. 1877, r. 1877, č. 290, s. 1507. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:e9c8a2b0-2355-11e4-8413-5ef3fc9ae867> (1. 4. 2020).

³³² Asi nepřekvapí, že k prvním podílníkům patřil Dr. Josef Sobotka, který přistoupil už 2. ledna 1878. Po jeho smrti převzala podíly manželka Karolína Sobotková, viz fotografie č. 12 v obrazové příloze. SOKA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1 (č. zápisu 553).

³³³ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 19. 12. 1877, r. 1877, č. 290, s. 1507. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:e9c8a2b0-2355-11e4-8413-5ef3fc9ae867> (1. 4. 2020).

³³⁴ Srov. V. HAVLÍK, *Volby*, s. 30.

³³⁵ Srov. SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol ze 7. října 1877).

³³⁶ *Z Telče (volba starosty)*, Lidové noviny 17. 3. 1895, r. 3, č. 64, s. 14–15. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5617ff02-435f-11dd-b505-00145e5790ea> (1. 4. 2020).

³³⁷ *Z Telče (k poměrům)*, Lidové noviny 17. 1. 1894, r. 2, č. 12, s. 6. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5675fcc4-435f-11dd-b505-00145e5790ea> (1. 4. 2020).

³³⁸ V. HAVLÍK, *Volby*, s. 30–33.

³³⁹ *Pozvánky na valnou hromadu Spořitelního ústavu*, MO 8. 1. 1879, r. 17, č. 5, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:216720cd-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (1. 4. 2020) a MO 19. 2. 1880, r. 18, č. 40, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:21babf2d-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (1. 4. 2020).

na náměstí,³⁴⁰ který zakoupil od svého náměstka ředitele Matěje Tomáška a od jeho ženy Julie. Nemovitost se ve vlastnictví záložny nalézala až do roku 1941.³⁴¹

Úprava společenstevní smlouvy se uskutečnila v záložně minimálně třikrát. První změnu stanov se podařilo dohledat na konci roku 1884,³⁴² další se uskutečnila 27. srpna 1889, kdy bylo v první řadě upraveno podpisové právo ředitelství a úředníků ústavu.³⁴³ O tom, že došlo ještě k jedné změně dne 17. června 1912, nás informuje matrika členů peněžního ústavu.³⁴⁴ O Spořitelním ústavu také víme, že byl již v roce 1902 členem Jednoty založen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, a tudíž podléhal její revizi.³⁴⁵

V prvních měsících roku 1906 byl Spořitelní ústav osloven výborem města Telče kvůli poskytnutí půjčky na přestavbu bývalých jezuitských kolejí, kde od roku 1893 sídlila dívčí obecná i měšťanská škola.³⁴⁶ Záložna odpověděla dopisem z 28. dubna 1906, ve kterém nabídla městu bezúročnou půjčku ve výši 5000 K, ale s tou podmínkou, že se obec stane členem peněžního ústavu.³⁴⁷ Výbor obce by půjčku přijal, ale nemohl přistoupit za podílníka Spořitelního ústavu s odůvodněním, že by k takovému kroku nedostal souhlas od Moravského zemského výboru v Brně.³⁴⁸ Zřejmě došlo k upravení podmínek půjčky, protože město Telč se členem Spořitelního ústavu nestalo.³⁴⁹

Spořitelní ústav měl ve zkoumaném období postupně dva ředitele. Jako první byl do této funkce volen opakovaně JUDr. Josef Sobotka, a to až do své smrti 25. dubna

³⁴⁰ Viz obrazová příloha fotografie č. 7.

³⁴¹ J. RAMPULA, *Domy*, s. 302.

³⁴² *Spořitelní ústav v Telči*, MO 22. 11. 1884, r. 22, č. 270, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:243cd5a9-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (28. 3. 2020).

³⁴³ *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 13. 9. 1889, r. 1889, č. 210, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:eb110bb0-5eb2-11e4-be62-005056825209> (28. 3. 2020).

³⁴⁴ SOKA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1.

³⁴⁵ *Seznam členů Jednoty založen*, MO 11. 1. 1903, r. 41, č. 8, s. 7. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:90f20610-04e0-11df-93e4-000d606f5dc6> (28. 3. 2020).

³⁴⁶ Osloveny byly i Vzájemná záložna, která nabídla dar 1 200 K a půjčku 18 800 K na 4% úrok, a Spořitelna města Telč, jež nabízela dar v hodnotě 10 000 K a půjčku ve výši 40 000 až 50 000 K se 4,5% úrokem. Obec přijala nabídku Vzájemné záložny a po úpravě podmínek, které se týkaly výše splátek, i nabídku městské spořitelny. SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 157 (protokol z 3. července 1906).

³⁴⁷ Motivací Spořitelního ústavu bylo nalézt silného ručitele ve složitě době po úmrtí JUDr. Josefa Sobotky.

³⁴⁸ SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 157 (protokol z 3. července 1906).

³⁴⁹ SOKA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1. Překážkou, proč se nemohla obec Telč stát členem Spořitelního ústavu, byl právě způsob jeho ručení, které bylo neomezené. Zatímco ke Vzájemné záložně s omezeným ručením obec bez problémů přistoupila 9. července 1906.³⁴⁹ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 8 (č. zápisu 960).

1906.³⁵⁰ Následně byl do čela záložny vybrán lékař MUDr. Josef Jakubec.³⁵¹ Můžeme říci, že funkce ředitele záložny zůstala nadále v širším příbuzenstvu JUDr. Josefa Sobotky, protože MUDr. Josef Jakubec se oženil už 3. června 1896 s Olgou Kofránkovou. Šlo o dceru advokáta a zemského poslance JUDr. Julia Kofránka a jeho manželky Albíny Langerové, která byla sestrou Karolíny Sobotkové rozené Langerové, manželky zesnulého JUDr. Josefa Sobotky, a tudíž jeho švagrovou. Olga Kofránková tedy byla neteří JUDr. Josefa Sobotky a jeho manželky Karolíny, jejichž manželství zůstalo bezdětné.³⁵²

Matěje Tomáška na pozici náměstka ředitele mezi léty 1890–1893 postupně nahradili dva koncipienti působící v advokátní kanceláři JUDr. Josefa Sobotky v Telči, a to JUDr. František Petrof a JUDr. Emil Červinka. Do společenstevního rejstříku byl zapsán 30. května 1893 jako náměstek ředitele koželužský mistr Josef Ruda, který na tomto místě setrval až do smrti JUDr. Josefa Sobotky, pak od 23. června 1906 vykonával funkci pokladníka. Novým náměstkem se po Josefu Rudovi stal František Polák, který ve funkci působil následující čtyři roky až do 12. srpna 1910, kdy ho po jeho rezignaci nahradil advokát JUDr. František Peták. František Polák neopustil ředitelství Spořitelního ústavu a znovu vystřídal Josefa Rudu, tentokrát na pozici pokladníka.³⁵³

Ve funkci pokladníka se po Jakubu Křížkovi vystřídali rolník František Rod (1881–1889), obchodník Jan Šípek (1889–?), barvířský mistr Jan Gregoriades (?–1891†), zámečnický mistr Leopold Sobotka (1891–1906),³⁵⁴ který do té doby zastával pozici kontrolora, a dále již zmiňovaný koželužský mistr Josef Ruda (1906–1910) a rolník František Polák (1910–1914 a rovněž v dalších letech). Jako kontrolory se kromě Leopolda Sobotky podařilo vyhledat ještě účetního Vojtěcha Stejskala (1891–1911†),

³⁵⁰ Oznámení o úmrtí se objevilo v Moravské orlici. *Dr. Josef Sobotka †*, MO 28. 4. 1904, r. 44. č. 97, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2ac8b060-0985-11df-afdf-000d606f5dc6> (28. 3. 2020). O několik dní později zde byl uveřejněn i nekrolog. *Za zemřelým Dr. Josefem Sobotkou z Telče*, MO 6. 5. 1906, r. 44, č. 103, s. 8. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:a5dc88a0-0988-11df-a055-000d606f5dc6> (28. 3. 2020).

³⁵¹ Viz příloha č. 5.

³⁵² J. RAMPULA, *Domy*, s. 106.

³⁵³ Viz příloha č. 5.

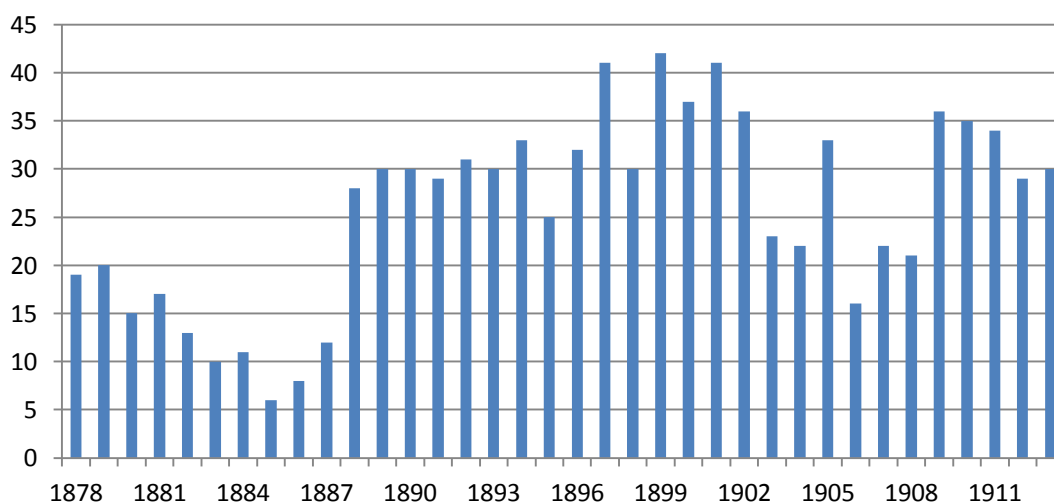
³⁵⁴ Leopold Sobotka nebyl v blízkém příbuzenském vztahu s JUDr. Josefem Sobotkou. Leopold Sobotka se narodil v Telči do rodiny zámečnického mistra Jakuba Sobotky. Zatímco JUDr. Josef Sobotka pocházel z Budče nedaleko Žďáru nad Sázavou a jeho otcem byl sedlák Jan Sobotka. J. RAMPULA, *Domy*, s. 142 a J. MALÍŘ, *Biografický slovník*, s. 633.

jenž podle zápisu v matrice tragicky zemřel na následky nehody,³⁵⁵ a Josefa Bartáka (1912–1914 a v dalších letech).³⁵⁶

6. 1. 1 Členská základna

Pokud jde o celkový počet členů Spořitelního ústavu, podařilo se dohledat pouze údaje z roku 1883, kdy měla záložna 690 podílníků,³⁵⁷ a z roku 1913, z něhož se dochovala Matrika členů Spořitelního ústavu v Telči.³⁵⁸ Z matriky vycházejí následující grafy č. 13–16. V grafu č. 13 jsou zaznamenány roky přístupu všech aktivních členů, kteří vlastnili v průběhu roku 1913 podíl v záložně: celkem se jednalo o 927 osob.³⁵⁹

Graf č. 13: Doba přístupu aktivních členů Spořitelního ústavu z roku 1913³⁶⁰

Z grafu č. 13 vyplývá, že nejméně členů, kteří byli aktivní v roce 1913, přistoupilo roku 1885. Onen rok byl také vrcholem propadu, který započal už v roce 1882. Jistou roli v tomto případě sehrálo očekávání otevření Městské spořitelny v Telči (1886). V letech 1888–1901 lze vysledovat poměrně stabilní přírůstek počtu členů Spořitelního ústavu, který vystřídal pokles mezi léty 1901–1903. Tento náhlý nezájem o podíly v záložně by mohl být vysvětlen hospodářskou krizí, která postihla Rakousko-Uhersko

³⁵⁵ MZA, Římskokatolická církev, FÚ Telč, sign. 7000, s. 158. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/11621/?strana=158> (10. 4. 2020).

³⁵⁶ Viz příloha č. 5.

³⁵⁷ *Spořitelní ústav v Telči*, MO 23. 3. 1884, r. 22, č. 70, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:23aeeda9-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020).

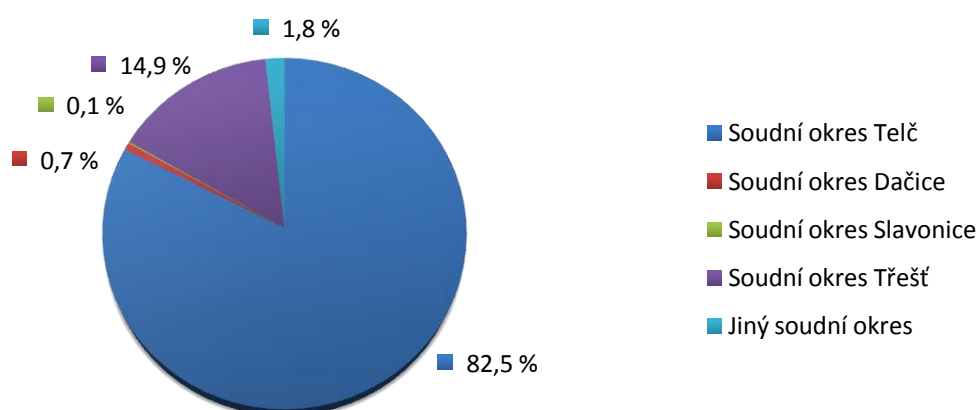
³⁵⁸ Matrika členů byla sestavena v červenci 1913. SOKA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1.

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ Údaje čerpány ze SOKA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1.

a vrcholila právě v tomto období.³⁶¹ Pokles vystřídala stagnace v následujících pěti letech, v nichž jsou zajímavé dva těsně sousedící momenty, a to rok 1905 a 1906. V roce 1905 došlo k nečekanému nárůstu počtu přístupů, vzhledem k vývoji v předchozích a následujících třech letech, a roku 1906 bylo naopak dosaženo nejmenšího počtu přístupů aktivních členů z roku 1913. Nečekaný nárůst v roce 1905 byl zřejmě způsoben tzv. aktualizací ve Vzájemné záložně, která proběhla v letech 1904–1906.³⁶² Někteří vystoupivší členové ze Vzájemné záložny zřejmě bez prodlení vstoupili do Spořitelního ústavu. Menší zájem o členství v roce 1906 by mohl souviset s nečekaným úmrtím zakladatele a dlouholetého ředitele Spořitelního ústavu JUDr. Josefa Sobotky, které mohlo vyvolat nejistotu a celou řadu otázek týkajících se další existence záložny. Složitě období se však záložně podařilo překonat a stagnaci vystřídal mezi léty 1909–1913 opět stabilní přírůstek podobající se tomu před krizí z počátku 20. století.

Graf č. 14: Bydliště aktivních podílníků Spořitelního ústavu z roku 1913 podle soudních okresů³⁶³

Bydliště podílníků Spořitelního ústavu rozdělené podle soudních okresů znázorňuje graf č. 14.³⁶⁴ Podobně jako u Vzájemné záložny většina (82,5 %) členů pocházela z telčského soudního okresu. V soudním okrese Dačice mělo svá bydliště pouze 0,7 % členů a v soudním okrese Slavonice jen 0,1 % podílníků. Z ostatních soudních okresů, které nebyly součástí politického okresu Dačice, byl u členů Spořitelního ústavu početně nejvíce zastoupen soudní okres Třešť, a to 14,9 %. Zde je ale opět nutno dodat,

³⁶¹ J. HÁJEK, *Vývoj*, s. 347.

³⁶² Viz graf č. 2 a 3 na s. 43 a 44.

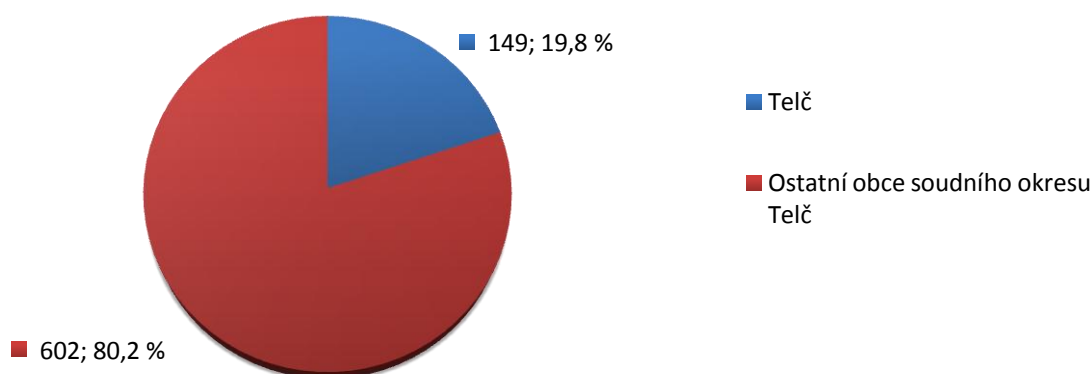
³⁶³ Údaje čerpány ze SOkA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1.

³⁶⁴ Správní příslušnost jednotlivých obcí k soudním okresům byla sestavována na základě stavu, který panoval na konci roku 1913.

že až na několik jednotlivců pocházela většina těchto členů z obcí, které byly v roce 1911 odtrženy od soudního okresu Telč a přiřčeny právě k třešťskému soudnímu okresu. Na ostatní soudní okresy připadlo jen 1,8 % podílníků.

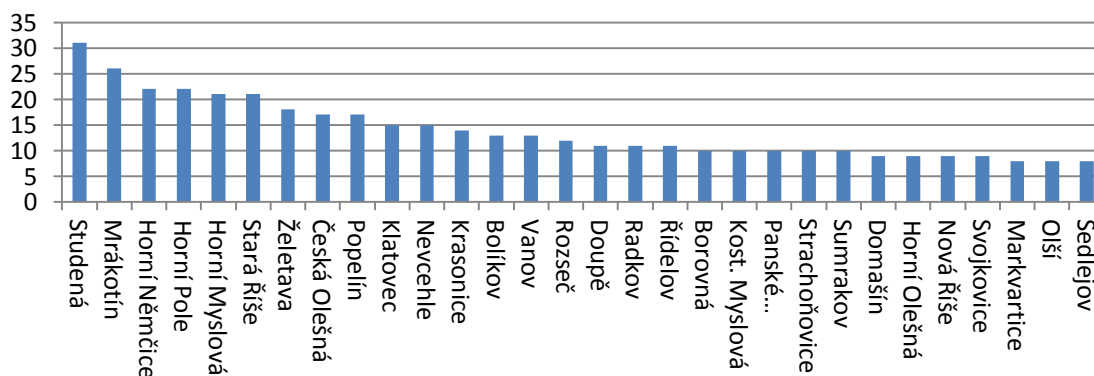
Bydliště podílníků Spořitelního ústavu z roku 1913 v soudním okrese Telč blíže charakterizují grafy č. 15 a 16 níže. Téměř pětina členů z telčského soudního okresu pocházela přímo z Telče (149 osob). Zbylé čtyři pětiny pak bydlely v některé z okolních obcí soudního okresu (602 osob).

Graf č. 15: Bydliště aktivních podílníků Spořitelního ústavu z roku 1913 v soudním okrese Telč³⁶⁵

První místo v početním zastoupení podílníků Spořitelního ústavu z hlediska bydliště zaujímal město Telč. V grafu č. 16 je uvedeno v sestupném pořadí dalších třicet obcí náležejících do telčského soudního okresu, ve kterých bydlelo nejvíce podílníků záložny.

Graf č. 16: Třicet obcí telčského soudního okresu s největším početním zastoupením aktivních podílníků Spořitelního ústavu z roku 1913 po Telči³⁶⁶

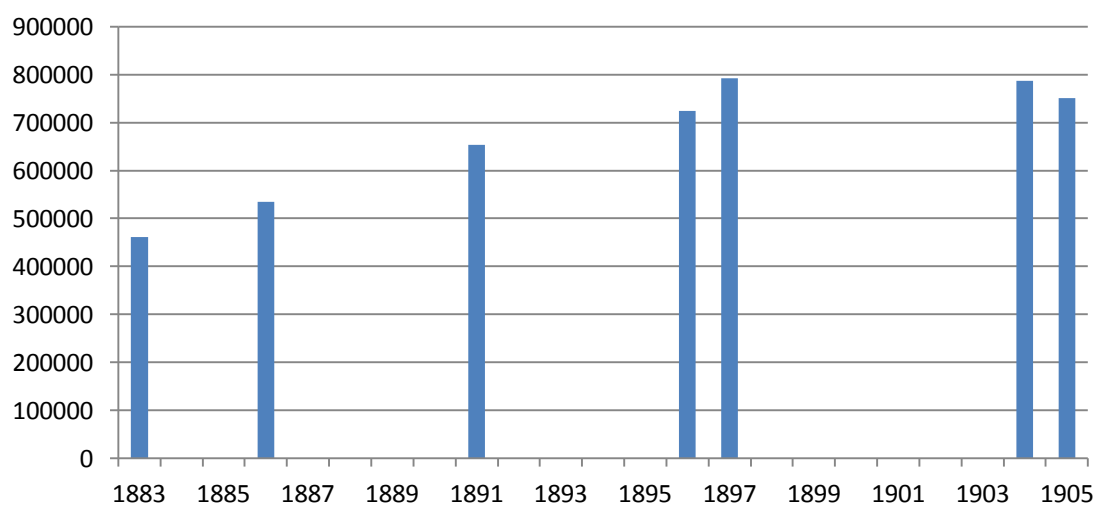
³⁶⁵ Údaje čerpaný ze SOkA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1.

³⁶⁶ Tamtéž.

Socioprofesionální analýza podílníků Spořitelního ústavu není na základě matriky jeho členů uskutečnitelná, protože podílníci nebyli v této knize blíže charakterizováni, ani jejich povolání nebylo uváděno.³⁶⁷ Ze zajímavých osobností, které byly členy Spořitelního ústavu, jmenujme alespoň zemského poslance JUDr. Julia Kofránka³⁶⁸ a profesora reálné školy Jaroslava Janouška.³⁶⁹ Od roku 1906 byl členem záložny Farní úřad v Telči, který vlastnil devět podílů,³⁷⁰ a dále se členem záložny stala obec Doupě s jedním podílem z roku 1912.³⁷¹

6. 1. 2 Finanční aktivity

Graf č. 17: Bilance vkladů ve Spořitelním ústavu 1883–1905 (v korunách)³⁷²

³⁶⁷ Údaje čerpány ze SOkA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1.

³⁶⁸ Tamtéž, (č. zápisu 559).

³⁶⁹ Tamtéž, (č. zápisu 830).

³⁷⁰ Tamtéž, (č. zápisu 4).

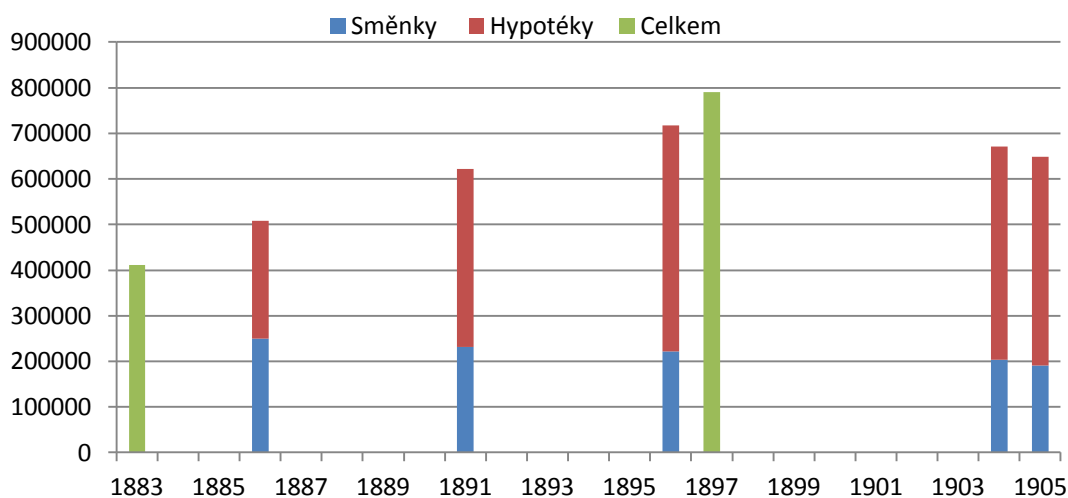
³⁷¹ Tamtéž, (č. zápisu 192).

³⁷² Údaje čerpány z F. ŘIVNÁČ, *Český kompas*, s. 352; Čeněk KLIER – Bohumil ZÁHORSKÝ – Josef HLADÍK. *České spořitelnictví v zemích Koruny české do roku 1906*, Praha 1908, s. 35. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:71047520-0b56-11e7-806d-005056825209> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 23. 3. 1884, r. 22, č. 70, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:23aeda9-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 24. 4. 1887, r. 25, č. 93, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:25632dc9-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 10. 6. 1892, r. 30, č. 132, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:28ed17e4-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 22. 4. 1897, r. 35, č. 91, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2b0d5fe0-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020) a *Spořitelní ústav v Telči*, Národní listy 7. 5. 1898, r. 38, č. 126, s. 10. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:ae4925f0-4d3e-11e7-9277-005056825209> (10. 4. 2020).

O finančních záležitostech Spořitelního ústavu se v jeho fondu nedochovaly žádné archiválie. Jedinou možností zůstalo dohledání statistik, které záložna zveřejňovala v dobových přehledech a periodickém tisku. Podařilo se najít údaje ze sedmi výročních zpráv mezi léty 1883–1905. Bilanci vkladů do záložny znázorňuje graf č. 17 na předchozí straně.

Bilance nesplacených půjček ve Spořitelním ústavu (graf č. 18 níže) i přes torzovitost údajů vykazuje jeden důležitý fakt. Celková suma nesplacených dlouhodobých hypotekárních půjček přesahuje, v pozdějších letech celkem výrazně, výši nesplacených krátkodobých směnečných půjček. Když srovnáme Spořitelní ústav v tomto ohledu se situací ve Vzájemné záložně (graf č. 9 na s. 49) a Městské spořitelně v Telči (graf č. 22. v příloze č. 2), zjistíme, že se Spořitelní ústav nacházel někde mezi těmito dvěma institucemi. Z této skutečnosti vyplývá, že Spořitelní ústav nebyl typickou občanskou záložnou, ale záložnou s výraznými spořitelními rysy.

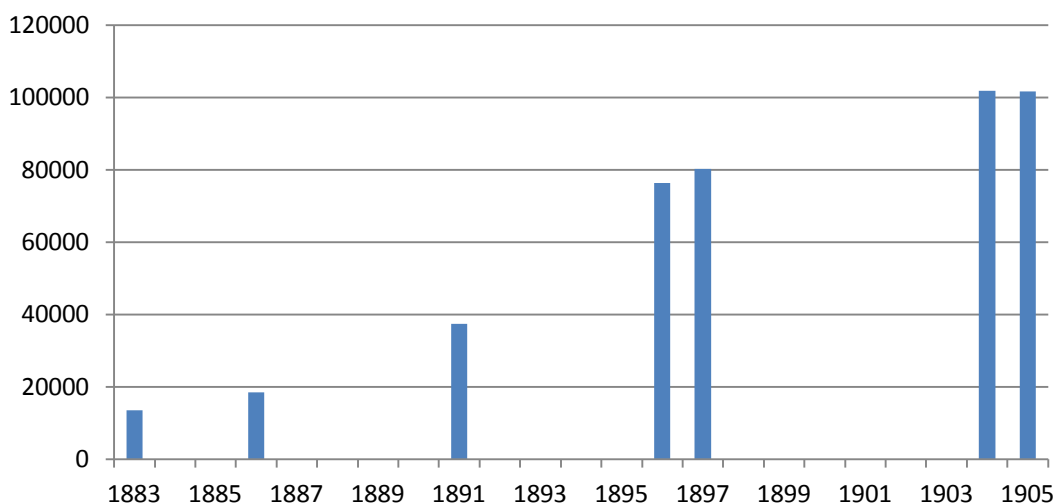
Graf č. 18: Bilance nesplacených půjček ve Spořitelním ústavu 1883–1905 (v korunách)³⁷³

³⁷³ Údaje čerpány z F. ŘIVNÁČ, *Český kompas*, s. 352; Č. KLIER – B. ZÁHORSKÝ – J. HLADÍK, *České spořitelnictví*, s. 35; *Spořitelní ústav v Telči*, MO 23. 3. 1884, r. 22, č. 70, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:23aeeda9-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 24. 4. 1887, r. 25, č. 93, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:25632dc9-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 10. 6. 1892, r. 30, č. 132, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:28ed17e4-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 22. 4. 1897, r. 35, č. 91, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2b0d5fe0-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020) a *Spořitelní ústav v Telči*, *Národní listy* 7. 5. 1898, r. 38, č. 126, s. 10. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:ae4925f0-4d3e-11e7-9277-005056825209> (10. 4. 2020).

Bilanci rezervního fondu Spořitelního ústavu představuje graf č. 19. Z něj lze odvodit, že rezervní fond záložny v průběhu let postupně nárůstal. Je možné, že cílová hodnota fondu byla stanovena na 100 000 K, které by mohl podle grafu Spořitelní ústav dosáhnout už někdy mezi léty 1900–1902.

Graf č. 19: Bilance rezervního fondu Spořitelního ústavu 1883–1905 (v korunách)³⁷⁴

6. 1. 3 Veřejně prospěšné aktivity

Spořitelní ústav svými dary hojně podporoval školství. Jak vyplývá z výročních zpráv Zemské vyšší reálky v Telči, byl tento finanční ústav jejím pravidelným sponzorem. Škole také přispíval na nákup učebních pomůcek a nezapomínal ani na spolek pro podporu chudých studujících.³⁷⁵ Záložna darovala menší obnos

³⁷⁴ Údaje čerpány z F. ŘIVNÁČ, *Český kompas*, s. 352; Č. KLIER – B. ZÁHORSKÝ – J. HLADÍK, *České spořitelnictví*, s. 35; *Spořitelní ústav v Telči*, MO 23. 3. 1884, r. 22, č. 70, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:23aeeda9-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 24. 4. 1887, r. 25, č. 93, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:25632dc9-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 10. 6. 1892, r. 30, č. 132, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:28ed17e4-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020); *Spořitelní ústav v Telči*, MO 22. 4. 1897, r. 35, č. 91, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2b0d5fe0-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (10. 4. 2020) a *Spořitelní ústav v Telči*, *Národní listy* 7. 5. 1898, r. 38, č. 126, s. 10. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:ae4925f0-4d3e-11e7-9277-005056825209> (10. 4. 2020).

³⁷⁵ *Výroční zpráva Zemské vyšší reálky v Telči*, r. 1893–1914. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:25a9e270-4b9d-11e9-918e-5ef3fc9ae867> (15. 4. 2020). Např. r. 1893, č. 1892–1893, s. 74; r. 1903, č. 1902–1903, s. 65; r. 1912, č. 21, s. 143 a další.

i Měšťanské dívčí škole v Telči.³⁷⁶ Spořitelní ústav byl také pravidelným přispěvatelem Matice školské v Brně³⁷⁷ a Ústřední matice školské v Praze.³⁷⁸

Spořitelní ústav, stejně jako Vzájemná záložna, daroval peníze na stavbu Národního divadla v Praze, a to konkrétně 200 K.³⁷⁹ Menším finančním obnosem záložna přispěla také Národnímu divadlu v Brně.³⁸⁰ Svými financemi podporovala i provoz přenosných knihoven v okolí Telče.³⁸¹

Drobnou zajímavostí nepochybně je, že při puristické přestavbě kostela sv. Jakuba v Telči na počátku devadesátých let 19. století věnoval Spořitelní ústav jedno z pěti oken s figurální tematikou osvětlujících presbyterium, na kterém byl a i v současnosti je vyobrazen sv. Josef.³⁸² S ohledem na zakladatele a tehdejšího ředitele Spořitelního ústavu JUDr. Josefa Sobotku byl výběr motivu darovaného okna jistě pochopitelný.

³⁷⁶ *Zpráva za první třiletí školy*, Měšťanská škola pro dívky v Telči 1892, r. 1890–1892, č. 1889–1892, s. 15. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9c5e2ed0-2609-11e9-90cf-5ef3fc9bb22f> (15. 4. 2020).

³⁷⁷ Např. *Matici školské v Brně*, MO 22. 4. 1883, r. 21, č. 94, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2353ae37-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (15. 4. 2020); *Matici školské v Brně*, MO 22. 6. 1889, r. 27, č. 142, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:26380a1b-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (15. 4. 2020); *Pokladně Matice školské v Brně*, MO 17. 6. 1894, r. 32, č. 136, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2a1f078b-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (15. 4. 2020) a další.

³⁷⁸ Např. *Příjmy Ústřední matice školské*, Věstník Ústřední matice školské 1887, r. 3, č. 6, s. 121. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9aad5df1-a300-11e7-8394-5ef3fc9ae867> (15. 4. 2020); *Příjmy Ústřední matice školské*, Věstník Ústřední matice školské 1889, r. 5, č. 11, s. 285. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3712af20-a7b5-11e7-920d-005056827e51> (15. 4. 2020); *Příjmy Ústřední matice školské za rok 1901*, Věstník Ústřední matice školské 1901, r. 17, č. 1–12, s. 11. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:85152660-8eda-11e7-accf-005056827e51> (15. 4. 2020) a další.

³⁷⁹ *Z Telče*, MO 16. 9. 1881, r. 19, č. 210, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2257c23e-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (20. 4. 2020).

³⁸⁰ *Na zdar národního divadla v Brně*, MO 26. 6. 1888, r. 26, č. 149, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:25c5e76b-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (20. 4. 2020).

³⁸¹ *Zábavní a vzdělávací spolek „Omladina“ v Telči*, Jihlavské listy 16. 7. 1898, r. 6, č. 33, s. 5. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:3afc3b9b-d101-11e6-86c8-90b11c419e63> (20. 4. 2020).

³⁸² Jaroslav JANOUŠEK, *Obnova děkanského chrámu sv. Jakuba Vel. v Telči*, Časopis Matice moravské, r. 17, č. 1, 1893, s. 62. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:ef2ec630-9f20-11e8-99aa-005056827e51> (15. 4. 2020).

7. Závěr

Diplomová práce se věnovala třem občanským záložnám se sídlem v Telči (Vzájemné záložně, Úvěrní jednotě pro hospodářství, obchod a průmysl a Spořitelnímu ústavu), které vznikly ve druhé polovině 19. století a mapovala jejich osudy až do počátku 20. století. Kladla si za cíl představit historický vývoj telčských záložen a zároveň u nich rozkrýt personální složení ředitelství i výborů, dále jejich vývoj doplnit o charakteristiku členských základen i finančních a veřejně prospěšných aktivit, jimiž tyto ústavy ve sledovaném období významně zasahovaly nejen do různých stránek života v Telči a jejím bližším okolí, ale i v rámci celého regionu jihozápadní Moravy a obecněji českých zemí.

V práci byl nejprve nastíněn vývoj občanských záložen v českých zemích, byly zde ve stručnosti rozebrány nejdůležitější právní normy, které ovlivňovaly zakládání a správu občanských záložen. Následovala charakteristika města Telče z hlediska správního začlenění, složení obyvatelstva, situace ve školství, kultuře a hospodářství, protože všechny tyto skutečnosti měly významný vliv nejen na vznik, činnost a případnou prosperitu a úspěšnost, ale i na složení členské základny a v neposlední řadě i na veřejné aktivity zkoumaných finančních ústavů. Ukázalo se zde i propojení záložen s různými zájmovými skupinami ve městě a také vliv těchto skupin na hospodářskou a finanční situaci v Telči a jejím okolí.

V souvislosti s vytčeným studijním záměrem se stěžejní kapitoly předkládané práce přednostně zaměřují a postupně se podle možností co nejpodrobněji zabývají telčskými občanskými záložnami. Diplomová práce se bohužel potýkala v některých oblastech s nedostatkem dochovaných pramenů a s jejich torzovitostí, a to zejména ve fondech pocházejících z činnosti Úvěrní jednoty a Spořitelního ústavu, což muselo být řešeno využitím jiných informačních zdrojů.

Vzájemná záložna vznikla v Telči z iniciativy loterního spolku roku 1867 s odstupem šesti let od otevření první moravské záložny v Přerově a na samém počátku velké zakladatelské vlny na Moravě. Jednalo se o ryze český peněžní ústav, který navíc jako druhý v pořadí ze všech moravských záložen přešel už v roce 1873 na nový zákon o společenstvech. Z tohoto lze usoudit, že se jednalo o poměrně pokrokový a novým ekonomickým trendům otevřený finanční ústav. Vzájemná záložna se tak stala společenstvím s ručením omezeným.

Úvěrní jednota pro hospodářství, obchod a průmysl byla otevřena roku 1872 jako reakce německy smýšlejících telčských občanů na úspěchy české Vzájemné záložny. Po celou zkoumanou dobu musela Úvěrní jednota čelit silnému tlaku ze strany české většiny žijící ve městě. Na rozdíl od Vzájemné záložny byl její přechod na nový zákon značně opožděný a uskutečnil se až v roce 1887, kdy se Úvěrní jednota taktéž stala společenstvím s ručením omezeným. Její vznik a situace, v nichž se ocitala, jsou velmi dobrým příkladem česko-německého soupeření na Moravě, který názorně ukazuje, jak se národnostní otázka mohla odrážet i ve zdánlivě od dobového „kulturkampfu“ velmi vzdálených a čistě praktických záležitostech.

Již jako třetí v pořadí byl na konci roku 1877 založen Spořitelní ústav. Jeho vznik souvisel s několikaletým neúspěšným snažením telčské obce o zřízení městské spořitelny. Tehdejší starosta města JUDr. Josef Sobotka řešil nastalou situaci (i přes odpor Vzájemné záložny) otevřením další národnostně české občanské záložny. Spořitelní ústav se tak nestal typickou občanskou záložnou, ale záložnou s výraznými spořitelními rysy, čemuž odpovídaly i jeho finanční aktivity. Zdá se tedy, že svou orientací zaplnil pomyslnou mezeru na finančním trhu v Telči a okolí. Nejednalo se však o městem spravovaný ústav, a proto nenesla obec Telč odpovědnost ani za jeho hospodaření, ani za případné ztráty. Oproti dvěma předchozím telčským záložnám bylo jeho ručení neomezené.

Společné pro všechny tři telčské záložny bylo to, že měly zvláště v době svého založení silnou personální vazbu na samosprávu města, což jim napomohlo k rychlejšímu společenskému zakotvení a následnému zdárnému rozvoji. Mezi společné znaky patřilo i to, že všechny zkoumané záložny sídlily po celý vymezený čas v domech na dnešním náměstí Zachariáše z Hradce, což byla v tehdejších telčských poměrech tzv. „dobrá adresa“, přičemž Vzájemná záložna a Spořitelní ústav byly situovány ve vlastních nemovitostech, které si postupně zakoupily, zatímco Úvěrní jednota zůstávala v pronajatých prostorách. Telčské občanské záložny se také musely vyrovnat se vznikem Městské spořitelny v Telči v roce 1886.

Nápad zřídit městskou spořitelnu vzešel ze středu Vzájemné záložny, konkrétně od Josefa Vystrčila st., který tehdy v záložně zastával pozici předsedy výboru. Následně se stal prvním předsedou ředitelství nově založené městské spořitelny, přičemž obě funkce vykonával nepřetržitě až do své smrti. Vzhledem k tomu, že se Vzájemná záložna specializovala na poskytování krátkodobého úvěru, zatímco městská spořitelna nabízela především úvěr dlouhodobý, nedocházelo ve finanční oblasti k většímu

konkurenčnímu boji. Rozdílná situace panovala u Spořitelního ústavu, který se stejně jako městská spořitelna soustředil převážně na úvěr dlouhodobý. I s odstupem let byl Spořitelní ústav obviňován z toho, že v počátcích městské spořitelny bránil jejímu rychlejšímu rozvoji. I přes absenci konkrétních důkazů lze předpokládat, že německá Úvěrní jednota vznik dalšího českého peněžního ústavu ve městě neschvalovala ani nepodporovala.

V ředitelstvích a výborech telčských občanských záložen zasedali budoucí poslanci moravského zemského sněmu František Kianek, JUDr. Julius Kofránek a JUDr. Josef Sobotka, také všichni větší průmyslníci ve městě tj. příslušníci rodiny Lannerů a Vystrčilů, dále Matěj Tomášek a Matěj Stocker, které významně doplňovala inteligence z řad učitelů místních škol, lékařů, advokátů a úředníků. Nezanedbatelná byla i účast menších živnostníků a rolníků.

O nejpočetnější členskou základnu se mohla, alespoň podle známých údajů, až do prvního desetiletí 20. století opřít Vzájemná záložna, v této době ji totiž dostihl v počtu svých členů Spořitelní ústav. Německá Úvěrní jednota měla naopak členskou základnu nejužší, protože v národnostně českém telčském soudním okrese nedokázala v tomto ohledu konkurovat českým záložnám. Bližší analýza aktivních členů telčských záložen byla provedena k roku 1913 u Vzájemné záložny a Spořitelního ústavu, kde je k dispozici podílová kniha, či matrika členů. Drtivá většina podílníků pocházela ze soudního okresu Telč (u Vzájemné záložny 86,9 % a Spořitelního ústavu 82,5 %). V samotné Telči pak většího procentuálního zastoupení svých členů dosáhla oproti Spořitelnímu ústavu (19,8 %) Vzájemná záložna (25,3 %). Socioprofesionální analýza členských základen bohužel nebyla na podkladě pramenů z fondů zmíněných peněžních institucí uskutečnitelná.

Záložny v Telči zajišťovaly rychlejší cirkulaci volných peněz mezi obyvateli a tím napomáhaly k jejich výhodnějšímu zhodnocení. Zároveň tento kapitál sloužil k rozvoji lokálního průmyslu, obchodu a zemědělství. Vzájemná záložna spravovala vklady až do výše 1 404 000 K. Spořitelní ústav, dle známých údajů, hospodařil maximálně se 792 000 K. U Úvěrní jednoty se podařilo dohledat pouze hodnotu vkladů z konce roku 1904, kdy byla záložně svěřena částka dosahující 400 000 K.

Vzhledem k charakteru studovaného materiálu byla významně využita matematicko-statistická metoda jeho zpracování. Součástí práce jsou proto četné grafy, které umožňují přehlednější sumarizaci a interpretaci získaných dat.

Národnostní otázka nepochybně skrytě „žila“ i v další sféře, kterou byly veřejně prospěšné aktivity zkoumaných úvěrních ústavů. Telčské záložny podporovaly svými dary především místní školství, ale také spolky a vůbec celkový rozvoj města a jeho infrastruktury. Těmito aktivitami si vylepšovaly svůj obraz i sociální status, protože čím více obecně prospěšných a charitativních akcí a projektů podporovaly, tím většího kreditu dosahovaly u místních obyvatel.

Nejvíce aktivní byla v tomto směru Vzájemná záložna, která do konce roku 1914 darovala na nejrůznější veřejně prospěšné účely bezmála 95 000 K. Peníze pravidelně poskytovala Spolku pro podporu chudých studujících Zemské vyšší reálky v Telči, městskému muzeu, muzejnímu spolku a dalším. Vzájemná záložna se také stala jedním ze zakládajících členů Národní jednoty pro jihozápadní Moravu v roce 1886. Městu pomohla financovat např. přestavbu bývalých jezuitských kolejí, do nichž byly posléze nastěhovány obecné školy i měšťanská dívčí škola, přístavbu Zemské vyšší reálky v Telči, případně dláždění telčského náměstí a chodníků (v podloubí měšťanských domů, k Matce Boží a vlakovému nádraží). Spořitelní ústav vyvíjel obdobnou činnost, ale s ohledem na jeho menší finanční možnosti byly darované částky ve srovnání se Vzájemnou záložnou skrovnější. Úvěrní jednota přispívala zejména místnímu školství, ačkoliv ji na dobročinnost nezbývalo mnoho prostředků, protože veškerý čistý zisk přerozdělovala mezi své podílníky a rezervní fond.

Téma občanských záložen v Telči není zcela vyčerpáno. Jelikož tyto finanční ústavy svoji činnost rokem 1914 neukončily, nabízí se prostor k pokračování a zkoumání jejich dalšího vývoje. Pozornost by si ovšem zasloužily i ostatní finanční instituce v Telči. Spořitelny města Telč se práce dotkla pouze okrajově. Její archivní fond by však mohl poskytnout solidní základ pro případné studium, taktéž Kontribučenská záložna Telč–Studená by se potenciálně mohla stát tématem dalšího bádání.

Seznam pramenů a literatury

1. Prameny

1. 1 Nevydané

Moravský zemský archiv v Brně

Sbírka matrik Jihomoravského kraje

Římskokatolická církev, FÚ Nová Říše, Matrika zemřelých 1850–1900, sign. 6721, Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/7705/> (25. 3. 2020).

Římskokatolická církev, FÚ Telč, Matrika oddaných 1813–1874, sign. 6990, Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/7838/> (25. 3. 2020).

Římskokatolická církev, FÚ Telč, Matrika oddaných 1837–1885, sign. 6991, Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/7839/> (25. 3. 2020).

Římskokatolická církev, FÚ Telč, Matrika oddaných 1875–1910, sign. 6992, Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/312/> (25. 3. 2020).

Římskokatolická církev, FÚ Telč, Matrika zemřelých 1811–1876, sign. 6997, Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/7842/> (25. 3. 2020).

Římskokatolická církev, FÚ Telč, Matrika zemřelých 1831–1878, sign. 6998, Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/7843/> (25. 3. 2020).

Římskokatolická církev, FÚ Telč, Matrika zemřelých 1862–1894, sign. 6999, Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/8531/> (25. 3. 2020).

Římskokatolická církev, FÚ Telč, Matrika zemřelých 1895–1943, sign. 7000, Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/11621/> (25. 3. 2020).

Státní okresní archiv Jihlava

Archiv města Telč

inv. č. 152, Protokol jednací radní 1850–1884.

inv. č. 157, Protokol o schůzích obecního výboru 1884–1912.

inv. č. 158, Protokol o schůzích obecního zastupitelstva 1912–1923.

kart. 139, inv. č. 630, Obecní záležitosti, volby, domovská příslušnost 1883.

(neuspořádáno) Kronika z let 1923–1945.

Hospodářská záložna Telč

inv. č. 2, Protokoly valných hromad 1874–1904.

inv. č. 3, Protokoly valných hromad 1905–1932.

inv. č. 8, Kniha podílů 1873–1947.

- inv. č. 11, Pamětní kniha 1867–1942.
inv. č. 12, Bilanční kniha 1892–1909.
inv. č. 13, Bilanční kniha 1910–1938.
inv. č. 18, Výroční zprávy 1876–1891.
inv. č. 19, Výroční zprávy 1906–1947.

Městská spořitelna Telč s.r.o.

- inv. č. 1, Spisy o založení spořitelny 1886–1914.
inv. č. 1a, Protokoly výboru 1886–1890.
inv. č. 2, Protokoly výboru 1890–1936.
inv. č. 4, Protokoly ředitelstva 1890–1895.
inv. č. 5, Protokoly ředitelstva 1895–1905.
inv. č. 6, Protokoly ředitelstva 1905–1910.
inv. č. 7, Protokoly ředitelstva 1910–1915.
inv. č. 11, Kniha bilanční 1907–1933.
inv. č. 19, Účetní závěrky 1886–1912.
inv. č. 20, Účetní závěrky 1907–1912.
inv. č. 23, Účetní závěrky 1907–1945.
inv. č. 25, Stanovy a jednací řád 1897–1948.

Spořitelní ústav Telč

- inv. č. 1, Matrika členů 1913–1941.

Úvěrní jednota pro hospodářství, obchod a průmysl Telč, s. r. o.

- inv. č. 1, Protokoly valných hromad 1889–1939.

1. 2 Vydané

BRÁF, Albín, *H. Schulze-Delitzsch a záložny české*, Praha 1884.
Dostupné z: <https://kramerus.vse.cz/search/handle/uuid:68ab00b0-b262-11de-a92a-0013d398622b> (5. 5. 2020).

KAMPELÍK, František Cyril, *Spořitelny po farských kollaturách orbě, řemeslu ze svízely pomohou*, Hradec Králové 1861. Dostupné z: <https://www.bibliothecaeconomica.cz/library/record/detail/609> (20. 3. 2020).

KLIER, Čeněk – ZÁHORSKÝ, Bohumil – HLADÍK, Josef, *České spořitelnictví v zemích Koruny české do roku 1906*, Praha 1908.

Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:6d9f9f40-0b56-11e7-806d-005056825209> (10. 4. 2020).

ŘIVNÁČ, František, *Český kompas 1906: informační kniha o peněžních ústavech, pojišťovnách, dopravních a průmyslových podnicích, družstvech živnostenských a zemědělských v zemích českých*, Praha 1906.
Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:dc4d1d00-3c33-11e8-b001-5ef3fc9bb22f> (10. 4. 2020).

SCHREYER, Josef, *Dějiny svépomocných záložen českých*, Praha 1891, Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=20750> (1. 2. 2020).

Periodika

Brünner Zeitung 1873, 1877, 1881, 1887, 1889, 1890, 1891, 1893, 1897, 1906, 1910, 1912

Hospodářské noviny 1856

Jihlavské listy 1898

Lidové noviny 1894, 1895

Moravská orlice 1864, 1865, 1866, 1867, 1868, 1869, 1871, 1872, 1873, 1880, 1881, 1884, 1885, 1887, 1888, 1889, 1892, 1894, 1897, 1899, 1903, 1906

Národní listy 1898

Posel z Prahy 1857, 1858, 1872

Věstník Ústřední matice školské v Praze 1887, 1889, 1901

Výroční zpráva Zemské vyšší reálky v Telči 1893–1914

Zpráva za první tříletí školy Měšťanské pro dívky v Telči 1892

Právní normy

Císařský patent ze dne 26. listopadu 1852 (tzv. starý spolkový zákon). Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=21&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (5. 5. 2020).

Zákon o revizi výdělkových a hospodářských společenstev a jiných spolků. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=585&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (10. 5. 2020).

Zákon o společenstvech pro napomáhání živností a hospodářství ze dne 9. dubna 1873. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/24044530> (5. 5. 2020).

Statistické prameny

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960 XII*, Ostrava 1990.

RŮŽKOVÁ, Jiřina – ŠKRABAL, Josef, *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 I*, Praha 2006.

2. Literatura

100 let dobrovolného požárního sboru v Telči 1873–1973, Telč 1973.

150 let Gymnázia Otokara Březiny v Telči 1852–2002, České Budějovice 2002.

BEDNAŘÍK, Petr – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, Praha 2011.

BENEŠOVÁ, Helena – HAJNOVÁ, Marie, *100 let tělovýchovy v Telči 1890–1990*, Telč 1990.

BLÁHA, Jiří – DRDÁCKÝ, Miloš – HRDLIČKA, Josef – ŠIMŮNEK, Robert – ZADRAŽIL, Oldřich, *Telč. Historický atlas měst České republiky*, Praha 2001.

BOROVSKÝ, Tomáš – CHOCHOLÁČ, Bronislav – PUMPR, Pavel (edd.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007.

CILA, Richard – SMUTNÝ, Bohumír, *100 let místní dráhy Kostelec – Třešť – Telč 1898–1998*, Brno 1998.

DVOŘÁK, Tomáš, *Družstevní právo*, Praha 2006.

FROMEK, František, *Lidová malírna v Telči*, Jihlava 1912.

GERŠLOVÁ, Jana – SEKANINA, Milan, *Lexikon našich hospodářských dějin 19. a 20. století v politických a společenských souvislostech*, Praha 2003.

HAHN, Henry, *Historie poštovníctví v Telči a okolí*, České Budějovice 2003.

HAVLÍK, Vladimír, *Volby do zastupitelstva města Telč (1848–1914)*, bakalářská práce FF JU, České Budějovice 2017.

HÁJEK, Jan, *F. C. Kampelík – zakladatel drobného zemědělského peněžnictví? (Druhý život polozapomenutého obrozence)*, in: Blanka Rašticová (ed.), *Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Sborník z mezinárodní konference (Studie Slováckého muzea 11)*, Uherské Hradiště 2006, s. 67–73.

HÁJEK, Jan, *Počátky a rozmach českého záloženského hnutí ve třetí čtvrtině 19. století*, *Hospodářské dějiny – Economic History* 12, 1984, s. 265– 320.

HÁJEK, Jan, *Úvěrová soustava českých zemí do roku 1914*, in: HÁJEK, Jan – LACINA, Vratislav (edd.), *Od úvěrních družstev k bankovním koncernům*, Praha 1999, s. 11–70.

HÁJEK, Jan, *Vývoj peněžní a úvěrové soustavy*, in: JAKUBEC, Ivan – JINDRA, Zdeněk (edd.), *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*, Praha 2006, s. 317–361.

HÁJEK, Jan, *Záložny a spořitelny – pilíře českého peněžnictví*, in: HÁJEK, Jan – LACINA, Vratislav (edd.), *Od úvěrních družstev k bankovním koncernům*, Praha 1999, s. 121–158.

HÁJEK, Jan – PÍŠA, Rudolf, *180 let českého spořitelnictví. Česká spořitelna 1825–2005*, Praha 2005.

Heslo *Spořitelny*, in: *Ottův slovník naučný*, XXIII, Praha 1905, s. 904–905. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:12dc46f0-13c1-11e5-a599-5ef3fc9bb22f> (5. 5. 2020).

Heslo *Šimáček František*, in: *Ottův slovník naučný*, XIV, Praha 1906, s. 614–615. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:7dc6b490-1084-11e5-ae7e-001018b5eb5c> (5. 6. 2020).

Heslo *Záložny*, in: *Ottův slovník naučný*, XXVII, Praha 1908, s. 408–412. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:10f256a0-0ef2-11e5-b269-5ef3fc9bb22f> (5. 5. 2020).

HLAVAČKA, Milan a kol., *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době I*, Praha 2016.

HRDLIČKA, Josef – HRDLIČKOVÁ, Markéta – MELMUKOVÁ, Eva – BLÁHA, Jiří, *Telč 900 let (1099–1999)*, Telč 1999.

JANÁK, Jan, *Dějiny Moravy 3/1. Hospodářský rozmach Moravy 1740–1918*, Brno 1999.

JANÁK, Jan, *Dělníci, mistři a úředníci továrny na jemná sukna v Telči 1807–1861*, in: *Vlastivědný sborník Vysočiny: oddíl věd společenských IX*, Jihlava 1995, s. 133–150.

JANÁK, Jan, *Moravské záložny od vydání družstevního zákona v roce 1873 do roku 1880*, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, C 35, 1988, s. 71–85.

JANÁK, Jan, *Počátky moravských záložen a úvěrování průmyslu do roku 1873*, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, C 34, 1987, s. 71–81.

JANOUSEK, Jaroslav, *Obnova děkanského chrámu sv. Jakuba Vel. v Telči*, *Časopis Matice moravské*, r. 17, č. 1, 1893, s. 55–63. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:eec3a850-9f20-11e8-99aa-005056827e51> (15. 4. 2020).

KUBÍČEK, Jaromír, *Noviny a časopisy na Moravě a ve Slezsku do roku 1918*, Brno 2001.

MAIER, Karel, *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850–1938*, Praha 2005.

MALÍŘ, Jiří, *Role periodického tisku při přechodu od honoračních stran ke stranám masovým na příkladu Moravy*, *Acta Universitatis Carolinae – Studia Territoria*, r. 13, č. 1–2, 2013, s. 81–108.

MALÍŘ, Jiří a kol., *Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918*, Brno 2012.

MELMUKOVÁ, Eva, *Historická úloha Telče v procesu národního obrození*, in: *Vlastivědný sborník Vysočiny: oddíl věd společenských VI*, Jihlava 1988, s. 41–56.

MLEZIVA, Štěpán, *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*, Praha 2010.

NEKUDA, Vladimír a kol., *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005.

Občanská beseda v Telči 1872–1897, Kutná Hora 1897.

PLECHÁČEK, Ivo, *K dějinám spořitelnictví v Československu*, Praha 1983.

RAMPULA, Josef, *Domy v Telči*, Telč 1999.

SEJBAL, Jiří, *Základy peněžního vývoje*, Brno 1997.

SMUTNÝ, Bohumír, *Kdo byl kdo na jihozápadní Moravě. Dačicko, Jemnicko, Slavonicko, Telčsko*, Dačice 2000.

TIRAY, Jan, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913.

VENCOVSKÝ, František a kol., *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, Praha 1999.

WENZL, František, *Dějiny záložen a ostatního družstevního podnikání na Moravě do roku 1885*, Praha 1937. Dostupné z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:73355a80-7274-11e9-8ed5-5ef3fc9ae867> (20. 3. 2020).

ZADRAŽIL, Oldřich, *Město Telč a státní správa*, in: Jubilejní pátá zpráva Muzejního spolku v Telči, Telč 1997, s. 21–27.

3. Internetové zdroje

fotohistorie.cz, *Telč–náměstí*, Dostupné z: <http://www.fotohistorie.cz/FullFoto.aspx?photoID=14388> (28. 3. 2020).

Geni.com, *Abraham Eduard Stein*, Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Abraham-Stein/6000000002096980146> (3. 5. 2020).

Geni.com, *Eduard Lanner*, Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Eduard-Lanner/6000000066165242833> (3. 5. 2020).

Geni.com, *Ludwig Lanner*, Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Ludwig-Lanner/6000000009421682685> (3. 5. 2020).

Geni.com, *Sigmund Stein*, Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Sigmund-Stein/6000000012710961637> (3. 5. 2020).

Hasiči Telč, *Vzpomínka na minulost*, Dostupné z: <https://hasicitelc.webnode.cz/> (1. 5. 2020).

Seznam zkratek

AM – Archiv města

BZ – Brünnner Zeitung

č. – číslo

FF JU – Filozofická fakulta Jihočeské univerzity

FÚ – farní úřad

inv. č. – inventární číslo

K – Rakousko-Uherská koruna

kart. – karton

ml. – mladší

MO – Moravská orlice

MZA – Moravský zemský archiv

r. – ročník

s. – strana

SOkA – Státní okresní archiv

sign. – signatura

srov. – srovnej

st. – starší

tj. – to jest

ÚJHOPT – Úvěrní jednota pro hospodářství, obchod a průmysl Telč, s. r. o.

Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tabulka č. 1: Počet obyvatel politického okresu Dačice a jeho soudních okresů

Tabulka č. 2: Počet obyvatel města Telče

Tabulka č. 3: Národnostní složení politického okresu Dačice a jeho soudních okresů

Tabulka č. 4: Národnostní složení obyvatel města Telče

Tabulka č. 5: Náboženské vyznání obyvatel politického okresu Dačice a jeho soudních okresů

Tabulka č. 6: Deset největších záložen v Čechách a jejich kapitálový růst 1863–1888

Grafy

Graf č. 1: Početní růst českých záložen v Čechách a na Moravě 1858–1873

Graf č. 2: Vývoj počtu členů Vzájemné záložny 1882–1914

Graf č. 3: Doba přístupu aktivních členů Vzájemné záložny k roku 1913

Graf č. 4: Bydliště aktivních podílníků Vzájemné záložny z roku 1913 podle soudních okresů

Graf č. 5: Bydliště aktivních podílníků Vzájemné záložny z roku 1913 v soudním okrese Telč

Graf č. 6: Třicet obcí telčského soudního okresu s největším početním zastoupením aktivních podílníků Vzájemné záložny z roku 1913 po Telči

Graf č. 7: Bilance vkladů ve Vzájemné záložně 1875–1914 (v korunách)

Graf č. 8: Bilance ročních půjček ve Vzájemné záložně 1876–1914 (v korunách)

Graf č. 9: Bilance nesplacených půjček ve Vzájemné záložny 1875–1914 (v korunách)

Graf č. 10: Bilance rezervního fondu Vzájemné záložny 1875–1914 (v korunách)

Graf č. 11: Výše peněžitých darů Vzájemné záložny (v korunách)

Graf č. 12: Vývoj počtu členů Úvěrní jednoty 1894–1914

Graf č. 13: Doba přístupu aktivních členů Spořitelního ústavu z roku 1913

Graf č. 14: Bydliště aktivních podílníků Spořitelního ústavu z roku 1913 podle soudních okresů

Graf č. 15: Bydliště aktivních podílníků Spořitelního ústavu z roku 1913 v soudním okrese Telč

Graf č. 16: Třicet obcí telčského soudního okresu s největším početním zastoupením aktivních podílníků Spořitelního ústavu z roku 1913 po Telči

Graf č. 17: Bilance vkladů ve Spořitelním ústavu 1883–1905 (v korunách)

Graf č. 18: Bilance nesplacených půjček ve Spořitelním ústavu 1883–1905 (v korunách)

Graf č. 19: Bilance rezervního fondu Spořitelního ústavu 1883–1905 (v korunách)

Graf č. 20: Vývoj počtu vkladatelů Spořitelny města Telč 1886–1914 (v korunách)

Graf č. 21: Bilance vkladů do Spořitelny města Telče 1886–1914 (v korunách)

Graf č. 22: Bilance nesplacených půjček v Městské spořitelně v Telči 1886–1914 (v korunách)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Největší české záložny

Tabulka č. 6: Deset největších záložen v Čechách a jejich kapitálový růst 1863–1888

Příloha č. 2: Grafy týkající se Městské spořitelny v Telči

Graf č. 20: Vývoj počtu vkladatelů Spořitelny města Telč 1886–1914 (v korunách)

Graf č. 21: Bilance vkladů do Spořitelny města Telče 1886–1914 (v korunách)

Graf č. 22: Bilance nesplacených půjček v Městské spořitelně v Telči 1886–1914 (v korunách)

Příloha č. 3: Personální obsazení Vzájemné záložny

Příloha č. 4: Personální obsazení Úvěrní jednoty pro hospodářství obchod a průmysl

Příloha č. 5: Personální obsazení Spořitelního ústavu

Příloha č. 6: Personální obsazení Spořitelny města Telč

Příloha č. 7: Obrazová příloha

Fotografie č. 1: Dům č. 40 na náměstí v Telči

Fotografie č. 2: Pohlednice z roku 1905

Fotografie č. 3: Dům č. 40 na náměstí v Telči

Fotografie č. 4: Dům č. 7 na náměstí v Telči (hotel U Černého orla)

Fotografie č. 5: Dům č. 65 na náměstí v Telči

Fotografie č. 6: Dům č. 122 na náměstí v Telči

Fotografie č. 7: Dům č. 62 na náměstí v Telči

Fotografie č. 8: Ukázka protokolu z valné hromady Vzájemné záložny

Fotografie č. 9: Ukázka z knihy podílů Vzájemné záložny

Fotografie č. 10: Ukázka z pamětní knihy Vzájemné záložny

Fotografie č. 11: Ukázka protokolu z valné hromady Úvěrní jednoty

Fotografie č. 12: Ukázka z matriky členů Spořitelního ústavu

Příloha č. 1: Největší záložny v Čechách

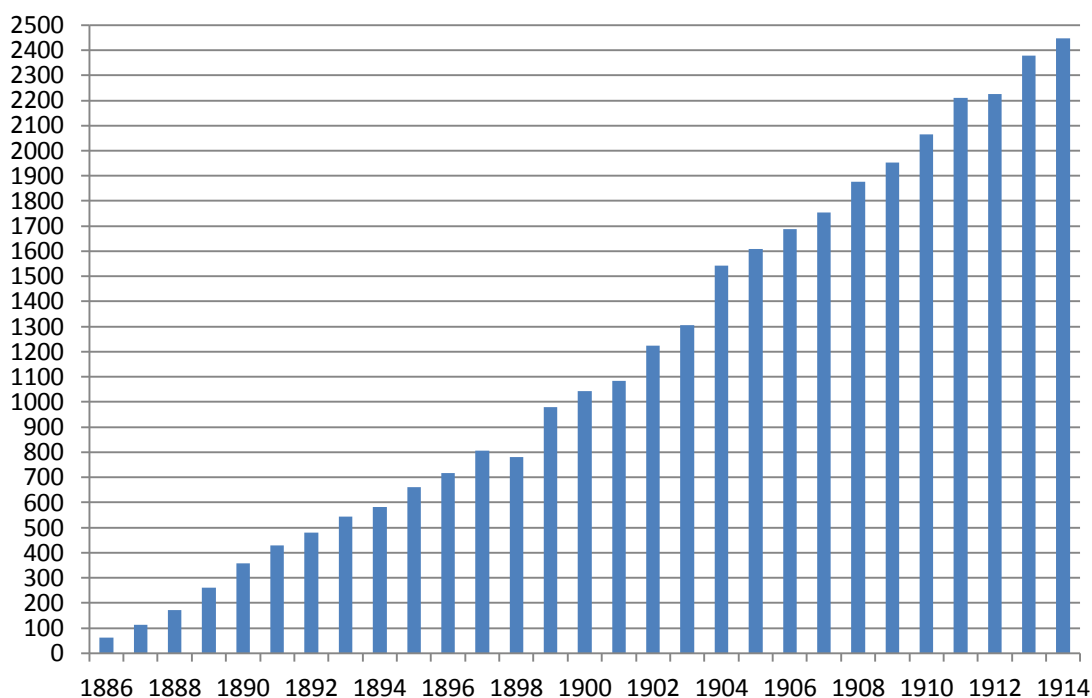
Tabulka č. 6: Deset největších záložen v Čechách a jejich kapitálový růst 1863–1888 (v korunách)³⁸³

1863	1865	1868	1870	1873	1878	1888
Roudnice 188 970	Turnov asi 500 000	Roudnice 1 633 082	Roudnice 2 234 000	Karlín 6 624 000	Karlín 5 714 000	Svatováclavská 8 768 000
Rokycany 117 686	Roudnice asi 400 000	Chrudim 1 012 066	Chrudim 2 114 000	Turnov 4 278 000	1. občanská Praha 5 072 000	Karlín 7 678 000
Vlašim 114 702	Písek 273 486	Turnov 986 694	Karlín 1 846 000	Roudnice 3 940 000	Roudnice 4 730 000	1. občanská Praha 7 606 000
Nymburk 95 004	Karlín 200 102	Karlín 860 572	Turnov 1 770 000	Chrudim 3 892 000	Svatováclavská 4 574 000	Chrudim 6 860 000
Vodňany 81 776	Počátky 182 912	Písek 696 084	Čáslav 1 242 000	Čáslav 2 736 000	Chrudim 4 332 000	Vysoké Mýto 6 804 000
Milevsko 55 538	Smíchov 137 348	Plzeň 598 968	Kolín 966 000	Slaný 2 556 000	Slaný 3 680 000	Slaný 6 190 000
Bechyně 48 830	Vlašim 130 000	Čáslav 593 246	České Budějovice 958 000	Smíchov 2 470 000	Vysoké Mýto 3 264 000	Roudnice 6 124 000
Čáslav 48 294	Nymburk 126 332	Kolín 533 558	Plzeň 954 000	1. občanská Praha 2 380 000	Čáslav 2 614 000	Nymburk 3 502 000
Smíchov 46 928	Čáslav 124 418	Smíchov 503 186	Slaný 894 000	Mělník 2 204 000	Český Brod 2 158 000	Čáslav 3 486 000
Tábor 40 808	Kolín 121 862	České Budějovice 475 940	Smíchov 888 000	Vysoké Mýto 2 114 000	Kouřim 2 040 000	Kouřim 3 466 000

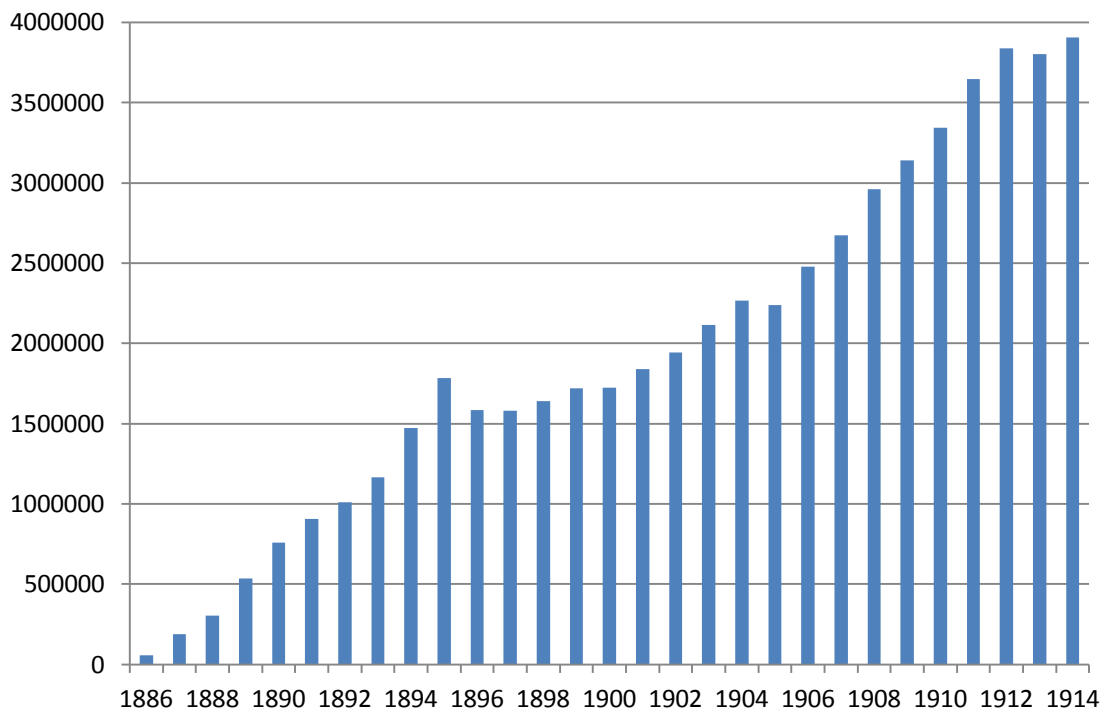
³⁸³ Převzato z J. HÁJEK, *Záložny*, s. 133 a 136.

Příloha č. 2: Grafy týkající se Městské spořitelny v Telči

Graf č. 20: Vývoj počtu vkladatelů Spořitelny města Telče 1886–1914 (v korunách)³⁸⁴

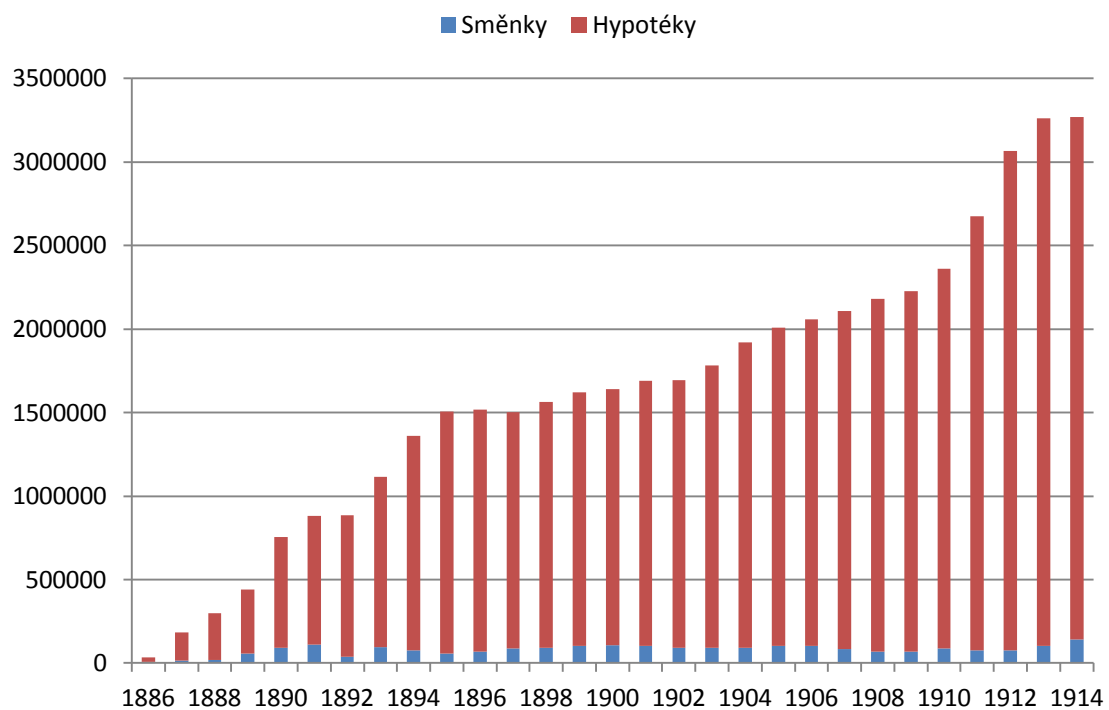
Graf č. 21: Bilance vkladů do Spořitelny města Telče 1886–1914 (v korunách)³⁸⁵

³⁸⁴ Údaje čerpány ze SOKA Jihlava, Spořitelna města Telč s. r. o., inv. č. 11, 19, 20 a 23.

³⁸⁵ Tamtéž.

Graf č. 22: Bilance nesplacených půjček v Městské spořitelně v Telči 1886–1914 (v korunách)³⁸⁶

³⁸⁶ Tamtéž.

Příloha č. 3: Personální obsazení Vzájemné záložny

*Personální obsazení ředitelství Vzájemné záložny do 12. srpna 1873:*³⁸⁷

Předseda:

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Bystřický František	městský kaplan	7. března 1867 – asi 1872
Kianek František	městský účetní, starosta Telče	asi 1872 – 12. srpna 1873

Místopředseda:

Maršál Josef	učitel na reálné škole	1. prosince 1867 – 28. prosince 1868
Ryšánek Karel	mistr sklenářský	28. prosince 1868–?

Jednatel a účetní:

Kianek František	městský účetní, starosta Telče	asi 7. března 1867 (od 1. prosince 1867 určitě) – asi 1872
Povolný Václav	účetní	asi 1872– 12. srpna 1873

Pokladník:

Petzl Alois st.	obchodník	asi 7. března 1867 (od 1. prosince 1867 určitě) – 12. srpna 1873
-----------------	-----------	---

Kontrolor:

Zwach František	mistr mydlářský	1. prosince 1867–?
-----------------	-----------------	--------------------

³⁸⁷ Vytvořeno na základě *Z Telče (záložna)*, MO 11. 12. 1867, r. 5, č. 285, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:690a5b30-2312-11e8-8ee4-005056825209> (20. 3. 2020); *Záložna Vzájemná v Telči*, MO 10. 1. 1869, r. 7, č. 7, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:ce86ae90-237c-11e8-8485-5ef3fc9ae867> (21. 3. 2020); *Účetního příjme Vzájemná záložna v Telči*, MO 31. 10. 1871, 31. 10. 1871, r. 9, č. 249, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:1e1c3ba9-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (21. 3. 2020) a *Pozvání k mimořádné valné hromadě*, MO 27. 7. 1873, r. 11, č. 171, s. 5. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:3f6a0a80-245e-11e8-8485-5ef3fc9ae867> (21. 3. 2020). Funkční období se vztahuje ke dni voleb na valné hromadě.

Personální obsazení ředitelství Vzájemné záložny od 12. srpna 1873.³⁸⁸

Vrchní ředitel:

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Kianek František	městský účetní, starosta Telče	12. srpna 1873 – 30. srpna 1874
JUDr. Kofránek Julius	advokátní koncipient	30. srpna 1874 – 17. března 1878
Vosátka Adolf	hospodářský správce velkostatku	17. března 1878 – 24. srpna 1902
Vystrčil Josef ml.	továrník	24. srpna 1902 – 9. května 1911
Stocker Matěj	továrník, starosta Telče	9. května 1911 – 28. dubna 1914 a dále

Náměstek ředitele:

Ryšánek Karel	mistr sklenářský	10. dubna 1881 – 3. března 1904 †
Hynek Marek	mistr řeznický	5. června 1904 – 28. dubna 1914 a dále

Ředitel pokladny:

Petzl Alois st.	obchodník, starosta Telče	12. srpna 1873 – 9. června 1901
Stocker Matěj	továrník, starosta Telče	9. června 1901 – 9. května 1911
Havlík František	rolník	9. května 1911 – 28. dubna 1914
Vosátka Adolf	hospodářský správce velkostatku	28. dubna 1914 a v dalších letech

³⁸⁸ Vytvořeno na základě SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2, 3, 18 a 19, *Z Telče do Telče*, MO 20. 4. 1880, r. 18, č. 90, s. 4. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid:21c6f42f-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (30. 3. 2020). Pokud nebylo povolání osob zmíněno ve fondu Hospodářská záložna Telč, bylo doplňováno převážně z MZA, Sbíрка matrik Jihomoravského kraje, Římskokatolická církev, FÚ Telč, sign. 6990–6992 a 6997–7000, dále ze SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 152, 157, 158 a kart. 139., inv. č. 630 a J. RAMPULA, *Domy*, s. 363–387. Funkční období se vztahuje ke dni voleb na valné hromadě.

Ředitel kanceláře:

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Povolný Václav	účetní, starosta Telče	10. dubna 1881 – 28. dubna 1914 a v dalších letech dále

Ředitel kontroly:

Povolný Václav	účetní	12. srpna 1873 – 10. dubna 1881
Bloudek Eduard	c. k. berní rada	10. dubna 1881 – 27. listopadu 1892 †
Vystrčil Josef ml.	továrník	9. července 1893 – 24. srpna 1902
Vosátka Adolf	hospodářský správce velkostatku	24. srpna 1902 – 28. dubna 1914
Havlík František	rolník	28. dubna 1914 a dále

Personální obsazení výboru Vzájemné záložny od roku 1873:

Předseda (starosta) výboru:

JUDr. Sobotka Josef	advokát	1873 – 17. března 1878
Vystrčil Josef st.	mistr kotlářský	17. března 1878 – 3. srpna 1894 †
Drdácký František	mistr pekařský	14. května 1895 – 15. února 1909 †
Petrů Antonín	rolník	3. května 1910 – 28. dubna 1914 a dále

Náměstek předsedy (starosty) výboru:

Zwach František	mistr mydlářský	kolem 1880
Drdácký František	mistr pekařský	9. července 1893 (možná už dříve) – 14. května 1895
Marek Hynek	mistr řeznický	9. června 1901 (možná už dříve) – asi 5. června 1904
Petrů Antonín	rolník	23. dubna 1909 (možná už dříve) – 3. května 1910

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Rajský Augustin	mlynář	asi 3. května 1910 – začátek roku 1913 (20. prosince 1913 †)
Rod Jan	rolník	začátek roku 1913 – 1914 a dále
<i>Členové výboru:</i>		
Bloudek Eduard	c. k. berní rada	30. srpna 1874 – 10. dubna 1881
Dr. Vohoska Josef	?	30. srpna 1874 – asi 3. září 1876
Zwach Leopold	mistr mydlářský	30. srpna 1874 – asi 1880
Charvát František	mistr kožešnický	30. srpna 1874 – kolem roku 1878
Hulička František	mistr tesařský	30. srpna 1874 – asi 3. září 1876
Dr. Hanzlík Václav	učitel reálné školy v Telči	30. srpna 1874 – kolem roku 1878
Gregoriades Jan	mistr barvířský	30. srpna 1874 – asi 3. září 1876
Rod František	mistr řeznický	29. srpna 1875 – kolem roku 1878
Zwach František	mistr mydlářský	29. srpna 1875 – 26. prosince 1882 †
Vystrčil Josef st.	mistr kotlářský	29. srpna 1875 – 3. srpna 1894 †
Vosátka Adolf	hospodářský správce velkostatku	29. srpna 1875 – kolem roku 1878
Křížek Jakub	mistr soukenický	29. srpna 1875 – 10. dubna 1881
Mládek Jan	ředitel reálné školy v Telči	29. srpna 1875 – kolem roku 1878
Kotek Jan	mistr bednářský	29. srpna 1875 – 17. března 1878
JUDr. Sobotka Josef	advokát	3. září 1876 – 17. března 1878
Ryšánek Karel	mistr sklenářský	3. září 1876 – 10. dubna 1881
Křen Josef [?]	?	3. září 1876 – kolem roku 1878
Tomášek Matěj	továrník	3. září 1876 – kolem roku 1878
Molcar Josef	mistr kamenický	3. září 1876 – 6. února 1897 †
Krejčí Martin	rolník	17. března 1878 – kolem roku 1879
Vítů František	rolník	17. března 1878 – 6. srpna 1899
Koukal František	mistr koželužský	17. března 1878 – 9. července 1893
Petrů Tomáš	rolník	17. března 1878 – 6. srpna 1899
Kolanda Jan	?	17. března 1878 – asi 20. dubna 1884

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Lameš Antonín	?	17. března 1878 – kolem roku 1879
Novotný Ignác	mistr bednářský	1. září 1878 – 11. května 1890
Schützner Antonín	mistr pekařský	1. září 1878 – 13. května 1884 †
Lendl Matěj	mistr soukenický	1. září 1878 – 22. dubna 1889
Procházka Antonín	rolník	1. září 1878 – 16. ledna 1901 †
Mužik František	rolník	1. září 1878 – 10. dubna 1881
Sankot František	rolník	1. září 1878 – 20. dubna 1884 a 5. října 1885 – 8. května 1887
Höger Josef	mistr hodinářský	26. října 1879 – 9. května 1911
Rajský Augustin	mlynář	26. října 1879 – 20. prosince 1913 †
Drdácký František	mistr pekařský	26. října 1879 – 15. února 1909 †
Marek Hynek	mistr řeznický	22. dubna 1889 – 5. června 1904
Kopecký Josef	rolník	11. května 1890 – 18. června 1905
Petrů Antonín	rolník	11. května 1890 – 28. dubna 1914 a dále
Havlík František	rolník	14. května 1895 – 9. května 1911
Goldnagel Josef	hostinský	6. srpna 1899 – 14. července 1908
Petrů Vincenc	rolník	6. srpna 1899 – 28. dubna 1914 a dále
Plát Jan	rolník	18. června 1905 – 28. dubna 1914 a dále
Železný František	rolník	14. července 1908 – 28. dubna 1914 a dále
Vystrčil Josef ml.	továrník	9. května 1911 – 28. dubna 1914 a dále
Rod Jan	rolník	9. května 1911 – 28. dubna 1914 a dále
Satrapa Osvald	rolník	28. dubna 1914 a dále
<i>Revizoři účtů:</i>		
Kubeš Adolf	učitel reálné školy	12. srpna 1873 – 25. ledna 1874
Martínek Václav	učitel reálné školy	25. ledna 1874 – 17. března 1878

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Vosátka Adolf	hospodářský správce velkostatku	25. ledna 1874 – 17. března 1878
Pantoflíček Jan	učitel reálné školy	17. března 1878 – 26. října 1879
Vystrčil Josef st.	mistr kotlářský	17. března 1878 – 26. října 1879
Křížek Jakub	mistr soukenický	26. října 1879 – 10. dubna 1882
Höger Josef	mistr hodinářský	26. října 1879 – 10. dubna 1882 a 20. dubna 1884 – 8. května 1887 a 1. května 1892 – 9. května 1911
Paukert František	rolník	10. dubna 1882 – 22. dubna 1913
Škoda Eugen	účetní velkostatku	22. dubna 1913 – 28. dubna 1914 a dále

Příloha č. 4: Personální obsazení Úvěrní jednoty pro hospodářství obchod a průmysl³⁸⁹

Personální obsazení ředitelství Úvěrní jednoty pro hospodářství obchod a průmysl:

Vrchní ředitel:

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Kalliwoda Karl	obchodník a poštovník	8. července 1887 – 26. června 1897 †
Lanner Ludwig	továrník	27. března 1898 – 24. července 1898
Stein Eduard	obchodník	24. července 1898 – 24. března 1901 a 29. března 1903 – 29. března 1914 a dále
Stein Sigmund	obchodník	24. března 1901 – 29. března 1903

Pokladník a náměstek ředitele:

Kučera Josef	mistr hodinářský	8. července 1887 – 29. března 1914 a dále
--------------	------------------	--

Sekretář (tajemník) a účetní:

Kypta Johann	učitel	8. července 1887 – 3. dubna 1892
Křivánek Eduard	učitel	3. dubna 1892 – 29. března 1914 a dále

Kontrolor a revizor:

Křivánek Eduard	učitel	8. července 1887 – 3. dubna 1892
Erbán Anton	řídící učitel	3. dubna 1892 – 17. dubna 1904
Theodor Schäfer	úředník a pozdější ředitel nemocenské pokladny	17. dubna 1904 – 29. března 1914 a dále

³⁸⁹ Vytvořeno na základě SOkA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1 a *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 22. července 1887, r. 1887, č. 164, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:51b939e0-419a-11e4-8f33-5ef3fc9ae867> (1. 5. 2020). Pokud nebylo povolání osob zmíněno ve fondu Úvěrní jednoty pro hospodářství, obchod a průmysl Telč, s. r. o., bylo doplňováno převážně z MZA, Sbírká matrik Jihomoravského kraje, Římskokatolická církev, FÚ Telč, sign. 6990–6992 a 6997–7000 a FÚ Nová Říše, sign. 6721, dále ze SOkA Jihlava, AM Telč, inv. č. 152, 157, 158 a J. RAMPULA, *Domy* s. 363–387. Funkční období se vztahuje ke dni voleb na valné hromadě.

Personální obsazení dozorčí rady Úvěrní jednoty pro hospodářství obchod a průmysl:

Předseda dozorčí rady:

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Lanner Ludwig	továrník	24. března 1889 – 27. března 1898 a 29. března 1899 – 29. března 1903
Lanner Eduard	továrník	27. března 1898 – 29. března 1899 a 29. března 1903 – 17. dubna 1904
Stein Sigmund	obchodník	17. dubna 1904 – 29. března 1914 a dále

Místopředseda dozorčí rady:

Lanner Eduard	továrník	24. března 1889 – 27. března 1898 a 29. března 1899 – 23. března 1902
Stein Eduard	obchodník	27. března 1898 – 24. července 1898 a 23. března 1902 – 29. března 1903
Lanner Ernst	továrník	29. března 1903 – 17. dubna 1904
Wimmer Karel	mistr sedlářský	17. dubna 1904 – 29. března 1914 a dále

Členové dozorčí rady:

Schäfer Anton	knihvazač	24. března 1889 – 16. března 1890
Lanner Sigmund	továrník	28. března 1897 – 27. března 1898
Setunský Franz	mistr postřihovačský	27. března 1898 – 23. března 1902
Stein Eduard	obchodník	24. března 1889 – 24. července 1898 a 23. března 1902 – 29. března 1903
Lanner Ludwig	továrník	24. března 1889 – 27. března 1898 a 29. března 1899 – 29. března 1903
Bechinský Josef	?	24. března 1889 – 17. dubna 1904
Sigmund Stein	obchodník	24. března 1889 – 24. března 1901 29. března 1903 – 29. března 1914 a dále
Lanner Ernst	továrník	23. března 1902 – 17. dubna 1904

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Lanner Eduard	továrník	24. března 1889 – 23. března 1902 a 29. března 1903 – 17. dubna 1904
Vrba Franz	c. k. berní rada	17. dubna 1904 – 26. března 1905
Göth Josef	kloboučník	26. března 1905 – 24. března 1907
Pechtl Anton	rolník	30. března 1891 – 28. března 1897 a 27. března 1898 – 24. března 1901 a 29. března 1903 – 29. března 1908
Fink Adolf	nájemce velkostatku	24. března 1907 – 29. března 1908
Wimmer Karl	sedlářský mistr	24. března 1889 – 29. března 1914 a dále
Spitz Edmund	obchodník	17. dubna 1904 – 29. března 1914 a dále
Šalanda Josef	rolník	29. března 1908 – 29. března 1914 a dále
Novák Leopold	krejčí	24. března 1889 – 29. března 1914 a dále
Komárek Anton	lesní správce	17. dubna 1904 – 29. března 1914 a dále
Hallamassek Leopold	důchodní velkostatku	29. března 1908 – 29. března 1914 a dále
Daňkovský Leopold	rolník	24. března 1901 – 29. března 1914 a dále
<i>Revizoři účtů:</i>		
MUDr. Riehs Marcellinus	lékař	24. března 1889 – 22. dubna 1893 †
Bechinsky Josef	?	24. března 1889 – 17. dubna 1904
Vrba Franz	c. k. berní rada	17. dubna 1904 – 26. března 1905
Spitz Edmund	obchodník	17. dubna 1904 – 29. března 1914 a dále

Příloha č. 5: Personální obsazení Spořitelního ústavu³⁹⁰

Personální obsazení ředitelství Spořitelního ústavu:

Ředitel:

příjmení a jméno	povolání	funkční období
JUDr. Sobotka Josef	advokát	7. prosince 1877 – 25. dubna 1906 †
MUDr. Jakubec Josef	lékař	23. června 1906 – 1914 a dále

Náměstek ředitele:

Tomášek Matěj	továrník	7. prosince 1877 – 8. července 1890
JUDr. Petrof František	advokátní koncipient	8. července 1890 – ?
JUDr. Červinka Emil	advokátní koncipient	? – 30. května 1893
Ruda Josef	mistr koželužský	30. května 1893 – 23. června 1906
Polák František	rolník	23. června 1906 – 12. srpna 1910
JUDr. Peták František	advokát	12. srpna 1910 – 1914 a dále

³⁹⁰ Vytvořeno na základě *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 19. 12. 1877, r. 1877, č. 290, s. 1507. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:e9c8a2b0-2355-11e4-8413-5ef3fc9ae867> (22. 3. 2020); *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 24. 6. 1881, r. 1881, č. 142, s. 3. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:eacc3e90-fb0d-11e7-9854-5ef3fc9ae867> (26. 3. 2020); *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 4. 6. 1889, r. 1889, č. 128, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:dca0b3d0-3925-11e4-90aa-005056825209> (26. 3. 2020); *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 26. 7. 1890, r. 1890, č. 170, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:ec638b50-4a85-11e4-9383-005056825209> (26. 3. 2020); *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 3. 8. 1891, r. 1891, č. 175, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:1023ca70-45ac-11e4-bf02-5ef3fc9ae867> (26. 3. 2020); *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 8. 6. 1893, r. 1893, č. 129, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b1e93380-4445-11e4-aded-005056827e51> (26. 3. 2020); *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 4. 7. 1906, r. 1906, č. 151, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:e0c21ad0-b570-11e5-b770-5ef3fc9ae867> (26. 3. 2020); *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 20. 8. 1910, r. 1910, č. 188, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b1527da0-f2a0-11e4-92a1-5ef3fc9bb22f> (26. 3. 2020); *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 2. 9. 1910, r. 1910, č. 199, s. 1. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:f9130a50-f32d-11e4-93b2-001018b5eb5c> (26. 3. 2020); *Eintragungen in das Genossenschaftsregister*, BZ 28. 3. 1912, r. 1912, č. 72, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:119b3020-f36f-11e4-8ded-5ef3fc9ae867> (26. 3. 2020) a *Matici školské v Brně*, MO 2. 10. 1885, r. 23, č. 225, s. 2. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:24adc0bd-32f0-11de-992b-00145e5790ea> (1. 4. 2020). Pokud nebylo povolání osob zmíněno v periodickém tisku, bylo doplňováno z MZA, Sbíрка matrik Jihomoravského kraje, Římskokatolická církev, FÚ Telč, sign. 6990–6992 a 6997–7000 a J. RAMPULA, *Domy*, s. 363–387. Funkční období se vztahuje ke dni zápisu do registru společenstev.

Hospodář (pokladník):

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Křížek Jakub	mistr soukenický	7. prosince 1877 – 14. června 1881
Rod František	rolník	14. června 1881 – 21. května 1889
Šípek V. Jan	obchodník	21. května 1889 – ?
Gregoriades Jan	mistr barvířský	? – 18. května 1891 †
Leopold Sobotka	mistr zámečnický	28. července 1891 – 23. června 1906
Ruda Josef	mistr koželužský	23. června 1906 – 29. srpna 1910
Polák František	rolník	29. srpna 1910 – 1914 a dále

Kontrolor:

Leopold Sobotka	mistr zámečnický	? – 28. července 1891
Stejskal Vojtěch	účetní	28. července 1891 – 7. prosince 1911 †
Barták Josef	?	19. března 1912 – 1914 a dále

Příloha č. 6: Personální obsazení Spořitelny města Telče³⁹¹

Personální obsazení ředitelství Spořitelny města Telče:

Předseda ředitelství:

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Vystrčil Josef st.	mistr kotlářský	5. června 1886 – 3. srpna 1894 †
Dvořák Edmund	sládek	11. září 1894 – 7. října 1895
Čáp Josef	obchodník	7. října 1895 – 27. února 1914 a dále

Náměstek předsedy:

Mužík Vojtěch	rolník	5. června 1886 – 19. července 1886 dále nevolen
---------------	--------	--

Přednosta kanceláře:

Dvořáček Antonín	c. k. okresní soudce	5. června 1886 – 19. července 1886
Mužík Vojtěch	rolník	19. července 1886 – 11. července 1888
Hanák Viktor	c. k. notář	11. července 1888 – 28. srpna 1892
Povolný Václav	účetní	28. srpna 1892 – 17. listopadu 1904
JUDr. Kusala Petr	advokát	17. listopadu 1904 – 27. února 1914 a dále

Ředitelství:

Vystrčil Josef st.	mistr kotlářský	5. června 1886 – 3. srpna 1894 †
Dvořáček Antonín	c. k. okresní soudce	5. června 1886 – 3. března 1887
Mužík Vojtěch	rolník	5. června 1886 – 11. července 1888
Petzl Alois st.	obchodník	5. června 1886 – 23. září 1895

³⁹¹ Vytvořeno na základě SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 152, 157, 158 a kart. 139., inv. č. 630 a SOKA Jihlava, Městská spořitelna Telč s. r. o., inv. č. 1a, 2 a 4–7. Pokud nebylo povolání osob zmíněno ve fondu AM Telč nebo Městská spořitelna Telč s. r. o., bylo doplňováno převážně z MZA, Sbírká matrik Jihomoravského kraje, Římskokatolická církev, FÚ Telč, sign. 6990–6992 a 6997–7000 a J. RAMPULA, *Domy*, s. 363–387. Funkční období se vztahuje v případě výboru spořitelny ke dni voleb na obecním výboru a v případě ředitelství ke dni voleb na výboru spořitelny. Funkcionáři ředitelství pak byli voleni na první schůzi nově zvoleného ředitelství.

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Mládek Jan	ředitel reálné školy	5. června 1886 – 3. března 1887
JUDr. Sobotka Josef	advokát	3. března 1887 – 7. srpna 1889
Povolný Václav	účetní	3. března 1887 – 16. listopadu 1904
Hanák Viktor	c. k. notář	11. července 1888 – 28. srpna 1892
Tomášek Matěj	továrník	7. srpna 1889 – 3. listopadu 1898
Čáp Josef	obchodník	28. srpna 1892 – 27. února 1914 a dále
Dvořák Edmund	sládek	11. září 1894 – 3. listopadu 1898
Ryšánek Karel	mistr sklenářský	23. září 1895 – 3. listopadu 1898
Paclík Karel	lékárník	3. listopadu 1898 – 7. listopadu 1901
JUDr. Kusala Petr	advokát	3. listopadu 1898 – 27. února 1914 a dále
Hrb Adolf	sládek	3. listopadu 1898 – 7. listopadu 1901
Šolc Emil	nakladatel	7. listopadu 1901 – 6. září 1911
Šašecí Otto	učitel reálné školy	7. listopadu 1901 – 27. února 1914 a dále
Stocker Matěj	továrník, starosta Telče	16. listopadu 1904 – 21. dubna 1909
Franže Josef	mistr brašnářský, starosta Telče	21. dubna 1909 – 27. února 1914 a dále
Procházka Ferdinand	rolník	6. září 1911 – 27. února 1914 a dále

Personální obsazení výboru Spořitelny města Telč:

Předseda výboru:

Plhal František	děkan	5. června 1886 – 7. srpna 1889
MUDr. Krupička Emanuel	lékař	7. srpna 1889 – 27. února 1914 a dále

Členové výboru:

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Petzl Alois ml.	vrchnostenský důchodní	3. června 1886 – 13. prosince 1891
Procházka František	mistr řeznický	3. června 1886 – 4. srpna 1889
Dvořák Edmund	sládek	3. června 1886 – 30. října 1898 a 7. února 1899 – 27. listopadu 1900
Vystrčil Josef st.	mistr kotlářský	3. června 1886 – 3. srpna 1894 †
Plhal František	děkan	3. června 1886 – 21. srpna 1892
Běhan Jan	rolník	3. června 1886 – 4. srpna 1889
Mužík Vojtěch	rolník	3. června 1886 – 21. srpna 1892
Mládek Jan	ředitel reálné školy	3. června 1886 – 23. února 1887 a 4. srpna 1889 – 21. srpna 1892
Dvořáček Antonín	c. k. okresní soudce	3. června 1886 – 23. února 1887
Klíma Edvard	hospodářský rada	3. června 1886 – 6. dubna 1888 nebo 4. srpna 1889
Lanner Ludwig	továrník	3. června 1886 – 6. dubna 1888 nebo 4. srpna 1889
MUDr. Krupička Emanuel	lékař	3. června 1886 – 5. února 1914 a dále
Pospíchal Josef	obchodník	3. června 1886 – 5. února 1914
Urbánek Josef	mistr řeznický	3. června 1886 – 4. srpna 1889
Petzl Alois st.	obchodník	3. června 1886 – 25. srpna 1895
JUDr. Sobotka Josef	advokát	23. února 1887 – 4. srpna 1889
Povolný Josef	účetní	23. února 1887 – 2. listopadu 1904
Hanák Viktor	c. k. notář	6. dubna 1888 – 21. srpna 1892
Iglo Antonín	ředitel velkostatku	4. srpna 1889 – 26. listopadu 1897
Seichter Moric	c. k. listovní	4. srpna 1889 – 23. října 1893 †
Tomášek Matěj	továrník	4. srpna 1889 – 3. prosince 1904 †
Bláha František	mistr pekařský	4. srpna 1889 – 21. srpna 1892
Čáp Josef	obchodník	13. prosince 1891 – 5. února 1914 a dále
Goldnagel Josef	hostinský	21. srpna 1892 – 27. listopadu 1907

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Stocker Matěj	továrník	21. srpna 1892 – 5. února 1914 a dále
Buchal Konrád	vrchnostenský důchodní	21. srpna 1892 – 26. listopadu 1897 a (27. listopadu 1900 zvolen, ale volbu nepřijal) a 13. srpna 1911 – 5. února 1914 a dále
Šašecí Otto	učitel reálné školy	21. srpna 1892 – 5. února 1914 a dále
JUDr. Podbrdský Josef	c. k. soudní rada	21. srpna 1892 – 26. listopadu 1897
Šípek V. Jan	obchodník	6. června 1894 – 30. října 1898
Matoušek Josef	c. k. listovní	19. srpna 1894 – 30. října 1898
Ryšánek Karel	mistr sklenářský	25. srpna 1895 – 30. října 1898
Hrb Adolf	sládek	26. listopadu 1897 – 31. října 1901
Šolc Emil	nakladatel	26. listopadu 1897 – 13. srpna 1911
Klíma Bedřich	mistr tesařský	26. listopadu 1897 – 30. října 1898
Nepustil Ignác	c. k. soudní rada	30. října 1898 – 27. listopadu 1900
Paclík Karel	lékárník	30. října 1898 – 2. listopadu 1904 a 5. února 1914 a dále
JUDr. Kusala Petr	advokát	30. října 1898 – 5. února 1914 a dále
Maška Karel	ředitel reálné školy	30. října 1898 – 5. února 1914 a dále
Franže Josef	mistr brašnářský, starosta Telče	30. října 1898 – 7. února 1899 a 2. listopadu 1904 – 5. února 1914 a dále
Havel František	c. k. soudní rada	27. listopadu 1900 – 5. února 1914 a dále
Procházka Ferdinand	rolník	2. února 1901 (místo Buchala Konráda, který volbu z 27. listopadu 1900 nepřijal) – 5. února 1914 a dále
Mokrý Rudolf	obchodník	31. října 1901 – 5. února 1914
Hallamásek Leopold	důchodní velkostatku	2. listopadu 1904 – 5. února 1914 a dále
Vyhlídal Jan	obchodník	22. dubna 1906 – 5. února 1914 a dále

příjmení a jméno	povolání	funkční období
Perknovský Bedřich	sládek	27. listopadu 1907 – 13. srpna 1911
Marek Josef	rolník	13. srpna 1911 – 5. února 1914 a dále
Malý Václav	c. k. okresní soudce	5. února 1914 a dále
<i>Revizoři účtů:</i>		
Povolný Václav	účetní	1. července 1886 – 10. března 1888
Pospíchal Josef	obchodník	1. července 1886 – 11. ledna 1893
Petzl Alois ml.	vrchnostenský důchodní	10. března 1888 – 13. listopadu 1891
Buchal Konrád	vrchnostenský důchodní	11. ledna 1893 – 13. dubna 1897
Seichter Moric	c. k. listovní	13. listopadu 1891 – 11. března 1893
Šašecí Otto	učitel reálné školy	11. března 1893 – 7. listopadu 1901
Stocker Matěj	továrník	13. dubna 1897 – 7. listopadu 1901
Mokrý Rudolf	obchodník	7. listopadu 1901 – 8. května 1913
Hallamásek Leopold	důchodní velkostatku	7. listopadu 1901 – 15. července 1914 a dále
Srba Richard	revident velkostatku	8. května 1913 – 15. července 1914 a dále

Příloha č. 7: Obrazová příloha

Fotografie č. 1: Dům č. 40 na náměstí v Telči, sídlo Vzájemné záložny³⁹²

Fotografie č. 2: Pohlednice z roku 1905 – pohled na horní část náměstí v Telči (úplně vpravo dům č. 40)³⁹³

³⁹² J. RAMPULA, *Domy*, s. 184.

³⁹³ Fotohistorie.cz, *Telč–náměstí*. Dostupné z: <http://www.fotohistorie.cz/FullFoto.aspx?photoID=14388> (28. 3. 2020).

Fotografie č. 3: Dům č. 40 na náměstí v Telči, sídlo Vzájemné záložny³⁹⁴

Fotografie č. 4: Dům č. 7 na náměstí v Telči (hotel U Černého orla), pozdější sídlo Vzájemné záložny³⁹⁵

³⁹⁴ J. RAMPULA, *Domy*, s. 191.

³⁹⁵ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 11, (nestránkováno).

Fotografie č. 5: Dům č. 65 na náměstí v Telči, sídlo Úvěrní jednoty

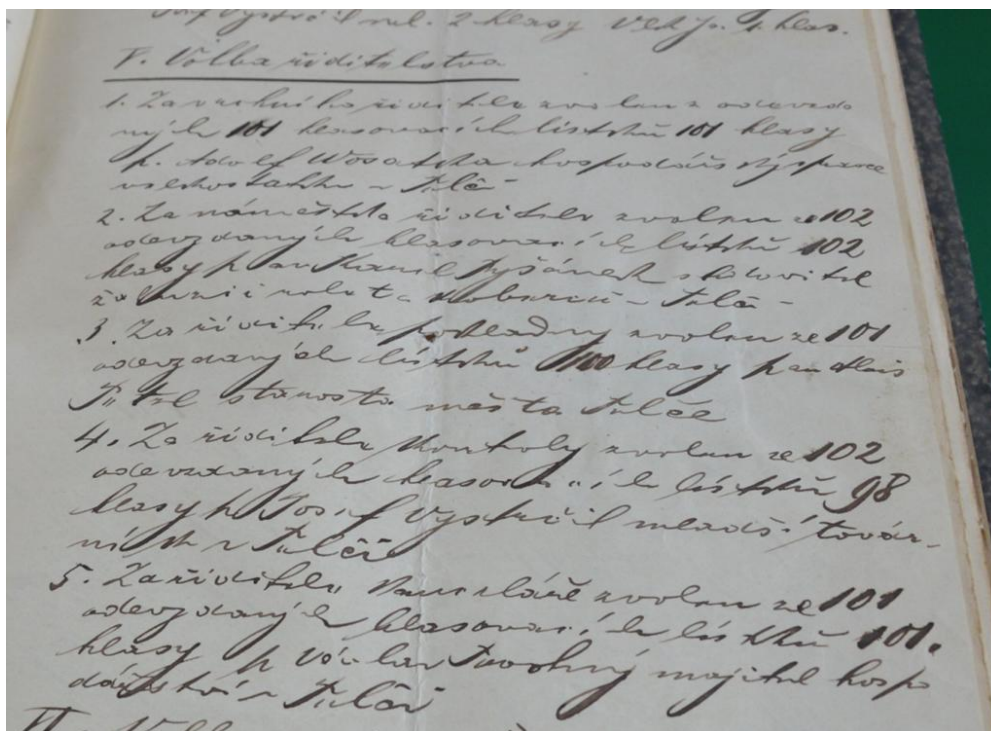
Fotografie č. 6: Dům č. 122 na náměstí v Telči, pozdější sídlo Úvěrní jednoty

Fotografie č. 7: Dům č. 62 na náměstí v Telči, sídlo Spořitelního ústavu³⁹⁶

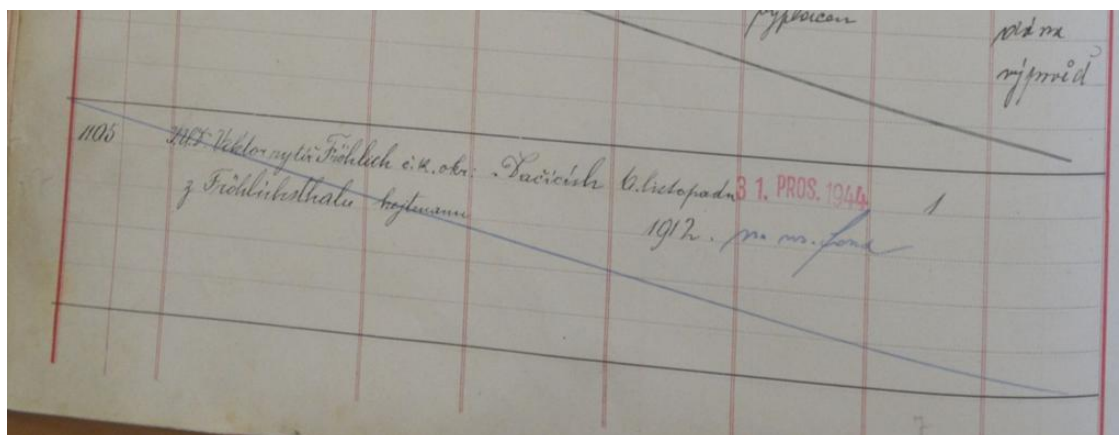
Fotografie č. 8: Ukázka protokolu z valné hromady Vzájemné záložny – záznam volby ředitelství Vzájemné záložny z 9. července 1893³⁹⁷

³⁹⁶ J. RAMPULA, *Domy*, s. 301.

³⁹⁷ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 2 (protokol z 9. července 1893).

Fotografie č. 9: Ukázka z knihy podílů Vzájemné záložny – záznam vlastnictví podílu c. k. okresního hejtmana v Dačicích Dr. Viktora rytíře Fröhlicha z Fröhlichthalu³⁹⁸

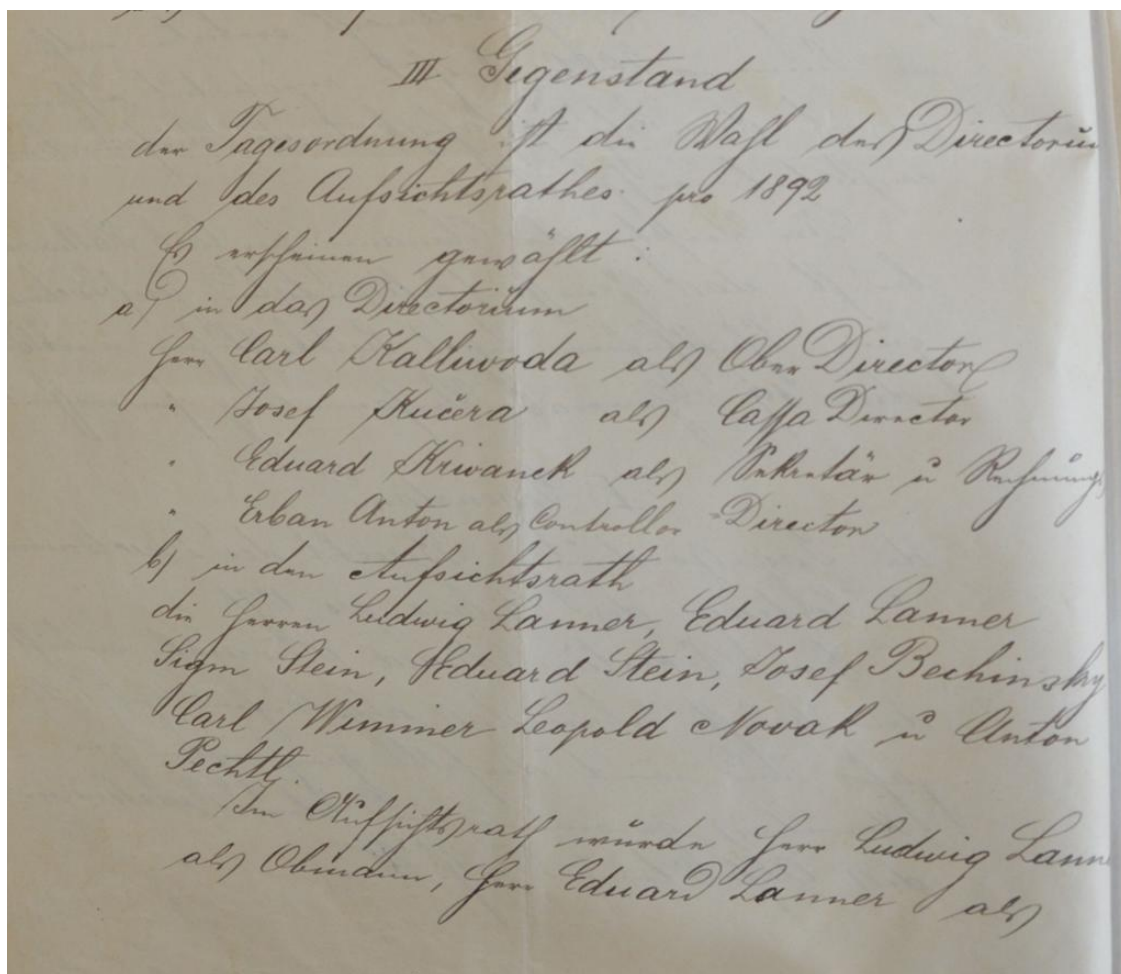
Fotografie č. 10: Ukázka z pamětní knihy Vzájemné záložny – úvodní strana³⁹⁹

³⁹⁸ SOKA Jihlava, Hospodářská záložna Telč, inv. č. 8 (č. zápisu 1105).

³⁹⁹ Tamtéž, inv. č. 11, (nestránkováno).

Fotografie č. 11: Ukázka protokolu z valné hromady Úvěrní jednoty – záznam volby ředitelství a dozorčí rady z 3. dubna 1892⁴⁰⁰

Fotografie č. 12: Ukázka z matricy členů Spořitelního ústavu – záznam vlastnictví podílů Karolíny Sobotkové⁴⁰¹

Datum pří- stupu	Upsání podílů		Vypověď podílů		Výplata podílů		Datum zániku členství
	datum	počet	datum	počet	datum	počet	
	10/10/1914	1	10/10/1914	36	10/10/1914	36	
	10/10/1919	6	10/10/1919	6	10/10/1919	6	
	10/10/1927	1					1927

533 574 Sobotková
 Stav Bydliště Telč 2/11/1925

⁴⁰⁰ SOKA Jihlava, ÚJHOPT, inv. č. 1 (protokol z 3. dubna 1892).

⁴⁰¹ SOKA Jihlava, Spořitelní ústav Telč, inv. č. 1 (č. zápisu 553).